

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

На правах рукопису

ФЕЩЕНКО ОЛЕНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 811.111.'42

**ІНСТИТУЦІЙНІСТЬ ДИСКУРСУ
АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, доцент
Фролова Ірина Євгенівна

ХАРКІВ – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ІНСТИТУЦІЙНОСТІ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА	13
1.1. Інституційність у термінах гуманітарних наук	14
1.2. Дискурсологічні основи трактування інституційності	22
1.3. Інституційність як соціодискурсивна ознака	37
1.4. Спілкування американських слідчих як інституційний дискурс	47
1.4.1. Специфіка американського інституту слідства	47
1.4.2. Дискурсивні властивості вербальної взаємодії у слідчих установах	52
Висновки до розділу 1	63
РОЗДІЛ 2. ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ ІНСТИТУЦІЙНОСТІ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА	68
2.1. Методологія та алгоритм дослідження	68
2.2. Матеріал дослідження та методи його добору	74
2.3. Інструментар та методи аналізу матеріалу дослідження	86
Висновки до розділу 2	95
РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЙНІСТЬ ТЕМАТИЧНОГО АСПЕКТУ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА	98
3.1. Інституційні теми	99
3.1.1. Макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ»	99
3.1.1.1. Підтема «УЧАСНИКИ ПОДІЇ»	99
3.1.1.2. Підтема «РЕЧОВІ ДОКАЗИ»	105
3.1.1.3. Підтема «ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ»	112
3.1.1.4. Підтема «ЗЛОЧИННА ДІЯ»	116
3.1.2. Макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ»	123
3.2. Неінституційні теми	130

3.3. Кількісні показники інституційних та неінституційних тем	141
Висновки до розділу 3	146
РОЗДІЛ 4. ІНСТИТУЦІЙНІСТЬ ДІАЛОГОВИХ СТРАТЕГІЙ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА	150
4.1. Інституційні діалогові стратегії	150
4.2. Змішані діалогові стратегії	168
4.3. Неінституційні діалогові стратегії	171
Висновки до розділу 4	174
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	177
СПИСОК НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	186
СПИСОК ДОВІДКОВИХ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ ...	218
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	219
ДОДАТКИ	226

ВСТУП

Орієнтація сучасної лінгвістики на вивчення мовних і мовленнєвих явищ у нерозривному зв'язку з мисленням і комунікативною діяльністю людини спричиняє стрімкий розвиток на вітчизняних теренах нової галузі філологічного знання – дискурсології.

Сьогодні в межах вітчизняних дискурсологічних студій розрізняють два основних напрями та, відповідно, парадигми – когнітивно-дискурсивну [316; 209 та ін.] та комунікативно-дискурсивну [14; 152; 196 та ін.], на що вказують автори [138; 19; 217 та ін.]

Проте аналіз наявного дискурсологічного досвіду засвідчує активне формування ще одного напрямку – соціолінгвістичного аналізу дискурсу, де пріоритетною є соціальна позиція осіб, що здійснюють спілкування (соціолінгвістична характеристика дискурсу [74, с. 294]). У дослідженнях, що належать до цього напрямку, у фокус уваги потрапляють дискурси різних професійних спільнот – медичної [218; 219; 207; 253; 309 та ін.], політичної [27; 70; 232; 255 та ін.], академічної (науково-академічної) [143; 57; 177; 216; 59 та ін.], наукової [68; 10; 44; 171 та ін.], медійної [79; 54 та ін.], бізнесової [117; 175 та ін.], судової [61 та ін.] тощо та представників різних соціальних груп, зокрема сім'ї [26; 65; 84; 47 та ін.]

Значну увагу науковців, котрі аналізують мовознавчі об'єкти в соціо-дискурсологічному ключі, привертає *юридичний дискурс*, а також його окремі підтипи, приміром, судовий [82; 225, 234, 242 та ін.]. У той самий час, дискурс такої важливої ланки правової системи, як *слідство*, наскільки нам відомо, ще не був об'єктом спеціалізованого дослідження.

Слід підкреслити ту обставину, що визнання соціальної природи дискурсу, властиве дискурсологічним розвідкам [148, с. 56, 67; 35; 154; 161; 49, с. 122; 101, с. 90; 224, с. 128; 229; 244; 250; 273; 307 та ін.], на сьогодні постає дещо декларативним: соціолінгвістичний аналіз дискурсу, попри очевидну

перспективність цього напрямку, залишається невизначеним ані термінологічно, ані змістовно.

Зокрема, хоча постулат про наявність інституційних дискурсів є загальноновизнаним, поняття *інституційності* визначено лише в загальних рисах, а зв'язок між діяльністю певного соціального інституту та вербальною взаємодією його представників ще не отримав належного висвітлення. Саме з цієї причини аналіз дискурсу слідства в нашому дослідженні проведено під кутом зору його інституційних рис, що сприяє не лише комплексному опису цього дискурсу, але й поглибленню знання про інституційність як соціолінгвістичну дискурсну ознаку.

Нерозривний зв'язок соціального й культурного чинників [151; 198, с. 23; 199, с. 115-135; 292, с. 41 та ін.], наявність культурних (у тому числі правових) і мовних відмінностей між різними англomовними країнами зумовило обмеження аналізу дискурсом *американського* слідства, а саме дискурсом слідства США.

Вивчення дискурсу американського слідства, змодельованого в *ігрових кінотворах*, вважаємо виправданим, оскільки, по-перше, зразки автентичного мовлення представників цього інституту відсутні через наявність таємниці слідства, по-друге, модель природного діалогу визнається достовірною [300], якщо аналізу піддано не конкретні мовно-мовленнєві явища, а абстрактні теоретичні конструкти [196, с. 65], зокрема, інституційність дискурсу.

Актуальність теми дисертації визначається органічним поєднанням провідних ідей соціолінгвістики та дискурсології для детального й обґрунтованого визначення поняття інституційності дискурсу та встановлення інституційних рис дискурсу американського слідства. Робота сприяє розв'язанню одного з найважливіших наукових завдань сучасної лінгвістики – виявленню взаємозв'язку свідомості та мови в комунікації як складовій функціонування соціальних інститутів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що функція соціального інституту визначає тематику та діалогові стратегії спілкування в

його межах, котрі, своєю чергою, характеризують розумово-комунікативну взаємодію як інституційний дискурс, а їхня питома вага кореспондує зі ступенем інституційності дискурсу американського слідства.

Зв'язок з науковими темами. Дисертація відповідає профілю досліджень, що проводяться на факультеті іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в рамках тем: «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови як регулятора соціальної поведінки» (номер державної реєстрації 0111U010009) та «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу» (номер державної реєстрації 0114U004320).

Об'єктом дослідження є вербальні вияви інституційності в дискурсі американського слідства – його теми та діалогові стратегії.

Предмет дослідження становлять якісні та кількісні характеристики тем і діалогових стратегій, що відповідають інституційній суті дискурсу американського слідства.

Мета дослідження полягає у встановленні потенціалу тем і діалогових стратегій, які є виявами інституційності, та з'ясуванні їхньої питомої ваги в дискурсі американського слідства.

Поставлена мета передбачає необхідність розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати суть поняття інституційності в гуманітарній науці та розкрити його специфіку в дискурсологічному аналізі;
- надати загальну характеристику дискурсу американського слідства;
- розробити алгоритм дослідження інституційності цього дискурсу;
- виявити інституційні та неінституційні теми, зафіксовані в дискурсі американського слідства;
- визначити питому вагу інституційних тем як показника ступеню інституційності дискурсу американського слідства, встановити діапазон коливання кількісних параметрів обумовленого соціокомунікативними чинниками;

- систематизувати інституційні та неінституційні діалогові стратегії цього дискурсу.

Матеріал дослідження складають діалогічні фрагменти, відібрані з 74-х епізодів 6-ти серіалів, що моделюють дискурс американського слідства (обсяг скриптів – 1 528 стандартних сторінок, час перегляду – близько 54 годин). Обсяг загальної вибірки – 2 704 висловлення

Методологічною базою дослідження є принципи антропоцентризму, функціоналізму, експанціоналізму та експланаторності (О. С. Кубрякова), що проектуються у площину соціолінгвістичного (В. І. Беліков, Л. П. Крисін та ін.) та дискурсологічного (Т. А. ван Дейк, Д. Шиффрін, А. Д. Белова, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, В. О. Самохіна, І. Є. Фролова, І. С. Шевченко та ін.) аналізу, з позицій якого дискурс постає як соціальна практика, що конструює соціальний світ (Л. Дж. Філіпс). Теоретичні засади роботи також інтегрують положення лінгвістики тексту та конверсаційного аналізу.

Методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, інтроспекції було використано під час надання дефініції інституційності як соціодискурсивній ознаці та визначення її проявів у дискурсі; **метод когнітивного моделювання**, разом із вище зазначеними, був необхідним для надання загальної характеристики дискурсу американського слідства та з'ясування елементів його структури, а також для дослідження інституційності його діалогових стратегій; **методи вибіркового добору, суцільної та серійної вибірки** застосовано під час добору джерел ілюстративного матеріалу та формування прикладової бази (загальної та серійних виборок); **методи структурно-семантичного та контекстного аналізу** виявилися потрібними для аналізу інституційності тематичного аспекту досліджуваного дискурсу; **метод конверсаційного аналізу** – для вивчення інституційності його діалогових стратегій; **метод кількісного аналізу** дозволив встановити ступінь інституційності дискурсу американського слідства та виявити варіювання цього ступеню, обумовленого

впливом соціокомунікативних чинників, елементи **методу статистичного аналізу** уможливили верифікацію даних кількісного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше детально розкрито суть інституційності як соціолінгвістичної характеристики дискурсу та з'ясовано її якісні та кількісні показники в дискурсі американського слідства. Зокрема, **вперше**:

- обґрунтовано тлумачення інституційності дискурсу як відповідності розумово-комунікативної діяльності функції соціального інституту, що знаходить вияв у тематиці та діалогових стратегіях;

- надано характеристику дискурсу американського слідства;

- розроблено методикку аналізу інституційності дискурсу;

- встановлено якісні та кількісні параметри тем і діалогових стратегій як виявів інституційності дискурсу американського слідства;

- з'ясовано тенденції варіювання ступеню інституційності, зумовлені соціальними факторами (специфікою трудового колективу, комунікативною ситуацією) в дискурсі американського слідства.

Наукову новизну отриманих результатів узагальнюють такі **положення, що виносяться на захист**:

1. Інституційність є властивістю розумово-комунікативної взаємодії, здійснюваної в межах установ, які об'єднані спільною суспільною функцією та репрезентують певний соціальний інститут. Інституційність виявляється у дискурсі як актуалізація ролей його суб'єктів (АГЕНТІВ і КЛІЄНТІВ інституту), а саме: як підпорядкованість тематики та діалогових стратегій функції цього інституту.

2. Функцією інституту слідства є розкриття злочину; в основі дискурсу слідства лежить концепт CRIME/ЗЛОЧИН, учасниками цього дискурсу є АГЕНТИ (основні – співробітники слідчих установ, другорядні – співробітники установ, дотичних до інституту слідства (адвокатури, поліції тощо)) та КЛІЄНТИ (жертви, підозрювані, свідки); глобальною метою є реалізація

функції інституту слідства. Дискурс американського слідства має загальні особливості та культурно-специфічні риси, обумовлені характеристиками американської правової системи в цілому, та національною специфікою установ, що входять до інституту слідства. Структуру дискурсу американського слідства формують зразки розумово-комунікативної взаємодії різних трудових колективів (слідчих груп), у комунікативних ситуаціях *огляд місця злочину, збір інформації та обробка даних, формування версій, допит*, які різняться за конкретною метою діяльності, складом учасників тощо.

3. Концепт CRIME/ЗЛОЧИН тематизується в дискурсі американського слідства відповідно до глобальної мети цього дискурсу, що визначає дві інституційні макротемати – «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» та «ПРОЦЕС РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ». Ці макротемати формують основну частину тематичного поля дискурсу, при чому макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» домінує у відносному (кількість підтем і мікротем) і абсолютному (кількість дискурсивних фрагментів) вимірах. Неінституційні мікротемати не мають чіткої структурної організації, вони поділяються на такі, що опосередковано пов'язані / не пов'язані з інституційними та охоплюють незначну частку тематичного поля дискурсу.

4. Відсотковий показник інституційних та неінституційних тем визначає рівень інституційності дискурсу американського слідства як середній. Варіювання показника інституційності в різних слідчих групах та комунікативних ситуаціях засвідчує наявність впливу соціокультурних чинників; діапазон коливань не виходить за межі середнього рівня інституційності.

5. Діалоги американських слідчих будуються за моделями, властивими соціальному контексту їхньої професійної діяльності та втілюваними шляхом використання діалогових стратегій. Типовими для дискурсу американського слідства є інституційні унісонні діалогові стратегії, представлені стандартними та специфічними для взаємодії слідчих; інституційні частково дисонансні

діалогові стратегії (зміна мікротеми відбувається в межах макротеми); змішані частково дисонансні діалогові стратегії (кардинальна зміна теми з інституційної на неінституційну та навпаки).

Теоретична значущість роботи визначена її внеском у дискурсологію (обґрунтування вивчення інституційних дискурсів як соціодискурсивного вектору аналізу; детальна дефініція інституційності як дискурсологічного поняття; розробка дослідницької моделі аналізу інституційності дискурсу; надання характеристики дискурсу американського слідства, виявлення його інституційних характеристик, з'ясування ступеню інституційності цього дискурсу), комунікативну лінгвістику (встановлення переліку типових комунікативних ситуацій дискурсу американського слідства), когнітивну лінгвістику (обґрунтування ментальної природи виявів інституційності дискурсу), соціолінгвістику (з'ясування особливостей взаємодії професійних колективів різних слідчих установ), конверсаційний аналіз (розробка критеріїв диверсифікації та систематизація діалогових стратегій).

Практична цінність роботи зумовлена можливістю використання її основних положень і висновків у спецкурсах із дискурсології, комунікативної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики, конверсаційного аналізу; у курсі загального мовознавства (розділи «Мова і мислення», «Мова і суспільство»). Результати дослідження також можуть бути корисними в практиці навчання англійської мови та перекладу студентів юридичних спеціальностей, у наукових розвідках студентів і аспірантів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та практики перекладу англійської мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (2009–2016) та дев'ятох конференціях: VIII Міжнародній науково-методичній конференції (Суми, 2009); III Міжнародному науковому форумі “Сучасна англїстика: мова в контексті культури” (Харків, 2009); VII Міжнародному науковому форумі “Сучасна іноземна філологія:

дослідницький потенціал” (Харків, 2016); XII, XIV наукових конференціях з міжнародною участю “Каразінські читання: людина, мова, комунікація” (Харків, 2013, 2015); VIII Всеукраїнській науковій конференції “Каразінські читання: людина, мова, комунікація” (Харків, 2009); III Всеукраїнській науково-методичній конференції “Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі” (Харків, 2010); Всеукраїнській науковій конференції пам’яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича (1935–2003) «Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу» (Житомир, 2015) та на науковій конференції германістів “Германістика у XXI столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика” (Харків, 2010).

Обсяг та структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками; загальних висновків; додатків; списку наукової літератури, довідкових і лексикографічних джерел, джерел ілюстративного матеріалу.

У *першому* розділі викладено теоретичні засади дослідження: з’ясовано трактування поняття інституційності в гуманітарних науках, надано детальну дефініцію цього поняття у термінах соціодискурсивного підходу, схарактеризовано дискурс американського слідства й виявлено перелік його типових комунікативних ситуацій.

Другий розділ присвячено опису методологічних принципів роботи та їхній імплементації у роботі, зокрема, викладено методологію дослідження, подано розроблену дослідницьку модель – алгоритм аналізу; схарактеризовано ілюстративний матеріал і принципи його добору; обґрунтовано шляхи та способи науково-практичного аналізу матеріалу.

Третій розділ роботи містить аналіз інституційності змістового аспекту дискурсу американського слідства, а саме: виявлення інституційних і неінституційних тем, їхніх характеристик, встановлення їхньої питомої ваги,

з'ясування показників їхнього кількісного коливання в різних професійних колективах і комунікативних ситуаціях.

У *четвертому* розділі роботи досліджено інституційність діалогових стратегій дискурсу американського слідства на основі їхньої систематизації за критеріями відповідності/невідповідності інституційній меті та їхньої узгодженості/неузгодженості.

У *загальних висновках* викладено основні результати роботи та окреслено перспективи її подальшого розвитку.

У *додатках* отримані результати унаочнено у вигляді таблиць та рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ

ІНСТИТУЦІЙНОСТІ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА

Для вивчення інституційності як сутнісної риси дискурсу американського слідства (далі – ДАС) необхідно перш за все систематизувати та критично осмислити ті теоретичні положення, що є вихідними в нашому дослідженні.

Оскільки інституційність не є суто лінгвістичним поняттям, виникає потреба огляду наявного досвіду вивчення інституційності в рамках різних гуманітарних дисциплін. Використання цього поняття у мовознавчих, зокрема дискурсологічних розвідках, зумовлює урахування також і їхнього досвіду та з'ясування співвідношення трактувань інституційності у лінгвістичних та нелінгвістичних студіях.

Розгляд інституційності як дискурсивної ознаки викликає необхідність визначення прийнятого в роботі розуміння дискурсу та викладу основних теоретичних постулатів дискурсології, релевантних для мети дослідження. Соціальна природа інституційності також вимагає з'ясування того, яким чином основні соціолінгвістичні постулати проектуються в площину аналізу дискурсу. Це, на наш погляд, формує основу трактування інституційності як дискурсологічної ознаки, що є тим основним розробленим нами теоретичним положенням, на якому ґрунтується подальший аналіз.

Звернення до вивчення інституційності ДАС зумовлює також надання характеристики цього типу розумово-комунікативної взаємодії представників американського лінгвокультурного соціуму, що охоплює і виявлення основних типових ситуацій цього дискурсу, котрі формують його структуру.

Послідовний розгляд усіх перелічених проблем формує зміст першого розділу нашого дослідження.

1.1. Інституційність у термінах гуманітарних наук

Суспільні інститути та їхня діяльність потрапляє у коло спостережень представників різних галузей гуманітарного знання (в основному, соціології), причому поняття *інституційності* у розумінні різних учених містить як спільні, так і відмінні складові, хоча в усіх випадках в його основі лежить поняття *інституту*.

Поняття «інститут» було запозичене соціологією з юриспруденції, де його використовували для характеристики окремого комплексу юридичних норм, що регулюють соціально-правові відносини в певній предметній сфері, наприклад, в сфері спадкування, шлюбу, власності тощо. У соціології поняття «інститут» частково зберегло це смислове наповнення, однак набуло більш широкого тлумачення, позначаючи особливий тип стійкої регламентації соціальних зв'язків і різних організаційних форм соціального регулювання поведінки суб'єктів [42].

Соціологія трактує *інститут* як відносно стабільну та інтегровану сукупність символів, вірувань, цінностей, ролей та статусів, котра керує окремою сферою соціального життя: це сім'я, релігія, освіта, економіка, управління [311]; (порів.: форми організації та регулювання суспільства, життя, що історично склалися і забезпечують виконання життєво важливих для суспільства функцій, які охоплюють сукупність норм, ролей, приписів, зразків поведінки, спеціальних установ, систему контролю [312]; «установлений порядок правил і стандартизованих моделей поведінки» [313]; «1. Установа, установлення. 2. Сукупність норм права, що регулюють певну групу суспільств, відносин одного порядку і зазвичай складають частину відповідної галузі права» [320]).

Сьогодні в сучасній західній соціології існує напрям – *інституційна соціологія*, яка вивчає сталі форми організації та регулювання суспільного життя [66]. З позиції цієї, однієї з найперспективніших, галузі соціальних наук,

соціальний інститут – це «складна, нормативно усталена громадська практика, підвладна соціальному контролю за допомогою санкцій, як структурована організація і система функціонально обумовлених дій і відносин» [64].

Співзвучне думкам соціологів визначення терміну *інститут* містять і неспеціальні довідникові джерела, згідно яких це сукупність норм права в певній сфері суспільних відносин, та чи інша форма суспільного устрою [313]; суспільна організація з окремою метою та функцією [327]; послідовний і організований характер поведінки або діяльності (встановлений законом чи традицією), який є самоврегульованим у зв'язку з загальновизначеними нормами [313]; набір ролей, наділених повноваженнями, вибудованими в типові зразки видів діяльності, які узаконені та затверджені суспільством; метою котрих є здійснення окремих видів діяльності чи приписаних потреб цього суспільства або частин суспільства [275, р. 30].

Поряд з терміном «інститут» вживається також термін «*соціальний інститут*», що трактується вченими-соціологами як «форма організації і засіб здійснення спільної життєдіяльності людей; інститут означає встановлені зразки поведінки» [134, с. 145]; «форма закріплення і способ здійснення спеціалізованої діяльності, яка забезпечує стабільне функціонування суспільних відносин» [170]; «організована система зв'язків та соціальних норм, яка об'єднує значущі суспільні цінності й процедури, що задовольняють основні потреби суспільства» [324]; «сукупність норм, приписів і вимог, пов'язаних із певною організаційною структурою, за посередництвом якої суспільство контролює і регулює діяльність індивідів у найбільш важливих сферах суспільного життя» [328]; «стійка форма організації суспільного життя і сумісної діяльності осіб, що охоплює нормативно регульовану сукупність індивідів і установ, наділених владою та матеріальними ресурсами задля реалізації соціальних функцій, управління і володіння» [311].

Зазначають, що соціальні інститути діють від імені суспільства як цілого, оскільки вони є важливою формою соціальних зв'язків, а також інструментом

їх формування; вони спрямовані на встановлення зразків поведінки [311]; вони передбачають свідомо регульовану і організовану форму діяльності маси людей, відтворення найбільш стійких зразків поведінки, звичок, традицій, що передаються з покоління в покоління. Кожен соціальний інститут, що входить до окремої соціальної структури, зорганізовується для виконання тих чи інших суспільно значущих цілей і функцій. Як правило, фундаментом соціального інституту слугує сукупність закріплених санкцій, встановлений порядок виконання тих чи інших дій, поведінкових актів, вчинків [66].

Указують, що соціальним інститутам притаманні загальні риси, такі як:

- виокремлення певного кола суб'єктів, що вступають в процесі діяльності у відносини, які набувають стійкого характеру;
- певна організація;
- наявність специфічних соціальних норм та приписів, що регулюють поведінку людей у рамках соціального інституту;
- наявність соціально значущих функцій [42].

Стверджують, що *інститут* можна розуміти не лише як якусь загальну характеристику соціального життя, а і як певний об'єкт, який змінюється та піддається людському впливу, «всесвітній інститут називається інституційністю, тому що він є властивістю соціального середовища» [128]. Водночас учені вказують, що «на сучасному етапі розвитку в працях із соціології та соціальної педагогіки широко використовується поняття соціального інституту, котре відноситься до **установ**, які охоплюють маси людей. Майже кожна спільна діяльність є інституційно обумовленою» [123] (виділено мною – О.Ф.).

Отже, можна зробити висновок, що соціологія використовує терміни «інститут» та «інституційність» як в загальному розумінні (організована форма зв'язків і соціальних норм, що забезпечує функціонування суспільних відносин), так і в більш конкретному – сукупність установ, об'єднаних спільною функцією, реалізованою від імені суспільства в цілому та задля

суспільства в цілому групою осіб у рамках визначених суспільством норм, правил і процедур, в основі яких лежать суспільно значущі цінності. Відповідно, існує широке та вузьке розуміння інституційності, причому релевантним для мовознавчих студій вважаємо вузьке розуміння, оскільки властиве йому трактування інституту як сукупності установ уможливило аналіз лінгвальних аспектів взаємодії представників цих установ.

Основні функції держави визначено у ході розвитку людської цивілізації і на сучасному етапі є властивими майже кожній країні, отже практично кожне суспільство має одні й ті самі інститути, тобто більшість інститутів є універсальними. Водночас специфіка окремої культури позначається на особливостях суспільних інститутів: у Великій Британії, приміром, у рамках інституту охорони здоров'я немає такої добре відомої нам установи, як поліклініка, її функції (принаймні частково) виконують лікарі загальної практики; культурно зумовлені також норми, правила і процедури, властиві конкретному інституту: в англійських країнах – Великій Британії та США – медицина частково або повністю фінансується за рахунок страхування, витoki якого сягають такого національно-специфічного явища, як піратство (в англійських піратів був «страховий фонд, з якого сплачувалися компенсації за втрату руки, пальця, ноги, за інші тяжкі поранення» [326]). Таким чином, інститут є явищем універсальним і водночас культурно-специфічним.

У *мовознавчих* розвідках містяться положення загального характеру, пов'язані з суттю та характеристиками інституту та інституціонального спілкування. Зокрема стверджують, що функцією інституту є вирішення окремого соціально важливого завдання з точки зору групових інтересів; в кожному інституті має місце власна структура – впорядкованість, виокремлення, сталість, специфічність. Завдяки всім цим характеристикам цей інститут розпізнається як самими членами інституту, так і людьми, не пов'язаними з його діяльністю [101, с. 206]. Інституційний дискурс виділяється на підставі таких системоутворюючих ознак, як: *цілі, учасники спілкування,*

хронотон, цінності, стратегії, матеріал, різновиди і жанри, прецедентні (культурогенні) тексти та дискурсивні формули [73, с. 15]. Кожний інституційний дискурс використовує певну систему професійно-орієнтованих знаків або, іншими словами, володіє власною підмовою (спеціальною лексикою, фразеологією) [214] та будується за певним шаблоном: мета спілкування жорстко детермінує тематику і тональність дискурсу [213, с. 62–63].

Також зазначають, що «інституційне спілкування є стандартизованим, воно побудоване за певним трафаретом, де ціль спілкування визначає тематику і тональність дискурсу. Саме трафаретність спілкування є визначальним фактором інституційного спілкування та відокремлює його від персонального» [6, с. 9], тому суттю інституційної поведінки можна вважати типізацію дій, які повторюються, та пов'язаних з ними очікувань.

Інституційний дискурс «характеризується високим ступенем передбачуваності» [74, с. 399], таку передбачуваність можна простежити в рольовій поведінці, а також в нормах, які притаманні певному інституту [16, с. 142]; «інституційний дискурс – спеціалізований клішований різновид спілкування між людьми, котрі можуть не знати один одного, але повинні спілкуватись відповідно нормам певного соціуму» [73, с. 299]. Але аналіз такого спілкування може бути ускладненим через те, що мовець (адресант) іноді відступає від заданої соціальної ролі, і поза ритуалізованою мовною поведінкою можна побачити особистість [101, с. 168], тобто «мета визначає функціональну/внерольову ідентичність» [16, с. 142].

Інакше кажучи, «прототипний порядок дискурсу часто порушується в реальному житті» [73, с. 300], оскільки «у спілкуванні людина завжди виявляє свої особисті риси: риси характеру, відносини, вірування, переконання, емоції» [25]; «в інтерпретації знака міститься фактор людини, який робить результуючий зміст непередбачуваним» [52, с. 13]; тобто, потрібно зазначити, що неможливо повністю виключити особистий аспект в інституційному спілкуванні, але в рамках соціальних інститутів існують конвенційно

обумовлені характеристики комунікативних контактів, які треба вивчати [124, с. 63].

У більшості випадків інституційна діяльність відбувається в рамках установ, де спілкування та взаємодія індивідів здійснюється не на рівні осіб, а на рівні позицій, діяльнісних ролей, за котрими й «закріплені» ті чи інші конвенційні комунікативні акти. Саме тому вважають за можливе говорити про знеособлений характер таких актів [101, с. 168], оскільки коли люди спілкуються під час здійснення інституційної діяльності, вони виконують різні соціальні ролі.

Роль – це «особливий шаблон взаємних прав та обов'язків» [90, с. 43]. Тип ролі зумовлює характер мовлення та мовленнєвої поведінки [17, с. 12]; «ролі неоднорідні: вони можуть бути зумовлені постійними та змінними характеристиками людини, можуть бути незалежними від мовця та засвоєними» [73, с. 14]. Ролі розподіляють на постійні, до яких відносять задані соціальні характеристики (стать, професія, вік), та ситуативні – ролі в окремій ситуації спілкування (пацієнт, пасажир) [90]. Роль передбачає характер мовленнєвої поведінки людини, тому що існує характерний репертуар дій, зокрема мовленнєвих, які людина виконує за певних обставин [167, с. 74]. Для виконання кожної ролі набір мовленнєвих засобів варіюється залежно від змінних умов спілкування, таких як соціальні та психологічні характеристики комунікантів, цілі, тема розмови тощо [13]. Важливим детермінантом рольових відносин виступає статус – «комплекс постійних соціальних та соціально-демографічних ознак, які характеризують індивіда» [73, с. 22]. Статус узагальнює велику кількість соціальних ролей. Основними характеристиками статусу вважаються стабільність та векторна направленість, які виокремлюються на основі зіставлення статусу і ролі. Статус узагальнює велику кількість соціальних ролей, саме в цьому проявляється його рольовий план [73, с. 12–14].

Умови інституційного спілкування пов'язані з відносинами та ролями комунікантів, зокрема «під формальними мають на увазі відносини, закріплені в рамках соціально значущих інститутів суспільства; неформальні – відносини, що виникають поза формальними соціальними структурами» [148, с. 68]. Щодо ролей, стверджується, що інституційне спілкування ґрунтується на взаємодії базової пари комунікантів – АГЕНТА і КЛІЄНТА, де АГЕНТ – це представник інституту, а КЛІЄНТ – людина, не пов'язана з діяльністю цього інституту [73; 101]. Інституційне спілкування – це «розмова між представником інституту та клієнтом, або між членами одного й того ж самого інституту» [226, р. 9]; «мовленнева взаємодія представників соціальних груп або інститутів із метою реалізації статусно-рольових можливостей у заданих соціальними інститутами межах» [73]. Також розрізняють «стандартний інституційний дискурс» (взаємодія АГЕНТІВ та КЛІЄНТІВ) та «внутрішній інституційний дискурс» (взаємодія АГЕНТІВ) та виокремлюють ще один модус інституційного спілкування – «зовнішній інституційний дискурс», тобто дискурс між КЛІЄНТАМИ, якщо в ньому є потреба, яка пов'язана з діяльністю інституту [16, с. 143].

Твердження, що інституційному дискурсові властиві «статусно кваліфіковані учасники, локалізований хронотоп, конвенційно організована в межах певного соціального інституту мета, ритуально зафіксовані цінності, інтенційно закріплені стратегії, обмежена номенклатура жанрів, жорстко зумовлений арсенал прецедентних феноменів (імен, висловів, текстів та ситуацій)» [124], підтримується та доповнюється і в інших лінгвістичних працях.

Зокрема, зазначають, що для інституційного дискурсу характерні типові учасники [74, с. 336], причому дослідження конкретних дискурсів (зокрема, медичного) засвідчують наявність певних відмінностей тематики професійно-професійного (агент-агент) й професійно-непрофесійного (агент-клієнт) спілкування [40; 93]. Також стверджують, що «інституційна взаємодія часто

включає очікувані норми взаємодії, такі як почерговість розмови, постійні соціальні відносини/ролі, асиметричні відносини» [226, р. 9]. До особливостей вербальних характеристик інституційного дискурсу, які відрізняють його від повсякденного розмовного дискурсу, відносять: орієнтацію на структуру, максимум мовних обмежень, відносно фіксовану зміну комунікативних ролей, слабку обумовленість реплік безпосереднім спів-текстом, примат глобальної організації, невелику кількість цілей, які характеризуються глобальним характером [100, с. 126].

Інституційний дискурс моделюють за допомогою типових ознак, виокремлюючи конституювальні ознаки (ознаки інституційності) та нейтральні ознаки. До конституювальних ознак належать мовці в їхніх статусно-рольових відносинах, комунікативне середовище, сфера спілкування, мотиви, цілі, стратегії, тональність, стиль і жанр, знакове тіло (текст). Ознаки інституційності фіксують рольові характеристики агентів та клієнтів, типові хронотопи, символічні дії, трафаретні жанри, мовленнєві кліше. Ознаки типу інституційного дискурсу розкривають ключовий концепт інституції, а до нейтральних ознак належать загально-дискурсивні, особистісно-орієнтовані ознаки [212, с. 165].

Таким чином, з викладеного випливає, що загальна тенденція до соціологізації наукового гуманітарного знання виносить на порядок денний вивчення поняття інституційності як важливе для мовознавчих, зокрема дискурсологічних студій. Водночас, наявні на сьогодні визначення інституційності дискурсу містять як загальні незаперечні положення, так і конкретні постулати, які, на наш погляд, є часом дискусійними, а чимало з них не підкріплені дослідницькою практикою, а відтак дещо декларативні. Зокрема, наявність жорстких мовних та мовленнєвих обмежень, фіксованість зміни комунікативних ролей тощо є властивостями швидше *офіційного стилю*, ніж *формального спілкування*, а інституційність пов'язують саме з формальними відносинами комунікантів: «під формальними мають на увазі відносини,

закріплені в рамках соціально значущих інститутів суспільства» [148, с. 68]. При цьому слушно стверджують, що між лінгвостилістичною опозицією офіційність/неофіційність та соціолінгвістичною опозицією формальність/неформальність за їх незаперечної близькості немає однозначного збігу [148]. *Формальність*, у свою чергу, не завжди й не обов'язково є, на наш погляд, властивістю *інституційної* діяльності з огляду на те, що кожний трудовий колектив випрацьовує свої власні способи взаємодії.

Проблема, на наш погляд, полягає у тому, що в наявних розвідках бракує визначення того, як саме соціальна природа інституту проектується у розумово-комунікативну й власне вербальну площину дискурсу. Отже, можна стверджувати, що поняття інституційності у сучасних лінгвістичних студіях є дуже важливим, проте ще недостатньо вивченим. Повнота визначення інституційності може бути забезпечена на основі встановлення її взаємозв'язку із сутнісними рисами дискурсу, які розглянуто в наступному підрозділі.

1.2. Дискурсологічні основи трактування інституційності

Перелік основних проблем, які слід розглянути для того, щоб надати детальну й аргументовану дефініцію інституційності як соціодискурсивній ознаці, охоплює: встановлення розуміння дискурсу, прийнятого в дослідженні відповідно до його мети та завдань; виявлення соціальної природи дискурсивної діяльності; з'ясування суті критеріїв, покладених в основу розмежування інституційних та неінституційних дискурсів.

Звертаючись до розгляду першої з цих проблем, зауважимо, що в наявних на сьогодні трактуваннях *дискурсу* помітні дві основні тенденції: визначення цього поняття з опорою на певні характеристики мовлення та/або його продукту – тексту, або ж опертям на специфічні ознаки розумово-комунікативної діяльності людини, втілювані у вербальну форму.

Згідно першої точки зору, дискурсом називають «сукупність тематично схожих текстів, кожний з яких сприймається та ідентифікується як мовний корелят соціально-культурної практики» [204, с. 93], а у межах інтерпретаційної діяльності дослідника виявляються та аргументуються загальні змістово-тематичні відношення між текстами, що входять до одного дискурсивного корпусу [204].

Дискурс у такому розумінні певною мірою тотожний процесу й результату мовленнєвої діяльності – тексту – із залученням умов його продукування та сприйняття [5, с. 298] (порів.: дискурс «вміщує в себе не тільки процес породження тексту, але й процес інтерпретації» [135, с. 49]). Акцентуючи нерозривний зв'язок дискурсу і *тексту*, В.О. Самохіна зазначає, що «розвиток уявлень про дискурс поставив його у співвідношення з поняттям “текст” [145, с. 26]. Цю точку зору підтримують й інші дослідники; “взаємозв’язок між адресатом і адресантом відбувається через особливий знак, тобто *текст*” [24, с. 169] (виділено мною – О.Ф.) (порів.: “безперечним є той факт, що дискурс затверджує своє місце в системі категорій комунікації перш за все через поняття “текст” (хоча таким текстом в чистому вигляді не є)” [23]; “ніхто не може заперечувати, що чільним компонентом дискурсу є текст, до того ж текст – єдиний складник дискурсу, який має безпосереднє матеріальне втілення” [156, с. 6]).

Тлумачачи текст як “будь-який відрізок мовлення, котрий являє собою єдність з точки зору змісту, що передається з вторинними комунікативними цілями і має відповідну цим цілям внутрішню організацію” [11, с. 444], сучасні дослідники пропонують уважати його комунікативним явищем [85, с. 70]. Це виявляється у визначеннях тексту як «комунікативної одиниці вищого порядку» [56, с. 135]; «комунікативного вербального акту» [131, с. 8] (також [115; 193 та ін.]); «одиниці спілкування, у структурі якої реалізується, насамперед, двобічна спрямованість мовленнєвого акту [111, с. 34]; «складного

комунікативного механізму, посередника комунікації, елемента комунікативного акту в позиції між мовцями (М-Т-М)» [39].

У той самий час, наголошується зв'язок комунікативного й змістового аспектів тексту: текст характеризується як «інтенційно-тематичний фрагмент» діалогу [29, с. 237], причому цьому фрагменту приписується обов'язкова завершеність смислу [111, с. 34]. Також указують на зв'язок тексту та контексту, ґрунтуючись на розумінні тексту як «явища не тільки лінгвального, а й екстралінгвального, пов'язаного із навколишньою дійсністю відносинами двоспрямованої залежності» [89, с. 126].

Не заперечуючи загалом правильності цього підходу, з позицій якого дискурс постає як «текст у контексті», а власне текст – як мовленнєва сутність, об'єднана комунікативними цілями та змістовою єдністю, думаємо, що такий підхід не є адекватним для нашого дослідження. Причини цього вбачаємо в тому, що, якщо розглядати інституційність дискурсу крізь призму характеристик текстів, продукованих агентами/клієнтами інституту, то (1) не кожний фрагмент їхньої діалогічної взаємодії збігатиметься з текстом як завершеним змістовим утворенням; (2) виявлення текстових характеристик здатне надати відповідь на питання, якими є специфічні риси мовлення у межах певного інституту, залишаючи, водночас, без відповіді питання про те, чому ці риси притаманні мовленнєвій діяльності суб'єктів певного інституційного дискурсу.

Виходячи з цього, пристаємо на іншу точку зору і спираємося в дослідженні на розуміння дискурсу як *розумово-комунікативної діяльності*.

У підґрунті цього розуміння лежать думки, що сучасне мовознавство пов'язує мовленнєву діяльність з усіма видами людської діяльності, що об'єктивує її персонально-орієнтований та антропоцентричний характер [169]; значний інтерес у дослідників викликають закономірності використання мови індивідами – реальними суб'єктами, які активно пізнають світ та занурені в процеси мовотворчості й комунікації [140, с. 52]; а у зацікавленості мовою

вбачають інтерес до проблем її користувача, оскільки «неможливо пізнати мову як таку, не виходячи за її межі, не звертаючись до її творця, носія – до людини, до конкретної мовної особистості» [76, с. 8].

Визначальною рисою цього підходу є *зміщення фокусу уваги з об'єкта реальності на суб'єкт* – активного творця реальності: «свідомість суб'єкта спрямована не безпосередньо на певний фрагмент дійсності, а на себе самого в процесі спостереження за ним» [113, с. 9], що пояснюємо поширенням у лінгвістиці *діяльнісного підходу*, тобто такого бачення мови, яке акцентує увагу не на тому, про що йдеться у висловленні, і, відповідно, за якими правилами воно побудоване, а на тому, хто це говорить, як, за яких обставин і чому мовець конструює висловлення саме так [198, с. 24]. Відповідно до цього підходу зацікавленість викликає не мова взагалі, а проблема «людина в мові»: мова – це єдиний засіб, здатний допомогти нам проникнути в приховану від нас сферу ментальності, через мову людина розкриває такі сторони своєї особистості, які не можуть бути представлені в іншому сприйнятті її образу [8, с. 3].

Фокусування уваги на суб'єкті ґрунтується на акцентуванні важливості суб'єкта пізнання дійсності (спостерігача) (див. докладніше у [114]), суб'єкта широкого й універсального – перцептивно-когнітивного – статусу [34, с. 12]. Відповідно, категорія суб'єкта трансформується у принцип участі спостерігача, котрий постулює онтологічну первинність суб'єкта пізнавальної діяльності стосовно царини його існування [113, с. 4].

Крім того, у межах дискурсології суб'єкт як абстрагована сутність постає не виключно суб'єктом мовлення, а передусім суб'єктом рефлексії [195, с. 52], що посідає роль СПОСТЕРІГАЧА – базову роль, приписувану усім конкретним суб'єктам – учасникам дискурсивної діяльності, незалежно від одномоментного розподілу між ними комунікативно-позиційних ролей (мовець, адресат, третій учасник); роль СПОСТЕРІГАЧА охоплює усі іпостасі індивіда-учасника дискурсивної діяльності: його розумову діяльність як суб'єкта рефлексії; орієнтацію на досягнення бажаних з його погляду цілей спілкування (суб'єкт

комунікації), залученість до певної культури, соціуму та наявність унікальних особистісних рис (культурно-соціальний / індивідуальний суб'єкт) [47, с. 124–125].

Важливою обставиною є те, що СПОСТЕРІГАЧ у дискурсі осмислює себе в умовах середовища, де обов'язково наявний інший / -і (принцип діалогічності), причому пріоритет суб'єкта рефлексії над суб'єктом мовлення якнайкраще засвідчує діалогічність мовної комунікації: абстрактний суб'єкт – це узагальнена сутність, репрезентована в комуникативній практиці декількома (щонайменше двома) конкретними суб'єктами – індивідами, яким (у термінах інтеракційної моделі комунікації) властиве психологічне або феноменологічне переживання спільності інтересів, дій тощо [292, с. 404].

Отже, *пріоритетність суб'єкта розумової діяльності та інтерактивність* складають основу тлумачення дискурсу як феноменологічного простору, де досвід наповнюється значенням, змістом, здобуває структуру, зв'язність і цілісність [100, с. 41], як конституювальної інтерактивної діяльності, взаємодії, вмотивованої необхідністю встановлення спільних орієнтирів у тій чи іншій ситуації взаємодії, й в кінцевому підсумку спрямованої на збереження екологічної системи «індивід-світ» [316, с. 37].

Про це також свідчать і інші визначення дискурсу, які враховують його основні сутнісні характеристики: дискурс – це «багатоаспектна мовно-когнітивно-комуникативна система-гештальт у єдності когнітивного (використання мови, конструювання / передача ідей, переконань) і соціопрагматичного (взаємодія комуникантів у певних соціокультурних контекстах і ситуаціях) аспектів» [208, с. 116], «ситуативно обумовлена інтерсуб'єктна мовленнєво-розумова діяльність, спрямована на взаємну орієнтацію у життєвому просторі на основі надання мовній формі семіотичної значущості» [316, с. 11].

Опертя на викладені думки дозволяє вирішити ті проблемні моменти, що були окреслені як підсумок розгляду трактування дискурсу в термінах «текст у контексті».

По-перше, за діяльнісного підходу поняття тексту не відкидається й не ігнорується, відбувається лише зміна пріоритетів. А.П. Мартинюк детально пояснює це таким чином: «щодо розмежування тексту і дискурсу, діяльнісне розуміння дискурсу не заперечує наявності відмінностей, зафіксованих у термінах дихотомій, виявлених у рамках репрезентаційних підходів, але надає їм принципово нового тлумачення. Наявність тексту (письмового, усного) як матеріальної сутності, що відрізняється від інших матеріальних сутностей лише тим, що є продуктом діяльності свідомості людини, становить основну умову виникнення дискурсу. Дискурс народжується й той момент, коли в реальних просторово-часових координатах у зону уваги інтерпретатора потрапляє текст: суб'єкт-інтерпретатор, замкнений у коконі власної свідомості (з посиланням на У. Матурана), отримує доступ до свідомості іншого суб'єкта через інтерпретацію його станів, зафіксованих у тексті. У результаті такої інтерсуб'єктної взаємодії форми мовних знаків набувають змісту, а власне процес інтерсуб'єктної взаємодії і є дискурсом» [316, с. 12].

До того ж, за даними інших розвідок, із дискурсом кореспондує не обов'язково цілий текст, а, можливо, його уривок, фрагмент тощо [94, с. 49-76]; дискурс складається з фрагментів, які дорівнюють чи є більшими за його *мінімальну одиницю*, якою автори, чию точку зору ми поділяємо, вважають висловлення [32; 107; 113; 196 та ін.]. Ця точка ґрунтується на розумінні того, що саме ця операційна одиниця аналізу володіє значним кваліфікативним потенціалом і виявляє здатність до поєднання «форми, когнітивного й комунікативного змісту» [113, с. 21]; звернена до мовного, мовленнєвого, розумово-комунікативного простору [196]. Свідченням цього є наявність у висловленні смислу – еквівалента значення у конкретній діяльності конкретного індивіда; форми існування значення в індивідуальній психіці,

завжди опосередкованою системою ставлень індивіда до дійсності [97, с. 139]; певної організованої сукупності індивідуально-діяльнісних, особистісних, включно із ситуативно-визначеними, еквівалентів значень та водночас їх цілісність, утворювана в мовній свідомості комуніканта в зв'язку з висловленням як матеріально-знаковою системою, причому смисл висловлення твориться саме у свідомості, у живій комунікативній діяльності відправника та адресата повідомлення, а не в самому висловленні як матеріальному (акустичному чи графічному) утворенні [153, с. 112].

По-друге, спрямування уваги на інтерсуб'єктну взаємодію свідомостей комунікантів дозволяє виявити сутнісні риси їхньої розумової та комунікативної діяльності, які є визначальними для специфіки продукту цієї діяльності – мовленнєвого твору.

Висунення на перший план чинників розумової та комунікативної діяльності в розумінні дискурсу обумовлює потребу визначення цих чинників.

Розуміння когнітивних чинників ґрунтується на постулатах, що дискурс – це динамічна форма ментального досвіду, яка актуалізується в умовах пізнавальної взаємодії суб'єкта зі світом [245], це «особливе використання мови», що створює особливий «ментальний світ» [162, с. 63; 163, с. 671–672], в основі чого лежать ментальні структури – фіксовані форми ментального досвіду [209, с. 37].

В умовах пізнавального контакту з дійсністю ментальні структури «забезпечують можливість надходження інформації про події, які відбуваються, і її перетворення, а також управління процесами переробки інформації і вибіркової інтелектуального відображення» [201, с. 95]. Основною властивістю ментальних структур є їхня «згорнутість» [256, с. 13]: під час зіткнення з будь-яким зовнішнім впливом у процесі комунікації вони можуть «розгортатися» й по-особливому організувати ментальний простір [201, с. 96].

Когнітивні структури – ментальні моделі, що лежать в основі дискурсу, – співвідносяться, як правило, із поняттям *контексту*, який у дискурсологічних студіях постає як певним чином структурована абстракція [49, с. 15], як нелінійне середовище, де мовленнєвий твір функціонує як система, адаптуючись до зовнішніх чинників та водночас активно впливаючи на них; *дискурсивний контекст* являє собою суб'єктивну феноменологічну конструкцію, що визначає його як розумово-комунікативний контекст [196, с. 44] (пор. «ситуація комунікації, яка включає умови спілкування, предметний ряд, час і місце комунікації, самих комунікантів, їхнє ставлення один до одного і т.д.» [172, с. 238–239]).

Структуру дискурсивного контексту характеризують під різними кутами зору [49, с. 54; 102, с. 150; 106, с. 66; 152; 168, с. 273–274 та ін.]. З огляду на цілі нашого дослідження, вважаємо за доцільне розрізняти загально-контекстні та контекстно-ситуаційні чинники [196, с. 92]. Також ураховуємо той факт, що до дискурсивного контексту може бути включене й безпосереднє вербальне оточення досліджуваної одиниці (приміром, дискурсивний контекст актуалізації концепту визначається як одиниця, що є структурно рівною висловленню та містить ім'я концепту [144, с. 2]).

Квантування світу образів, предметів, подій, абстрактних ідей засобами мови відбувається на рівні концептів [9, с. 5], в основу конкретного дискурсу покладено певний «базовий концепт» [732, с. 265].

Концепт – це «термін, що слугує поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відбиває знання та досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), усієї картини світу, відбитої в людській психіці. Поняття концепту відповідає уявленню про ті смисли, що ними оперує людина в процесах мислення, і які відбивають зміст досвіду й знання, зміст усієї людської діяльності й процесів пізнання світу у вигляді певних «квантів» знання» [92, с. 90].

Виходячи з того, що на статус дискурсу можуть претендувати лише національні дискурси [89, с. 201], тобто що «дискурс кореспондує тільки з автентичним мовленням, інакше кажучи, з використанням мови її носіями, котрі є водночас носіями відповідного менталітету» [220, с. 25], логічним виглядає висновок про те, що базовий концепт, тобто такий, який володіє дискурсотвірною спроможністю, є *лінгвокультурним концептом*.

Лінгвокультурний концепт кореспондує із «значущим (сигніфікативним) образом, який відображає фрагмент національної картини світу» [119, с. 81], він є «згустком культури в свідомості людини; тим, у якому вигляді культура входить до ментального світу людини» [162, с. 43] та постає як «культурно маркований вербалізований смисл» [38, с. 36].

Указуючи, що поняття лінгвокультурного концепту орієнтує на комплексне вивчення мови, свідомості та культури, Г.Г. Слишкін формулює співвідношення цього концепту з указаними царинами у такий спосіб: сферою побутування лінгвокультурного концепту є свідомість; культура визначає лінгвокультурний концепт, який є ментальною проекцією елементів культури; цариною об'єктивації лінгвокультурного концепту є мова та/або мовлення. Стосовно останнього автор також уточнює, що своє лінгвістичне втілення лінгвокультурний концепт отримує у системі одиниць, зафіксованих лексикографією, наборі мовних засобів, зафіксованих свідомістю індивіда, та у текстових реалізаціях, або апеляціях до концепту, здійснюваних у певних комунікативних цілях [157; 158].

Подальші розвідки доводять, що апеляція до концепту, здійснювана в комунікативних цілях, є актуалізацією комунікативно актуального знання, яке, власне, й лежить в основі дискурсу [197], а його дискурсотвірна спроможність виявляється у тому, що лінгвокультурне концептуалізоване знання тематизується у дискурсі, визначаючи зміст взаємодії у його межах [93; 220], або ж це знання об'єктивується у дискурсивній стратегії, яка втілює комунікативну настанову дискурсу [196]. Слід також взяти до уваги

співвідношення обсягу знання лінгвокультурного концепту і комунікативно актуального знання, для чого необхідно розглянути структуру лінгвокультурного концепту.

Ґрунтуючись на визначенні лінгвокультурного концепту як «багатовимірною смислового утворення» [73, с. 91; 74, с. 27], дослідники стверджують, що його структуру формують поняттєвий, образний та ціннісний компоненти [73; 74; 158].

Поняттєва складова являє собою фактуальну інформацію, що вміщує лінгвокультурний концепт, котра вирізняє його з-поміж інших концептів [75]; ціннісна складова кореспондує з оцінкою: цінності культури маніфестуються в оцінній складовій концепту [74, с. 28]. Образна складова лінгвокультурного концепту фіксує когнітивні метафори, які підтримують цей концепт у мовній свідомості [38, с. 7], причому «метафора пов'язується не стільки з сутнісними компонентами самого концепту, скільки з його аналоговими реляціями з іншими концептами, що залучаються задля осмислення та називання цих сутнісних компонентів» [60, с. 56].

Що стосується структури комунікативно актуального знання, вона, за даними досліджень [196; 197], є такою самою, як і структура лінгвокультурного концепту, тоді як відмінності полягають у тому, що поняттєва складова комунікативно актуального знання вміщує менше інформації. Це, на наш погляд, є цілком очевидним, оскільки лише частина концептуалізованого знання стає актуальною у вербальній комунікації.

Розгляд лінгвокультурного концепту та комунікативно актуального знання як дискурсивних чинників засвідчує їхню двоїсту суть: вони мають як когнітивну, так і комунікативну природу, оскільки структури знання, що лежать в основі дискурсу, обмежені тими, які пов'язані з комунікацією, а їхнє розгортання відбувається за наявності певних зовнішніх умов, тобто в певній комунікативній ситуації.

Відомо багато тлумачень *комунікативної ситуації* (див. огляди в [112]) і підходів до визначення її складових, причому нерідко ті самі компоненти в авторів одержують різні назви.

Поняття комунікативної ситуації є важливим, тому що «кожний дискурс можна подати як сукупність певних типових ситуацій» [22, с. 27], тобто типові комунікативні ситуації структурують певний дискурс, як то доведено в наявних розвідках [149; 220; 82].

У нашому дослідженні комунікативну ситуацію розуміємо як типізований образ, що виникає як результат пізнавальної діяльності людини – процесів концептуалізації та категоризації, здійснюваних у період соціалізації, коли розум індивіда сприймає та класифікує все розмаїття комунікативних ситуацій. Унаслідок цього у свідомості суб'єкта певна комунікативна ситуація зберігається як ментальна репрезентація – сформований свідомістю людини зразок. Утілення цього ментального образу в матеріальну – вербальну – форму, тобто мовна об'єктивація ментальної репрезентації, являє собою дискурсивну реалізацію, оскільки робить надбання розумово-мовленнєвої діяльності одного індивіда об'єктом спільної рефлексії. Отже, комунікативна ситуація постає як єдність об'єктивного й суб'єктивного, вербального та позавербального планів, як складне поєднання чинників реального, феноменологічного світів і мови [196, с. 48].

Відповідно, дискурс слід розуміти не лише як «діалог свідомостей», а й як *комунікативну подію* [51; 174; 4; 210]; «комунікативне явище, яке полягає у взаємодії учасників комунікації за посередництвом вербальних текстів і / або інших знакових комплексів у певній ситуації та певних соціокультурних умовах спілкування» [77, с. 8].

Поділяючи цю точку зору, «соціокультурні умови спілкування» розглядаємо як фон, на тлі якого в свідомості та комунікативній практиці конструюється комунікативна ситуація, тобто як загальноконтекстні чинники – сукупний фонд знань, вірувань, уявлень представників лінгвокультурної

спільноти в конкретний історичний період, включно із знанням мовних і мовленнєвих норм і правил, а також із індивідуально-особистісними характеристиками суб'єктів взаємодії [196, с. 49].

Виходячи з того, що поєднання у дискурсологічних студіях актів когніції з актами комунікації [92, с. 188] є їх обов'язковою властивістю, учені слушно твердять, що «дискурс можна досліджувати у різних аспектах: прагматично-ситуативному, ментальному та ін.» [217, с. 87], акцентуючи увагу на комплексі проблем взаємодії мови й свідомості в комунікації або ж на комплексі проблем функціонування мови як засобу / інструменту комунікації у соціокультурному континуумі, й, відповідно, здійснюючи когнітивно-дискурсивний чи комунікативно-дискурсивний аналіз [20, с. 17].

У межах першого підходу акцент робиться на роботі свідомості суб'єкта дискурсу, яка обумовлена його комунікативними цілями; з позицій другого підходу розумова діяльність суб'єкта розглядається як передумова його комунікативної діяльності, котра й потрапляє у фокус дослідження [50; 93; 47; 10; 143; 196; 220 та ін.].

У той самий час, на наш погляд, доцільно вести мову й про соціодискурсивний підхід, оскільки значна кількість дослідників наголошують на **соціальній** природі дискурсивної взаємодії, указуючи, що дискурс являє собою *соціальну* епістемологічну та риторичну практику певної соціальної групи [314]; діяльність, у якій відбувається конструювання *соціальних* практик [194, с. 39]; вербалізовану розумово-*соціальну* діяльність суб'єктів [196, с. 106], (також [35; 154]) (виділено мною – О. Фещенко). Стверджують, що як об'єктивно існуюче вербально-знакове утворення, дискурс супроводжує процес соціально-значущої взаємодії між людьми [148, с. 8]. Інші вчені, думки яких ми поділяємо, ототожнюють дискурс із соціальною взаємодією, визначаючи його як форму такої взаємодії [101, с. 90], як практику, що формує соціальний світ [194, с. 39].

Вербальна комунікація тлумачиться як соціальна інтеракція [71, с. 3], як засіб встановлення, підтримання й припинення соціальних відносин [96, с. 10]. «Мова як соціальне явище за своєю природою не має інших завдань, окрім соціальних» [132, с. 44], а одиниці мовлення – висловлення, які є інгерентно контекстуалізованими, стають (включаючи використану в них мову) діяльністю, котра є складовою соціальної взаємодії [292, с. 41]; дискурсивні реалізації мовленнєвих одиниць постають як соціальні феномени [250; 273; 307 та ін.], демонструючи взаємозв'язок і взаємозалежність соціальних і мовленнєвих практик [28, с. 107 та ін.].

Соціальні контексти (умови спілкування) визначають комунікацію як особистісну, суспільну, інституційну / формальну, неформальну; характеристики комунікантів у соціальному вимірі включають їхні позиції (роль, статус), властивості (стать, вік), відносини (домінування, авторитет), функції («батько», «слуга», «суддя»); характеристики соціальних контекстів і характеристики учасників, пов'язані між собою, й передбачають можливі дії учасників соціальної взаємодії в тих чи інших ситуаціях [49, с. 22–23].

Усі ці думки підтверджують ідею про те, що дискурс як складна багатоаспектна система поєднує в собі комунікативний і соціальний плани, або охоплює соціопрагматичний аспект [208, с. 116].

З іншого боку, слід погодитися із тим, що у дискурсі наявні також «нерозривні зв'язки когнітивного і соціального» планів [138, с. 85]. Це виглядає очевидним, з огляду на те, що розум не може існувати поза соціумом, так само, як і соціум не існує поза розумом [224, с. 128]. Дискурс значною мірою визначається цінностями й соціальними нормами [101, с. 90]; лінгвокультурні концепти, що є базовими, дискурсотвірними, мають не лише культурну, але й соціальну природу, оскільки ці чинники невід'ємні один від одного [198, с. 23; 199, с. 115-135 та ін.].

Таким чином, наявність і нерозривність зв'язків когнітивного, комунікативного та соціального планів дискурсу складає підґрунтя ще одного

вектору дискурсивних студій – *соціодискурсивного*. Цей напрям становить розвиток соціолінгвістичних розвідок, які зосереджують увагу на функціонуванні мови в суспільстві [17, с. 18], студіюючи соціальну диференціацію мови, мовну варіативність, мовну норму тощо [17], мовну політику, соціальну природу, мовлення, мовлення як вияв соціальної ідентичності та мовні/мовленнєві маркери соціального статусу [121] (див. також [73]).

У той самий час, «інтегруючи набутки різних напрямів соціолінгвістичного аналізу, дискурсологія пропонує ширший погляд на соціальну природу мовленнєвої діяльності, додаючи до системи понять «*соціум, соціальна група, соціальна сфера мовлення*» поняття «*соціальний світ*» [196, с. 41] (виділено в оригіналі – О.Ф.), що відповідає розумінню дискурсу як діяльності, де соціальне за своєю природою знання дістає матеріального (вербального) втілення, конструюючи таким чином взаємодію суб'єктів як соціальну практику [198, с. 66].

Саме на цих засадах відбувається диференціація інституційних та неінституційних дискурсів. Погоджуючись із тим, що «кожна соціальна група має свій характерний дискурс» [19, с. 85], логічним вважаємо стверджувати, що саме ця обставина «надає дослідникові змогу сказати «чийсь дискурс» (наприклад, політичний, феміністський, академічний, інституційний дискурс, дискурс влади, інакомислення, перебудови, ринку, надії, відчаю тощо)» [114, с. 41], а відтак, і виокремлювати конкретні дискурси.

Визначення кожного конкретного дискурсу спирається на певні критерії типології, які не завжди бездоганні з точки зору логіки [101, с. 210]. Найбільш загальним вважають саме критерій інституційності / неінституційності [196, с. 69], за яким уся множина дискурсів розпадається на дві великі підмножини, перша з яких пов'язана із функціонуванням соціальних інститутів та кореспондує із конкретизацією СПОСТЕРІГАЧА в ролях АГЕНТА / КЛІЄНТА, а друга не має вказаних рис.

У межах кожної підмножини подальше розмежування виглядає найбільш обґрунтованим з опертям на такі критерії, як сфера комунікації, характер комунікації, адресантно-адресатні конфігурації [20].

Сфера комунікації або соціальна комунікативна сфера є критерієм виокремлення різних типів дискурсу – академічного, дипломатичного, рекламного, юридичного, медичного тощо [21, с. 12], які визначають як комунікативно-прагматичні зразки мовленнєвої діяльності, що відбувається у певній *соціальній сфері*. Таким чином, ці зразки репрезентують різні сфери спілкування, в яких наявні такі змінні складові частини: ситуаційний контекст, склад учасників комунікації, соціальні норми та ін. [165] (виділено мною – О.Ф.).

Характер комунікації пов'язують із різновидами дискурсу, зокрема такими, як аргументативний, конфліктний, авторитарний тощо, або ж з адресантно-адресатними конфігураціями (дитячий, жіночий, чоловічий) [21, с. 12].

Але в нашій роботі адресантно-адресатні конфігурації розглядаємо як окремий критерій, суть якого вбачаємо не в соціальних (вікових, гендерних та ін.) характеристиках суб'єктів, а у тих ролях, що посідають ці суб'єкти в дискурсивній взаємодії. Роль (соціальну роль) розуміємо як стійкий, нормативний, схвалюваний соціумом шаблон поведінки, що репрезентує дії, думки й почуття індивіда та відповідає певній соціальній позиції [73, с. 13; 87, с. 23]; як модель поведінки, що ґрунтується на позиції індивіда у структурі суспільства чи соціальної групи [306 та ін.] та регульовану соціальними правилами участі в діяльності групи [18, с. 137] (також [254; 263; 265; 268; 271; 281; 285; 294 та ін.]).

Для інституційних дискурсів релевантними вважаємо критерії сфери комунікації (певна інституційна сфера) та адресантно-адресатних конфігурацій (ролі АГЕНТІВ, КЛІЄНТІВ), які нерозривно пов'язані між собою.

Усі викладені положення використані в нашому дослідженні під час детального визначення інституційності як соціодискурсивної ознаки та вивчення інституційних характеристик ДАС.

1.3. Інституційність як соціодискурсивна ознака

Трактування інституційності / (соціального) інституту в гуманітарних студіях та основні дискурсологічні положення надають можливість більш детального, ґрунтовного та аргументованого визначення поняття інституційності як соціолінгвістичної ознаки дискурсу.

Перш за все, слід указати, що поняття інституту як соціальної структури та поняття дискурсу як вербалізованої діяльності, в якій вибудовуються та відтворюються соціальні структури, дозволяє стверджувати, що *інституційність* дискурсу слід розуміти як визначеність певного типу розумово-комунікативної взаємодії цілями та завданнями того інституту, в межах якого ця взаємодія відбувається. Мова йде про те, що цілі та завдання певного соціального інституту проектуються в площину дискурсивної діяльності, визначають характеристики цієї діяльності, а також накладають на неї певні обмеження. Основу такого проектування складає спільне комунікативно актуальне знання, що є складовою того лінгвокультурного концепту, що кореспондує із певним інститутом (приміром, для інституту охорони здоров'я таким є концепт ЗДОРОВ'Я/HEALTH [93]).

Наявність безпосереднього зв'язку між соціальним інститутом та розумово-комунікативною діяльністю, здійснюваною в його межах, дозволяють трактувати інституційність як *соціолінгвістичну ознаку*, або ж, виходячи з розуміння дискурсу як вербалізованої розумово-комунікативної діяльності, як *соціодискурсивну ознаку*.

Для з'ясування та уточнення того, що саме являє собою інституційність дискурсу та якими є її розумово-комунікативні чинники і вербальні прояви, на

наш погляд, слід встановити: (1) представників яких груп слід уважати АГЕНТАМИ/КЛІЄНТАМИ соціальних інститутів; (2) які розумово-комунікативні чинники є визначальними для ролей АГЕНТІВ/КЛІЄНТІВ; (3) якими є способи вербалізації цих ролей у дискурсі. Розглянемо послідовно усі ці проблемні питання.

Стосовно першої проблеми треба, перш за все, врахувати те, що *роль учасника* взаємодії трактується дослідниками як визначальний чинник у визначенні дискурсу як інституційного. Проте, співвідносячи цю позицію із критеріями класифікації дискурсів, до яких, нагадаємо, у нашому дослідженні належать сфера комунікації та адресантно-адресатні конфігурації, можна стверджувати, що релевантними для визначення дискурсу як інституційного є не лише *роль учасника*, яка кореспондує із адресанткою-адресатною конфігурацією, а також і *сфера комунікації*, котра збігається із тією сферою соціальної діяльності, що її регулює певний інститут.

Щодо третьої критеріальної ознаки – *характеру комунікації*, слід зазначити, що в аналізі інституційності значущості набуває не власне характер взаємодії, а її глобальна мета, яка підпорядкована суспільній функції відповідного інституту.

Отже, не заперечуючи ключової позиції ролі учасника як чинника, що визначає інституційність дискурсу, звернімо, у першу чергу, увагу на ті сфери комунікації, які слід трактувати як інституційні. Мова йде про те, що, на наш погляд, до інституційних сфер комунікації слід зараховувати лише ті, що кореспондують зі сферами інституційної діяльності в її вузькому розумінні (сукупність установ, об'єднаних спільною функцією, нормами та процедурами).

У цьому випадку очевидна наявність інституту сім'ї не означатиме належності сімейного дискурсу до інституційних. Це підтверджує правильність визначення цього дискурсу як *неінституційного*, зокрема в аналізі парентального дискурсу (розумово-комунікативної взаємодії батьків і дітей), трактованого як особистісно-орієнтований [84, с. 4]; у віднесенні дискурсу

сіблінгів – дискурсивної взаємодії братів та сестер – до побутової сфери [65, с. 3] тощо. Попри доведену соціальну природу сімейного дискурсу, впливу суспільних чинників на видозміни нуклеарної сім'ї – первинної соціальної групи, що спричиняється до виникнення, поряд із традиційними, альтернативних сімейних ролей [47], очевидним є факт, що інститут сім'ї не вписується в рамки вузького розуміння інституційності, а відтак, сімейний дискурс належить не до інституційних, а до побутових (під побутовим дискурсом розуміють неформальну, неофіційну, особистісну, невимушену розумово-комунікативну взаємодію [46, с. 8]). Те саме стосується і інших дискурсів, які пов'язані з поняттям інституційності в її широкому розумінні.

Натомість, вузьке трактування інституційності та інституту дозволяє відносити до інституційних такі дискурси, як політичний, науковий, бізнесовий та цілу низку інших. Кожен з цих дискурсів кореспондує із діяльністю такого інституту, який представлено установою або низкою установ. Водночас, слід уточнити, що між інституційними та професійними дискурсами немає однозначного збігу. Інституційним є, без сумніву, кожний професійний дискурс, оскільки кожний фах кореспондує із установою, де він потрібен, а установа, своєю чергою, репрезентує певний суспільний інститут. З іншого боку, не кожний інституційний дискурс є професійним: парламентар чи політик, наприклад, можуть бути фахівцями в різних галузях, але вони займаються спільною діяльністю в рамках суспільного інституту, який представляють такі установи, як парламент, політична партія тощо. Отже, інституційні дискурси охоплюють професійні та інші, що репрезентовані приналежними до певного інституту установами.

Відповідно, АГЕНТАМИ є постійні представники інститутів – співробітники його установ, які здійснюють дії, спрямовані на реалізацію функцій інституту, відповідно до передбачених норм та процедур (порів.: «інституційні учасники – це, як правило, професіонали, експерти «за роботою» [50, с. 67]). Натомість КЛІЄНТИ – це особи, що вимушено або добровільно, але

тимчасово, залучені до діяльності інституту, мають підкорятися його нормам та сприяти агентам у виконанні їхньої функції, проте самостійно нездатні виконувати функції інституту через брак відповідної фахової підготовки.

До адресантно-адресатних конфігурацій інституційного дискурсу, виходячи з цього, належать такі: АГЕНТ-АГЕНТ та АГЕНТ-КЛІЄНТ. Конфігурацію КЛІЄНТ-КЛІЄНТ вважаємо такою, що лежить поза межами інституційного дискурсу, або, зважаючи на специфіку певного типу/різновиду розумово-комунікативної взаємодії, може формувати його периферію.

Розглядаючи наступну проблему – потенціал розумово-комунікативних чинників, що регулюють діяльність агентів/клієнтів, – слід, перш за все, звернути увагу на відмінності між цими групами учасників.

Таку відмінність убачають передовсім у відносинах влади. Зокрема, указують, що «тотальний соціальний контроль у сучасних західних суспільствах обмежений полем і діапазоном влади владних агентів, <...> владні агенти можуть володіти владою лише в одній соціальній сфері – політиці, економіці або освіті – або в специфічних соціальних ситуаціях» [50, с. 49]. Тобто, «можна стверджувати, що група А (або її члени) мають владу над групою Б (або її членами), коли реальні чи потенціальні дії групи А здійснюють соціальне управління групою Б. Оскільки поняття дії само по собі передбачає поняття (когнітивного) управління, реалізоване агентами соціальне управління Б, бо досягається діями А, обмежує самоуправління Б. Іншими словами, реалізація влади А виражається в обмеженні Б у соціальній свободі дій» [50, с. 48]. При цьому, групи, що перебувають у стані підкорення, не є абсолютно безвладними, вони можуть реалізовувати різні форми супротиву, які «роблять владних менш владними» [50, с. 49].

Іншими словами, позиція АГЕНТА надає йому владу в інституційному дискурсі, яка ґрунтується на *знанні* обох груп учасників (АГЕНТІВ і КЛІЄНТІВ) про історично закріплені в суспільному досвіді та загально визнані права інституту здійснювати контроль у певній сфері соціальної діяльності й

реалізації цих прав у *комунікативній взаємодії*. При цьому, «реалізація і підтримка соціальної влади передбачає ідеологічний контекст, який складається із фундаментального знання групи та її членів, що поділяється суспільством і обумовлюється інтересами, та може бути досягнутим, закріпленим і зміненим головним чином у ході комунікації та дискурсу» [50, с. 50], тобто владні відносини між агентами та клієнтами не лише відтворюються, але й утворюються у дискурсі. Ця позиція кореспондує з думкою, що концепт ВЛАДА є одиницею ментальних ресурсів індивідуальної свідомості, що репрезентує особистісну інтерпретацію засвоєного і привласненого у процесі соціалізації соціокультурного досвіду, пов'язаного з трактуванням феномена влади в певній лінгвокультурі. Саме цю думку поділяють і дослідники, котрі аналізують зв'язок між владою і дискурсом та стверджують, що влада не лише реалізується «у» чи «за посередництвом» дискурсу, але й існує як соціальна сила поза межами дискурсу, а зв'язок між дискурсом і владою, який є тісним, проявляється у вигляді прямої маніфестації влади класу, групи або **інституту**, а також залежить від **позиції** учасників [279] (виділено мною – О. Ф.). Учасники взаємодії можуть слідувати правилам і нормам, проте можуть також оспорювати різні ролі та позиції, включно із статусами, ієрархіями та експертизами [50, с. 67].

Заслуговує на увагу той факт, що автори наголошують на наявності владних відносин саме в межах інституційної взаємодії / інституційного дискурсу: «діалоги в інститутах чи установах становлять форми інституційної взаємодії, а це означає, що вони актуалізують, виражають, ідентифікують та легітимізують чимало владних відносин» [284, р. 273].

Отже, за наявності взаємодії між АГЕНТАМИ та КЛІЄНТАМИ в інституційному дискурсі маніфестуються владні відносини, або ж ці відносини модифікуються через їхню особистісну інтерпретацію чи навіть особистісне несприйняття членом/членами групи, яка не має влади (КЛІЄНТАМИ).

Те саме частково справедливо і для конфігурації АГЕНТ-АГЕНТ, оскільки у владній групі існує ієрархія: позиція начальника або досвідченого фахівця є вищою за позицію підлеглого чи молодого спеціаліста.

Окрім влади, іншими але найбільш значущими розумово-комунікативними чинниками, котрі є визначальними для ролей АГЕНТА/КЛІЄНТА в інституційному дискурсі є ті, що вже згадувалися під час надання характеристики учасникам, які належать до цих груп. Ідеться про значно більший *обсяг фахового знання*, яким володіють АГЕНТИ порівняно з КЛІЄНТАМИ, а також налаштованість АГЕНТІВ на *реалізацію функції інституту* в процесі дискурсивної діяльності, яка є для них облігаторною, а для КЛІЄНТІВ – факультативною. Ці чинники вважаємо визначальними, оскільки вони мають загальний характер та інкорпорують, у тому числі, й осмислення та реалізацію владних відносин.

Особистісна інтерпретація та модифікація як владних відносин, так і, в цілому, рольових приписів щодо поведінки агентів і клієнтів, включно з вербальною поведінкою, порушує інституційний порядок дискурсу, зокрема, слушно стверджується, що мовленнєва діяльність на робочому місці розподілена на таку, що безпосередньо вплетена у професійну діяльність конкретного колективу, і таку, що не пов'язана з професійною діяльністю [83, с. 82]. Це засвідчує, що інституційність має градуйований характер [310], тобто може коливатися у певному діапазоні.

Усе викладене безпосередньо впливає на вербалізацію ролей АГЕНТІВ/КЛІЄНТІВ, яка об'єктивує інституційність дискурсу.

Актуалізація ролей учасників, як доведено, може здійснюватися у три способи: дескриптивно-оцінний, спонукальний, каузальний. За дескриптивно-оцінного способу стверджувальні висловлення містять ключові елементи, що називають чи описують певну роль, а також, можливо, надають їй оцінну характеристику; за спонукального способу висловлення містять спонукання до виконання рольових приписів, за каузального способу ці приписи спричиняють

до здійснення суб'єктом дискурсу певних вербальних дій [47, с. 5]. Ключові елементи, які слугують смисловими опорами актуалізації ролей у дискурсі, за даними цього дослідження, подані переважно синтаксичними одиницями (вільними словосполученнями, реченнями) [47, с. 4].

Використовуючи ці твердження як відправну точку, ми дещо модифікуємо визначення способів вербалізації ролей у нашій роботі. Зокрема, ми спираємося на диференціацію засобів омовлення ролей на *номінативні* (слова, стійкі словосполучення), тобто одиниці лексичного рівня, які прямо іменують роль, та *акціональні* (речення), тобто одиниці синтаксичного рівня, що складають на формальному рівні основу комунікативних одиниць – висловлень, та являють собою вербальні дії, здійснювані на виконання рольових приписів.

Якщо за номінативного способу ролі омовлюються, тобто актуалізуються, за рахунок того, що мовні засоби в розумово-комунікативному контексті набувають відповідних дискурсивних смислів, і позначають (іменують) роль, то за акціонального способу висловлення набуває мовленнєвих смислів, вбудовуючись у мовленнєві контексти – структурно-інтеракційний, змістовий, актомовленнєвий, а мовленнєві смисли, своєю чергою складають основу дискурсивних смислів у розумово-комунікативному контексті [196, с. 100-101]. Отже, в основі номінативного способу лежить ментальна модель ЩОСЬ є РОЛЬ (АГЕНТ/КЛІЄНТ), а в основі акціонального способу – модель ХТОСЬ діє як РОЛЬ (АГЕНТ/КЛІЄНТ).

При цьому, діяти як приписує роль, означає виконувати приписи в мовленнєвій поведінці, тобто починати/підтримувати/завершувати вербальну інтеракцію згідно правил, визначених інститутом; обмежувати взаємодію тематикою, співвіднесеною з тією соціальною сферою, діяльність якої регулює інститут, скеровувати мовленнєві дії на виконання функціонального призначення інституту.

Виходячи з цього, стверджуємо, що на вербальному рівні інституційність маніфестується називанням конкретних ролей учасників, співвіднесених з ролями АГЕНТ/КЛІЄНТ (лікар, пацієнт, суддя, свідок тощо) та специфікою тематики й побудови вербальної інтеракції, що відповідає рольовим приписам. Цілком очевидно, що номінативний спосіб може лише супроводжувати акціональний, тому що саме реалізація останнього втілюється у мінімальній одиниці дискурсу, визначаючи її інституційний/неінституційний характер.

Отже, обидва способи рольової актуалізації є виявами інституційності, але якщо номінативний спосіб є факультативним, таким, що може доповнювати акціональний, то акціональний є обов'язковим, адже головним для суб'єкта інституційного дискурсу є діяти у відповідності до рольових приписів, тоді як називати свою роль або роль співрозмовника цей суб'єкт може лише за наявності такої потреби.

Водночас *офіційність*, *формальність* спілкування не вважаємо обов'язковими проявами інституційності. Ці риси властиві не всім інститутам і варіюються у різних установах, приналежних до них. У цьому твердженні ми спираємося на думки дослідників, які указують, що кожен професійний колектив випрацьовує свої специфічні способи вербальної взаємодії [35 та ін.]; що у межах кожної професійної групи ці способи можуть бути різними в плані формальності чи офіційності. Останнє підтверджує приклад, наведений у праці англійської дослідниці, та його аналіз. Зокрема, йдеться про те, що висловлення *“Do you think it would be possible for you to contact Jean Thomas today?”*, яке має бути визначено як вияв увічливості у термінах теорії П. Браун та С. Левінсона, але може насправді виражати докір чи несхвалення, якщо воно вимовлене босом й адресоване секретарці за умов, що прохання звучить вже не вперше й зазвичай комуніканти послуговуються *неофіційним стилем* спілкування [276] (виділено мною – О. Ф.).

Таким чином, номінативний та акціональний способи вербалізації інституційних ролей у нашому розумінні охоплюють мовні й мовленнєві

прояви, які не лише ідентифікують учасників як АГЕНТІВ/КЛІЄНТІВ інституту, але й пов'язують чинник учасника із іншими диференційними рисами дискурсу – (1) сферою комунікації, яка визначає тематику спілкування; (2) спрямованістю мовленнєвих дій на реалізацію інституційної функції.

Щодо першого, наявність певного потенціалу «домінантних тем» у різних інституційних дискурсах вже доведена в наявних працях [239; 93; 220 та ін.] (порів. предметна сфера інституційного дискурсу визначається типом суспільної діяльності, характеризується не тільки характерними мовними рисами, а також специфікою *тематики* [213, с. 37] (виділено мною – О.Ф.)).

Стосовно другого, слід пояснити, що відмінність між характером комунікації та скерованістю мовленнєвих дій на досягнення інституційної мети вбачаємо у тому, що характер комунікації – це дискурсотвірний чинник, який втілений у певній дискурсивній стратегії (наприклад, стратегія конфронтації формує конфронтаційний дискурс [196]), тоді як підпорядкованість мовленнєвих дій реалізації глобальної мети інституту такої спроможності не має. Спрямованість дій на реалізацію цієї мети або стратегічність цих дій підпорядковується тематиці взаємодії, співвіднесеній зі соціальною сферою комунікації та комунікативно актуальним знанням і, відповідно, лінгвокультурним концептом. Мовленнєві дії, які сприяють розвитку вербальної інтеракції у межах такої тематики, з усією очевидністю, сприятимуть реалізації функції інституту, тоді як несприяття розвитку інтеракції перешкоджатиме реалізації цієї функції. Отже, з акціональним способом актуалізації інституційних ролей кореспондує тематика мовленнєвої взаємодії та *діалогові стратегії*, що сприяють розвитку цієї тематики.

Виходячи з викладеного, поняттєву схему інституційності як соціодискурсивної ознаки подаємо на рис. 1.1. у додатку А.

Співвіднесеність кожної окремої мінімальної одиниці дискурсу з актуалізацією ролей АГЕНТА/КЛІЄНТА визначає її як одиницю інституційного дискурсу. За умов повного збігу усіх мінімальних одиниць (висловлень) з

актуалізацією інституційних ролей, тематизацією комунікативно актуального знання та реалізацією діалогових стратегій, покликаних сприяти розвитку інституційної тематики, певний фрагмент дискурсу характеризується *абсолютною* інституційністю. Коли ж фрагмент містить мінімальні одиниці, які збігаються/не збігаються з реалізацією інституційних ролей, можна твердити, що інституційність цього дискурсу є *відотною*, причому щобільша кількість висловлень актуалізують інституційні ролі, то вищим є ступінь інституційності дискурсу.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що інституційність слід тлумачити як розумово-комунікативну взаємодію, здійснювану в межах соціальних інститутів / їхніх установ з метою реалізації певної суспільно визначеної мети. Концептуалізоване знання, що вміщує лінгвокультурний концепт, стає (частково) комунікативно актуальним для діяльності певного соціального інституту; це знання кореспондує із певною соціальною сферою комунікації та ролями учасників комунікації – АГЕНТИ й КЛІЄНТИ. Розподіл цих ролей здійснюється на основі того, що АГЕНТИ – представники інституту – мають, а КЛІЄНТИ цього інституту не мають влади діяти від імені інституту; АГЕНТИ володіють, а КЛІЄНТИ не володіють фаховим знанням. Актуалізація цих – інституційних – ролей здійснюється акціонально, визначаючи тематику взаємодії та стратегії її розвитку, та можливо, номінативно, шляхом називання ролей. Відтак, проявами інституційності є (1) зміст дискурсу, що кореспондує з тематизацією комунікативно актуального знання як складової базового концепту; (2) діалогові стратегії, котрі сприяють розвитку інституційної тематики. (див. рис. 1.1. у додатку А). Кількісні показники цих проявів інституційності визначають ступінь інституційності дискурсу.

1.4. Спілкування американських слідчих як інституційний дискурс

Нерозривний зв'язок інституційних дискурсів з інститутами й установами, як соціальною сферою їхнього існування та функціонування, обумовлює потребу аналізу основних рис інституту слідства в американському суспільстві як основи визначення відповідного дискурсу.

1.4.1. Специфіка американського інституту слідства. Інститут слідства разом із низкою інших належить до масштабного й найбільш суспільно значущого інституту права, який забезпечує існування будь-якої правової держави, зокрема США.

Правова система США сформувалась під дією британських правових традицій і є історично похідною від англійської правової системи [37], хоча американські правові норми мають певну відмінність: вони не настільки сильно прив'язані до римського права, а більшою мірою ґрунтуються на прецеденті [155, с. 10-11; 233, р. 19]. Крім того, існують загальнодержавні правові норми та закони, що діють в окремих штатах (див. детал. у [105]).

У межах правової системи – загального інституту права – напрям основної диверсифікації визначено функцією конкретних правових інститутів. Відповідно, можна виокремити два сегмента:

- правотворення та правознавство;

Ці, пов'язані між собою, ланки правової діяльності здійснюються законодавчими інститутами, а також науково-навчальними установами.

- правозастосування;

У цьому сегменті правової системи наявні правоохоронні органи, органи досудового слідства та судові інституції [126; 200, с. 55-58].

Органи досудового слідства, які власне й репрезентують інститут слідства США, мають виразну національно-культурну специфіку, обумовлену як вже згаданою загальною правовою традицією, так і федеральним устроєм країни, а

також нормами й традиціями, які історично склалися в процесі правозастосовної практики.

Порушення справи в кримінальному процесі США не є одноразовим процесуальним актом, який проводиться та оформлюється одним посадовцем, а також, ця стадія процесу не має детальної процесуальної регламентації. Функціональний обов'язок кримінального переслідування покладається на органи кримінальної юстиції. В американській літературі під *інститутом кримінальної юстиції* розуміють систему органів, які здійснюють розслідування та розгляд кримінальних справ, відносно осіб, які визнані винними в скоєнні злочину [302].

Перевірка первинної інформації щодо збору доказової бази для пред'явлення звинувачення покладається на правоохоронні підрозділи, які діють на трьох рівнях. На федеральному рівні діють правоохоронні агентства, які перебувають у підпорядкуванні різних міністерств або департаментів (у США приблизно 80 таких незалежних структур) [147, с. 62]. Серед федеральних правоохоронних органів, повноваженням яких також є розслідування злочинів, виокремлюють Федеральне бюро розслідування, Адміністрацію з боротьби проти поширення наркотиків, Бюро з питань алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї та вибухових речовин США та ін. [109, с. 19-97].

Поліцейські органи штатів незалежні від федеральних та організовані згідно з двома моделями. Перша – централізована модель, тобто розслідування кримінальних справ відбувається в співробітництві з місцевими департаментами; друга – децентралізована модель, що передбачає розподіл функцій між дорожньою поліцією та іншими агенціями. Місцева поліція є третім рівнем правоохоронних агентств США і включає муніципальні поліцейські департаменти, агентства морського патрулювання, транзитну поліцію. Поліція округів (шерифська поліція) обслуговує сільську місцевість [109, с. 79-80].

В США існує більше 51 системи правозастосовних органів. Вони включають суди, прокуратуру, поліцію, а також інші органи розслідування. В структурі прокуратури чітко прослідковуються три рівня органів:

- федеральна прокуратура, до складу якої входить Департамент юстиції США, де існує декілька підрозділів, які організують роботу федеральних прокуратур на місцях чи виконують прокурорські функції;

- прокуратура штатів, де існує свій генеральний аторней, який має права щодо переслідування осіб, які зазіхнули на закони відповідних штатів;

- місцева прокуратура, до якої відносяться прокурори, які працюють під контролем місцевого самоврядування [37, с. 195-196]. До цієї групи також входять посадові особи, які іменуються слідчими [37, с. 197].

Найголовнішим кримінальним закладом, якому доручають розслідування всіх кримінальних злочинів проти федеральних законів є Федеральне бюро розслідувань, яке має найширші повноваження [176]. Його очолює директор, який назначається президентом; наявність агенцій Федерального бюро по всій території США дає можливість агентам з'являтися на місце злочину за 3-5 хвилин [37, с. 199]. Але досудове розслідування може проводитись великою кількістю інших федеральних служб, незалежних одна від одної. Вони мають право проводити арешти, допити, розшукувати та збір доказів злочину [176].

В США також існують спеціалізовані органи, які розслідують певні види злочинів, прикладом може слугувати інститут коронерів (запозичений з Англії) – виборних посадових осіб, які проводять слідчі дії в тому випадку, коли поліція ще не почала своє розслідування, зокрема при виявленні трупів з насильницькою смертю, а також комісії для розслідування окремих злочинів, які збирають, коли вважається, що місцеві правоохоронні органи не здатні об'єктивно розкрити злочин, а також приватні детективи, які заключають контракти з адвокатами, часто допомагають збирати необхідну інформацію, яка може виправдати клієнта чи пом'якшити його провину [1, с. 200].

У своїй діяльності органи досудового слідства США керуються принципами, закріпленими в федеральних нормативних актах і законодавствах штатів. Серед основних принципів можна виділити: пріоритет прав і свобод людини, верховенство права, законність діяльності правоохоронних органів та їх підлеглість суду, обмеженість втручання в особисте та суспільне життя людини [1, с. 67-76, 508-515].

Виявлення та розслідування злочинів переважно належить до компетенції органів внутрішніх справ і прокуратури. В залежності від того, в якій формі проводиться досудове розслідування, воно виконується або органом досудового слідства, або органом дізнання. Між органами дізнання і попереднього слідства багато спільного, відносно злочинів у них, по суті, одні й ті ж завдання. У своїй діяльності вони керуються єдиними вимогами карно-процесуального законодавства і уповноважені здійснювати однакові слідчі дії з метою виявлення, фіксації, перевірки і оцінки доказів [126]. Слідчі прокуратури уповноважені розслідувати, зокрема, злочини, пов'язані з посяганням на життя і здоров'я, конституційні права і свободи людини і громадянина; слідчі федеральної служби безпеки – найбільш небезпечні злочини проти державного ладу і суспільної безпеки; слідчі органів внутрішніх справ – злочини проти власності, громадського порядку, належної експлуатації транспортних засобів ті ін. [126].

Слідчий є головною особою, відповідальною за напрям розслідування, прийнятий згідно слідчим версіям, та за прийняті процесуальні рішення [12, с. 4]. Американський слідчий має чимало *прав*: він вільний в ухваленні рішень, пов'язаних з ходом розслідування і здійсненням слідчих і інших процесуальних дій, його повноваження носять владний характер; постанови слідчого у справах, що перебувають у нього у виробництві, обов'язкові для виконання всіма підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами [126]. Слідчий у той самий час має ретельно виконувати свої *обов'язки*: він повинен зібрати докази, розшукати, затримати та притягти до

суду особу, чию провину має визнати або спростувати суд [12, с. 4]. Для цього слідчий повинен достовірно зібрати та встановити всі факти, які складають предмет доказу: подію злочину; обставини, які характеризують особу звинуваченого; обставини, які пом'якшують чи, навпаки, збільшують провину; обставини, які сприяли скоєнню злочину. Встановивши підозрюваного, слідчий повинен пояснити останньому суть підозри, а за наявності достатньої кількості доказів – притягти особу в якості підозрюваного. Така слідча діяльність здійснюється під впливом сторони захисту, іншими словами, слідча діяльність проходить в умовах змагальності сторін [12, с. 10]. Якщо виконано всі слідчі дії щодо кримінального процесу, зібрано достатню кількість доказів для складання обвинувального висновку, слідчий направляє кримінальну справу до суду.

Отже, слідчі проводять огляд місця злочину, збирають докази, ознайомлюються з показами свідків; тобто проводять *попереднє розслідування*, під яким розуміють дії, що проводяться слідчими органами та за допомогою яких з'ясовується злочинне діяння та вірогідна винуватість або невинуватість осіб, яких обвинувачують в його вчиненні [1].

Розслідування кримінальних злочинів націлене на пошук способів, які використовуються злочинцями при здійсненні злочинів. Встановлення злочинця, який скоїв злочин, забезпечується використанням різних методів. У США розслідування супроводжується допомогою кримінальних лабораторій різного спрямування, які мають необхідне технічне забезпечення та обладнання для проведення аналізів речових доказів, наприклад, лабораторії біологічної чи балістичної експертизи [12].

Розслідування місця злочину (*crime scene investigation*) – термін, який часто вживається в американській правовій культурі саме для позначення розслідування кримінальної справи, іншими словами – це документування, збір, збереження та інтерпретування доказів, які мають відношення до місця злочину. В розслідуванні беруть участь декілька уповноважених осіб, які повинні кооперувати, щоб досягти поставленої мети, а саме розкриття злочину;

першою ланкою є поліцейський, який першим прибуває на місце злочину, в подальшому саме він вирішує чи слід залучати до розслідування інших компетентних спеціалістів, які працюють з окремими типами злочинів (напр., морську поліцію, ФБР тощо) [235, р. 4]. Поліцейський відповідає за те, щоб зберегти місце злочину та наявні речові докази в первинному стані до прибуття слідчих та експертів [235].

Таким чином, у межах масштабного інституту права, зокрема в межах його правозастосовної гілки, виокремлюється інститут слідства, критеріальною ознакою якого є його суспільна функція – розкриття злочину, шляхом з'ясування усіх обставин порушення закону, його результатів і наслідків, та виявлення на основі аналізу даних і проведення експертизу особи, що скоїла злочин, розшуку цієї особи, а також формування доказової бази винуватості цієї особи для подальшого судового розгляду справи. Глобальна мета інституту слідства та його представленість слідчими установами, взаємодія цих установ із іншими правовими інститутами (поліцією, адвокатурою, судом), є універсальними рисами цього інституту. Культурно-специфічними рисами американського інституту слідства є загальна правова культура, яка орієнтує громадян на дотримання правових норм і повагу до правоохоронних органів, особливості правової традиції та специфіка державного устрою, внаслідок якої в різних штатах наявні спільні й відмінні закони, а слідчі установи є різноманітними, незалежними одна від одної, загальнодержавними, штатними або місцевими.

1.4.2. Дискурсивні властивості вербальної взаємодії у слідчих установах. Інститут слідства є складовою частиною більш масштабного інституту – інституту права, розумово-комунікативна діяльність якого постає як *юридичний дискурс*: «особливий тип інституційного дискурсу, семіотичний простір якого характеризується сукупністю вербальних та невербальних знаків (та їх вербальних корелятів), що формують різні форми спілкування, у яких

суб'єкт / об'єкт, адресат / адресант мовлення (або одна з цих складових) мають відношення до сфери юриспруденції» [88, с. 189]. Масштабність цього сегменту дискурсивної діяльності обумовлює здійснення чисельних спроб його диверсифікації за різними критеріями.

Приміром В. Отто структурує юридичний дискурс таким чином: (1) мова закону; (2) мова юридичної науки та експертиз; (3) мова відомчого писемного спілкування; (4) адміністративний жаргон (цит. за [150, с. 182]). Згідно іншої точки зору до підтипів юридичного дискурсу зараховуються (1) офіційно-діловий підтип, представлений текстами офіційних правових документів; (2) науковий та науково-навчальний (підручники, навчальні посібники, наукові юридичні праці); (3) інформаційно-популярний, представлений текстами сайтів юридичних компаній, які поширюють правові знання в суспільстві [105, с. 71-72]. При цьому слушно вказують, що відповідно до ситуації та комунікативного завдання для кожного функціонально-стильового різновиду юридичної мови властиві окремі ознаки, норми і правила використання мовних засобів [150, с. 182]. Не заперечуючи доцільності виокремлення зазначених підтипів, зауважимо, що використані критерії (мовні та мовленнєві функціональні особливості) не відповідають завданням нашого дослідження. Саме тому, у роботі використано класифікацію, в якій диференціація різновидів юридичного дискурсу зумовлена специфікою цілей та функцій комунікативної спільноти, на основі чого виокремлено такі підтипи юридичного дискурсу як правоохоронний, поліцейський, нотаріальний дискурс, дискурс слідства, прокуратури, адвокатури та судовий дискурс [129, с. 9].

Адекватність цієї класифікації меті нашого дослідження обумовлена тією обставиною, що вона відповідає одному з основоположних постулатів нашого дослідження: дискурс розглядається як розумово-комунікативна взаємодія, здійснювана в рамках певного соціального інституту та підпорядкована його суспільній функції. На цій основі в межах інституту права виокремлено, поряд з

іншими, інститут слідства, а в юридичному дискурсі як типі – такий підтип, як дискурс слідства.

Надаючи загальну характеристику ДАС, ми спиралися на встановлені в лінгвістичних працях сутнісні характеристики інституційних дискурсів, а саме: учасники; обставини; символічність; базовий концепт та пов'язані з ним цінності й норми; стратегії, що витікають із загальної інституційної мети та ін. [15, с. 7-8].

Учасниками ДАС є його АГЕНТИ та КЛІЄНТИ. Подібно до інших видів професійної діяльності, слідство охоплює дві основні адресантно-адресатні конфігурації: АГЕНТ-АГЕНТ, АГЕНТ-КЛІЄНТ. Агенти ДАС – це співробітники слідчих підрозділів, вони диференціюються вертикально (начальник-підлеглий) та горизонтально (слідчий/експерт/фахівець з комп'ютерних технологій тощо). Окрім згаданих *основних* АГЕНТІВ (АГЕНТ₀), до діяльності інституту слідства залучені і *другорядні* агенти (АГЕНТ_д), які не беруть безпосередньої участі у ході слідства (працівники служби власної безпеки), хоча можуть залучатися до процесу слідства на окремих його етапах, але представляють інші інститути правоохоронної системи (прокуратуру, адвокатуру). Клієнтами виступають ті особи, які не мають відношення до роботи в правоохоронній системі, але з різних причин вони повинні спілкуватися з АГЕНТАМИ, наприклад, свідки, підозрювані тощо.

Символічність не є визначальною характеристикою ДАС: якщо, наприклад, вона яскраво виражена в медичному дискурсі (клятва Гіппократа, білі халати, медичні інструменти, кабінет та особиста печатка лікаря) [15, с. 7-8] або судовому дискурсі (суддівська мантия, процедура входу й виходу судді із зали засідань, місце судді в залі засідань тощо), то слідчі навіть не носять форми, як поліцейські, й не завжди мають зброю, єдиним символічним знаком їхньої приналежності до представників інституту є посвідчення.

Обставини діяльності слідчих також не мають такої чіткої визначеності хронотопа (робочий/неробочий час, робоче/неробоче місце), яка притаманна представникам установ інших інститутів. Хоча, природньо, слідчі працюють лише в робочий час, його параметри є мінливими (якщо менеджер, наприклад, працює п'ять днів на тиждень з дев'ятої до шостої, то слідчий може бути залучений до виконання посадових обов'язків у будь-який день і час). Також робота слідчого не передбачає перебування лише в кабінеті: він виїжджає на місце злочину, відвідує людей, які можуть володіти корисною для слідства інформацією тощо.

Оскільки ДАС – це підтип юридичного дискурсу, його *базовим концептом* є концепт CRIME, який належить до базових універсалій, властивих кожній культурі [98]. Про його універсальність свідчить той факт, що багато мов містять терміни, що об'єктивують юридичні поняття («власність», «покарання», «злочин» тощо), демонструючи універсальність правових концептів для світового культурного континууму [104, с. 117].

Концепт CRIME почав формуватися ще здавна, з часів древніх індоєвропейців, бо без певної концепції безпеки і порядку, захисту власного життя і власності не могло вижити жодне суспільство [104, с. 117].

Знання та уявлення про злочин еволюціонують разом із розвитком людства, адже правові відносини пройшли довгий шлях розвитку від простого й усім зрозумілого принципу «око за око» до складних ментальних конструктів, котрі виражають права й обов'язки, необхідні для збереження порядку в кожному суспільстві. Принцип «адекватності покарання», який прийшов на зміну кровній помсті, символізував перемогу розуму над інстинктом, торжество гуманістичних ідей не тільки в праві, але й у культурі людства в цілому [104, с. 118].

Еволюція цього концепту відбувається і в наш час, зокрема, відмічають, що «світ стає жорсткішим, виникає багато нових видів злочинів та протиправних дій» [98], до яких, відносять тероризм, що набув особливої

актуальності у зв'язку з подіями 11 вересня, та злочини в кіберпросторі, поява яких спричинена розвитком інформаційних технологій [62, с. 46-48] (див. також [62]).

Універсальність концепту CRIME не заперечує його культурно-соціальної специфіки, що дозволяє трактувати його як *лінгвокультурний концепт* [98]. Хоча право більшою мірою належить до першого з двох світів, у яких одночасно перебуває людина, – до космосу спільних речей, котрі ми засвоюємо, не вносячи в нього нічого особистого, оскільки цей світ побудований із суто об'єктивного та позаособистого, правова свідомість охоплює і другий світ, у котрому ми перебуваємо духовно, і де все існує лише завдяки тому, що воно виростає з абсолютно індивідуального, з чого випливає вплив культури суспільства на право [33, с. 501, 511].

Результатом осмислення злочину в англomовній свідомості є змістовий мінімум концепту CRIME, що визначається як “будь-яка подія чи дія, заборонена карним правом” [58, с. 10]. Цей змістовий мінімум, на думку автора, конкретизується в трьох напрямках: неможливість чи відмова керуватися правилами поведінки, встановленими суспільством; ухилення від службового обов'язку; скоєння протиправної дії. Концепт CRIME автор також представляє як модель ситуації, що передбачає як мінімум двох учасників: жертву та злочинця, а обов'язковими компонентами моделі «скоєння злочину» виступають характеристики протиправної дії: провина людини, що порушила закон, мотив злочину, характеристики злочинця, моральний збиток та неминучість покарання [58, с. 11].

Ціннісний зміст концепту CRIME, з усією очевидністю, кореспондує з негативною оцінкою, оскільки закон в англomовній лінгвокультурі розуміють як гарант свободи [129, с. 3], нормою, відповідно, є дотримання закону, а злочин як порушення закону є суспільно несхвалюваним; він постає як посягання на одну з головних цінностей – свободу.

Образний зміст концепту репрезентований метафоричними моделями «ЗЛОЧИН – ЖИВИЙ ОРГАНІЗМ», «ЗЛОЧИН – ТОВАР», «ЗЛОЧИН – СТИХІЙНЕ ЛИХО», «ЗЛОЧИН – ШЛЯХ» [58, с. 11-12].

На наш погляд, образний зміст має більшу значущість для повсякденної, ніж для правової свідомості.

Виходячи з викладеного, подаємо модель ДАС на рис. Б.1. у додатку Б.

Суспільна функція інституту слідства визначає обсяг комунікативно актуального концептуалізованого знання, тобто концепт CRIME актуалізується в ДАС відповідно до потреби розкрити злочин. Іншими словами, якщо базовий концепт дозволяє класифікувати дискурс інституційно [125], (встановити зв'язок між певним інститутом і дискурсом), то актуалізація цього концепту в дискурсі обмежена цілями цього інституту.

Слід також звернути увагу на те, що ДАС належить до професійних дискурсів та має такі їхні особливості: 1) мовленнєва діяльність, специфічна для конкретних професійних колективів [99, с. 82]; 2) варіативність характеру професійного спілкування [155]; 3) вплив характеру відносин комунікантів, типу ситуацій [3, с. 253], професійної приналежності [99] на мовні та мовленнєві особливості професійного спілкування.

Виходячи з цього, *структуру* ДАС можна подати в двох площинах: (1) як сукупність розумово-комунікативної діяльності різних слідчих установ; (2) як сукупність розумово-комунікативної діяльності слідчих у різних типових комунікативних ситуаціях.

Слідчі установи відрізняються одна від одної як за особливістю розслідуваних злочинів, та і за специфікою *трудових колективів*. На важливість цього соціального чинника указують дослідники професійних дискурсів.

По-перше, стверджують, що особливості професійного спілкування значною мірою визначаються фахом комунікантів (сталевари, працівники слідчих органів) [83, с. 83]. Спеціалізація професійної діяльності обумовлює

наявність у фахівців відповідного знання (науково-технічного, науково-гуманітарного, науково-природничого), а змісту кожної галузі знань відповідає певний функціональний набір лінгвістичних засобів, необхідних для спілкування людей у вузькій сфері діяльності й відображення ними дійсності відповідно до цілей конкретної груп [36, с. 45]. Стосовно нашого дослідження, це означає, що в межах професійного спілкування слідчих наявні відмінності, обумовлені спеціалізацією слідчих установ – їхньою призначенністю розслідувати військові/цивільні, кримінальні/адміністративні злочини або ж різні типи цих злочинів.

По-друге, з соціолінгвістичної точки зору, слід узяти до уваги, що в межах малої групи (трудового колективу) кожен індивід має статус, властивий цьому індивіду саме в цій групі, причому статус може бути формальним (начальник/підлеглий) або неформальним (душа компанії, неформальний лідер, цап-відбувайло) [17, с. 186].

Але найголовнішим є те, що кожен трудовий колектив – мала група – випрацьовує свої специфічні способи взаємодії, які охоплюють «лінгвістичні практики та лінгвістичні ідеології» [35, с. 37], що структурують комунікативне середовище для досягнення ефективного спілкування людей в установах [154, с. 160]. Використовується також термін «комунікативний світ», який пояснює і описує дискурсивні аспекти соціального світу в робочій обстановці [161, с. 325].

Виходячи з того, що комунікативні процеси в установах, будь-які явища, пов'язані з використанням мови на робочому місці, є чи не найбільш важливими з соціолінгвістичної точки зору [78, с. 10], наголошують на наявності відмінностей спілкування колективів різних установ однієї професійної сфери [28]. Ці думки кореспондують із розумінням того, що кожний підрозділ установ приходить до специфічного компромісу щодо обмежень і цінностей, актуальних для конкретного колективу в конкретних умовах його діяльності [48, с. 295]. Поясненням цього є та обставина, що мова

виступає ресурсом не тільки спілкування, але й конструювання соціокультурних структур [35, с. 37], а кожна фахова сфера і трудовий колектив використовують цей ресурс по-різному [2; 7; 142; 278 та ін.], що відповідає запропонованому в нашій роботі розподілу АГЕНТІВ на основних та другорядних.

Англомовні дослідники в цьому зв'язку оперують поняттям «групових практик» (*communities of practice*), розуміючи під групою будь-який колектив (у тому числі й трудовий), котрий займається спільною діяльністю в типових умовах, причому «групи» охоплюють *основних і периферійних учасників* [236; 238; 248; 258; 274; Mills 2002; Mullany *www* та ін.]. Кожна група має виразну специфіку, тому що «способи діяльності, способи мовлення, вірування, цінності, владні відносини – коротше кажучи, практики – утворюються в ході спільної діяльності» [236, с. 480]. Отже «кожна група формує моделі вербальної поведінки, які функціонують дещо відмінно відносно інших груп» [276].

У той самий час, наголошуємо, що наявність відмінностей не заперечує існування спільних рис, притаманних спілкуванню представників певної професії, зокрема специфічних для конкретних професійних колективів видів мовленнєвої діяльності (наприклад, ведення протоколу допиту для працівників слідчих органів [83, с. 82]), варіативності стилю професійного спілкування (офіційний/неофіційний) [127, с. 52], особливостей застосування правил мовленнєвого спілкування [278], наявності кореляцій між питомою вагою мовленнєвої діяльності та характером професійної діяльності [142, с. 39].

Очевидно, що в ДАС питома вага мовленнєвої діяльності є значною, тоді як стиль спілкування може мати різний ступінь офіційності/неофіційності, а правила мовленнєвого спілкування є різними в різних трудових колективах слідчих установ.

Дослідники професійного спілкування також указують на вагомість впливу такого соціального чинника, як *тип ситуації* [2, с. 253].

У той самий час, диференціацію типів ситуацій розуміємо не в термінах, що їх пропонують автори (стандартна/нестандартна) [2], а згідно наданого раніше тлумачення комунікативної ситуації з позицій дискурсології, яке уточнюють такі визначення:

- соціокомунікативні ситуації виникають унаслідок різноманітних індивідуальних людських потреб, які під час комунікативних процесів оформлюються у спільні соціокомунікативні потреби учасників ситуації [Яхонтова 2009, с. 74];

- конкретна ситуація спілкування, в якій діють партнери по комунікації і яка спонукає їх до міжособистісної інтеракції, окреслює мовленнєву поведінку співрозмовника та способи реалізації комунікативної інтенції [118, с. 140].

Комунікативна ситуація, з погляду соціолінгвістики, складається з таких компонентів: 1) адресант 2) адресат, 3) відносини адресанта та адресата; 4) тональність спілкування; 5) ціль; 6) засіб спілкування; 7) спосіб спілкування; 8) місце спілкування, ці компоненти можна назвати ситуативними змінними, при зміні кожної з них відбудеться зміна комунікативної ситуації в цілому [160].

Стосовно складників комунікативної ситуації, дослідники-мовознавці поділяють думку, що це комунікативні змінні, від яких залежить ефективність комунікації, взаємодія яких створює єдину динамічну систему, конститuentами якої є учасники акту комунікації (адресант та адресат), їхня кількість, зміст (тема) розмови, хронотоп, місце та час інтеракції, канал зв'язку [17, с. 61; 149, с. 35–45] та, можливо, деякі інші (ролі суб'єктів взаємодії, мотив, мета, об'єкт, бенефіціант, інструмент [196, с. 208–257]).

Поділяючи думку, що структуру дискурсу можна представити як сукупність певних типових комунікативних ситуацій [22, с. 27], а ці комунікативні ситуації зберігаються у свідомості як концептуальні моделі – прототипові комунікативні ситуації, компоненти та характеристики яких варіюють залежно від контексту [149], вважаємо, що аналіз ДАС слід

проводити з опорою на ті ситуації, з яких він складається і які його структурують.

При цьому, значна кількість трактувань поняття ситуації/комунікативної ситуації (див. огляди у [112; 149, с. 32-43 та ін.]) вимагає його уточнення. На наш погляд, розуміння комунікативної ситуації як складника структури дискурсу потребує застосування до визначення обох однакових критеріїв. Оскільки сфера комунікації є для інституту слідства незмінною, у виокремленні комунікативних ситуацій спираємося на (1) варіювання адресантно-адресатних конфігурацій та (2) конкретну діяльнісну мету, підпорядковану досягненню загальної інституційної цілі. До цих основних ситуаційних чинників уважаємо за потрібне додати ще деякі інші, котрі безпосередньо пов'язані з чинником *мета*, а саме – *обставини дії*.

Виходячи з цього, в ДАС виокремлено такі основні й типові комунікативні ситуації:

- ***огляд місця злочину***

Адресантно-адресатна конфігурація цієї ситуації є такою: АГЕНТ-СЛІДЧИЙ – АГЕНТ-СЛІДЧИЙ; діяльнісна мета – пошук речових доказів; за умов, коли сталося вбивство, має місце також ще одна адресантно-адресатна конфігурація: АГЕНТ-СЛІДЧИЙ – АГЕНТ-ЕКСПЕРТ/ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ, й додаткова діяльнісна мета – огляд тіла загиблого.

Таким чином, концептуальну модель цієї ситуації подаємо у такий спосіб: **ХТОСЬ** є **РОЛЬ** (*АГЕНТ_о-АГЕНТ_д*) діє невербально (оглядає), вербально (спілкується з іншим *АГЕНТОМ*) **ТУТ** (на місці злочину) з **ПРИЧИНИ** (здійснення злочину), з **МЕТОЮ** (з'ясувати обставини злочину задля його розкриття).

- ***збір інформації та обробка даних***

Адресантно-адресатна конфігурація цієї ситуації є такою: АГЕНТ-СЛІДЧИЙ – АГЕНТ-СЛІДЧИЙ, або АГЕНТ-СЛІДЧИЙ – АГЕНТ-ЕКСПЕРТ, АГЕНТ-ЕКСПЕРТ – АГЕНТ-ЕКСПЕРТ, або АГЕНТ-СЛІДЧИЙ – КЛІЄНТ-

СВІДОК/ПОСТРАЖДАЛИЙ, прив'язка до якогось місця відсутня діяльнісна мета – здобуття інформації про обставини злочину.

Таким чином, концептуальну модель ситуації *збір інформації та обробка даних* подаємо у такий спосіб: **ХТОСЬ** є **РОЛЬ** (*АГЕНТ₀-АГЕНТ₀, АГЕНТ₀-АГЕНТ₀, АГЕНТ₀-КЛІЄНТ*) діє невербально (збирає та обробляє речові докази), вербально (спілкується з іншим *АГЕНТОМ/КЛІЄНТОМ*) з **ПРИЧИНИ** (здійснення злочину), з **МЕТОЮ** (з'ясувати обставини злочину задля його розкриття).

- *висунення версій*

У цій комунікативній ситуації адресантно-адресатна конфігурація, як правило, є такою: АГЕНТ-СЛІДЧИЙ – АГЕНТ-СЛІДЧИЙ, діяльнісна мета – формування підстав для розкриття злочину. Зазвичай, у таких ситуаціях кількість агентів, що спілкуються, більша за двох і «мозковий штурм» відбувається у службовому приміщенні

Отже, концептуальну модель ситуації *висунення версій* подаємо так: **ХТОСЬ** є **РОЛЬ** (*АГЕНТ₀- АГЕНТ₀*) діє **ТУТ** (на робочому місці) вербально (спілкується з іншим *АГЕНТОМ*) з **ПРИЧИНИ** (здійснення злочину), з **МЕТОЮ** (сформуванню версії скоєння злочину заради його розкриття).

- *допит підозрюваного*

Адресантно-адресатна конфігурація у цій ситуації представлена АГЕНТОМ-СЛІДЧИМ та КЛІЄНТОМ-ПІДОЗРЮВАНИМ/ ОБВИНУВАЧУВАНИМ за можливої присутності АГЕНТА-АДВОКАТА. Діяльнісна мета – висунення обвинувачення як результат розкриття злочину, причому допит проводиться у спеціально призначеному для цього приміщенні.

Концептуальну модель цієї ситуації слід подати так: **ХТОСЬ** є **РОЛЬ** (*АГЕНТ₀-КЛІЄНТ-АГЕНТ₀*) діє вербально (допитує/надає свідчення) **ТУТ** (в приміщенні для допиту) **ЗАРАЗ** (під час допиту) з **ПРИЧИНИ** (здійснення злочину), з **МЕТОЮ** (висунення підозри задля розкриття злочину).

Перелічені ситуації є *типовими*, оскільки, саме вони скеровані на розкриття злочину як основну інституційну мету ДАС.

Інші ситуації, які гіпотетично можуть бути зафіксовані у цьому дискурсі (*затримання підозрюваного, спасіння заручника(-ків), службове розслідування* тощо), не мають безпосереднього відношення до реалізації цієї мети, відтак їх недоцільно розглядати як типові для ДАС.

У той самий час, перелічені типові комунікативні ситуації репрезентують *процес* слідчої діяльності, послідовність її основних стадій, отже континуум цих ситуацій дозволяє змодельовати ДАС у вигляді сценарію, поданого на рис. 2. у додатку Б.

Перелік типових для ДАС ситуацій також засвідчує, що основною формою взаємодії слідчих є *діалогічна*.

Таким чином, ДАС належить до юридичних дискурсів, представляючи інститут слідства як складову американської правозастосовної системи. Базовий концепт юридичних дискурсів CRIME/ЗЛОЧИН складає основу ДАС: частина його поняттєвого змісту формує комунікативно актуальне для ДАС знання, відповідно до сфери комунікації та діяльнісної мети (спілкування в межах інституту слідства задля розкриття злочину). Конституювальним параметром ДАС є склад його учасників – основних і другорядних АГЕНТІВ та КЛІЄНТІВ. Структура ДАС подана розумово-комунікативною діяльністю різних слідчих груп у типових комунікативних ситуаціях (*огляд місця злочину, збір інформації та обробка даних, висунення версій, допит підозрюваного*), де мовлення має форму діалогу.

Висновки до розділу 1

1. З позицій соціології інституційність тлумачиться широко – як організована форма соціальних норм і зв'язків, що забезпечує реалізацію суспільних відносин, або ж трактується більш вузько – як сукупність установ,

об'єднаних спільною функцією та належних до певного інституту. Ці установи реалізують свою функцію від імені суспільства в цілому та задля суспільства в цілому в рамках визначених суспільством норм, правил і процедур, в основі яких лежать суспільно значущі цінності. Релевантним для дискурсологічного аналізу є вузьке трактування інституційності, яке дозволяє розуміти інституційні дискурси як розумово-комунікативну діяльність, що здійснюється в установах, котрі представляють певні інститути.

2. Соціальна природа поняття інституційності вказує на те, що дослідження інституційних типів розумово-комунікативної взаємодії доцільно вважати соціодискурсивним підходом. Система основних понять цього підходу охоплює:

- розуміння нерозривного зв'язку між соціальними та когнітивними, соціальними та комунікативними чинниками;
- віддання пріоритету чинникам розумовій активності та комунікативної діяльності у побудові смислів мовленнєвих одиниць (текстів), їхніх фрагментів (уривків), котрі характеризують спілкування як соціальну практику.

3. Інституційність є соціодискурсивною ознакою, яка складає основу розподілу дискурсів на інституційні та неінституційні. Суть інституційності полягає у підпорядкуванні мети мовленнєвої діяльності функції певного соціального інституту на основі актуалізації комунікативно актуального знання, що вміщує співвіднесення з цим інститутом лінгвокультурний концепт. Це знання кореспондує зі соціальною комунікативною сферою та ролями учасників, які охоплюють АГЕНТІВ – осіб, наділених владою діяти від імені інституту, та КЛІЄНТІВ – осіб, залучених до діяльності інституту, але не наділених владою діяти від його імені.

4. Проявами інституційності в дискурсі є актуалізація ролей суб'єктів, здійснювана акціонально чи номінативно. Акціональний спосіб є головним і облігаторним, він передбачує актуалізацію ролей на основі ментальної моделі

ХТОСЬ діє як РОЛЬ (АГЕНТ/КЛІЄНТ) та визначає тематику мовленнєвої взаємодії (тематизацію комунікативно актуального знання) і діалогові стратегії, що сприяють розвитку цієї тематики. Номінативний спосіб є факультативним, за його застосування відбувається називання певної конкретної ролі, співвіднесеної з ролями АГЕНТІВ/КЛІЄНТІВ на основі ментальної моделі ХТОСЬ є роль (АГЕНТ/КЛІЄНТ). Кількісні показники інституційних проявів визначають ступінь інституційності дискурсу: за умов повної збіжності усіх мінімальних одиниць з акціональною актуалізацією ролей АГЕНТІВ/КЛІЄНТІВ цей ступінь є абсолютним, за умов часткової збіжності – відносним.

5. Специфіка дискурсу американського слідства визначена передусім суттю слідства як соціального інституту, що володіє як універсальними, так і культурними рисами. Універсальними рисами інституту слідства є його належність до загального інституту права, зокрема, до його правозастосовної гілки, та його глобальна функція – розкриття злочину. Універсальною також є потреба представників слідчих органів у взаємодії з представниками інших правових інститутів – поліції, адвокатури, суду тощо. Культурна специфіка інституту американського слідства визначена (1) державним устроєм США, унаслідок якої слідчі органи представлені установами федерального, штатного, місцевого рівнів (вертикальна диференціація); (2) правовою традицією США, на основі якої установи інституту слідства диференціюються за своїми повноваженнями щодо розслідування різних типів злочинів (горизонтальна диференціація). Культурно позначеними є також правові підстави діяльності представників слідчих органів.

6. Дискурс американського слідства є підтипом юридичного дискурсу; він спирається на ментальне підґрунтя – комунікативно-актуальне знання, що належить до концепту CRIME. Обсяг комунікативно актуального знання визначений функцією інституту та метою дискурсу слідства. Учасниками дискурсу американського слідства є його основні АГЕНТИ – члени слідчої групи (власне слідчі, судмедексперти, ІТ-фахівці тощо), які мають владу діяти

від імені цього інституту та відповідну фахову підготовку; другорядні агенти (співробітники контролюючих органів, адвокатури, поліції тощо), котрі можуть чинити вплив на діяльність інституту слідства та мають певну фахову підготовку, але не мають влади діяти від імені цього інституту; клієнти, особи які тимчасово залучаються до діяльності інституту слідства, проте не мають ані влади, ані підготовки щодо діяльності в межах цього інституту. Обставини взаємодії учасників дискурсу американського слідства не мають жорстко визначених характеристик (робота слідчих груп здійснюється без прив'язки до певного часу та місця). На противагу іншим інституційним дискурсам, дискурс американського слідства практично позбавлений символізму.

7. Структуру дискурсу американського слідства доцільно розглядати в двох площинах: (1) як сукупність розумово комунікативної вербалізованої діяльності різних слідчих груп; (2) як сукупність зразків розумово комунікативно вербалізованої діяльності слідчих у типових для цього дискурсу комунікативних ситуаціях. Слідчі групи або трудові колективи слідчих установ / їхніх підрозділів випрацьовують у ході сумісної діяльності певні норми й стандарти поведінки. Комунікативні ситуації розрізняються за критерієм конкретної мети, якої прагнуть досягти учасники взаємодії та яка сприяє вирішенню глобальної інституційної цілі. Реалізація цієї комунікативної мети кореспондує зі складом учасників взаємодії, її місцем і часом.

8. Типовими для дискурсу американського слідства є комунікативні ситуації *огляд місця злочину* (взаємодія основних/основних та другорядних АГЕНТІВ на місці злочину з метою пошуку речових доказів та, можливо, огляду тіла жертви), *збір інформації та обробки даних* (взаємодія основних АГЕНТІВ/АГЕНТІВ та КЛІЄНТІВ без прив'язки до певного місця з метою здобуття інформації про обставини злочину), *висунення версій* (взаємодія основних АГЕНТІВ, як правило, на робочому місці з метою формування версії скоєння злочину), *допит підозрюваного* (взаємодія основного АГЕНТА та КЛІЄНТА, за можливої участі другорядного АГЕНТА, у робочому приміщенні

з метою висунення підозри особі). Типові комунікативні ситуації репрезентують послідовність етапів роботи слідчих груп, що дозволяє уважати їхню сукупність, подану як континуум, сценарієм, який структурує дискурс американського слідства.

Основні положення цього розділу висвітлено в таких публікаціях автора [Фещенко 2009(а), 2009(б), 2009(в), 2010(а), 2010(б), 2011, 2013(б)].

РОЗДІЛ 2

ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ ІНСТИТУЦІЙНОСТІ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА

Дискурсологія як система попередньо розглянутих понять спирається на специфічні методологічні принципи, визначені самою суттю цієї галузі лінгвістичного знання. Розгляд цих принципів є необхідною передумовою аналізу інституційності ДАС, так само як і встановлення особливостей їх використання у соціодискурсивному аналізі.

Пропоноване в дослідженні розуміння інституційності вимагає розробки моделі її аналізу – алгоритму дій, які у сукупності дають комплексну характеристику інституційності ДАС. Разом із алгоритмом, необхідною передумовою практичного аналізу є також опис етапу дослідження, присвяченого добору ілюстративного матеріалу та вихідних положень і даних, на яких ґрунтуються основні етапи дослідження, тобто його інструментарю.

Це тягне за собою і надання переліку тих конкретних методик, що використані на усіх етапах аналізу інституційності ДАС.

Викладені міркування визначають зміст і структуру цього підрозділу, в якому послідовно викладено інформацію про методологію та алгоритм дослідження; схарактеризовано ілюстративний матеріал і методики його добору; викладено основні теоретичні поняття, на які необхідно спертися в аналізі ілюстративного матеріалу, та відповідні їм методи аналізу.

2.1. Методологія та алгоритм дослідження

Теоретичні основи діяльнісного дискурсологічного підходу спираються на сучасну філософську концепцію – теорію динамічного хаосу, яка також відома під назвами «теорія складних (дисипативних) систем» та «синергетика» [80; 81; 137; 230 та ін.].

Нове наукове світосприйняття, втілене в цій теорії, кореспондує із відмінними від попередніх методологічними настановами й принципами: «об'єкти наукових досліджень розглядаються як *складні системи*, утворені з елементів, котрі, у свою чергу, системно впорядковані; відкритість систем зумовлює їхню взаємодію із чинниками нелінійного середовища; здатність систем пристосовуватися до середовища постає як процес їхньої самоорганізації, функціональної адаптації; можливості адаптації закладені в потенційних властивостях елементів системи; сама суть адаптації визначена факторами середовища й спричиняє до змін у ньому» [196, с. 44-45].

Система – це центральне поняття у рамках синергетичних наукових уявлень, під яким розуміють сукупність об'єктів однакової або різної природи, котрі перебувають у взаємному зв'язку, завдяки чому сукупність набуває властивості цілності, тобто нових функцій та якостей, які не витікають з функцій та якостей складових частин сукупності [133, с. 9], іншими словами, система володіє емергентністю [249, с. 18], під якою розуміють ефект раптового виникнення. Іншими сутнісними властивостями складної системи є її *відкритість* та *дисипативність* – здатність до обміну енергією та інформацією із середовищем [там само], що забезпечує можливості самоорганізації, функціональної адаптації; *ієрархічність* – наявність макро- та макрорівнів [120, с. 96]; *нерівновагомість* – наявність незначних відхилень величин параметрів системи, які тісно пов'язані з лінійністю/ нелінійністю розвитку системи: за лінійного розвитку малі видозміни параметрів системи викликають несуттєві відхилення в її стані, а за нелінійного розвитку малі видозміни спричиняються до суттєвих відхилень [133, с. 11] (відхилення ще іменують «флуктуаціями» – місцевими й короточасними відхиленнями системи від стійкого рівноважного середнього стану, що народжуються у самій системі, а з часом приречені на розсмоктування [322]).

Методологічно важливими є також поняття *аттрактора* та *репеллера* і *параметру порядку*. *Аттрактор* визначається як компактна підмножина

простору динамічної системи, нерухома точка притягіння [322], як тяжіння до стійкого стану системи (порядку), котрий визначається унікальним набором параметрів та діапазоном їх значень [133, с. 15]. Натомість *репеллер* репрезентований набором параметрів та їх значень, що «відштовхують» систему від стану рівноваги. Конфлікт вимог аттрактора та репеллера виступає головною рушійною силою самоорганізації та вирішується тим, що різні складові складної системи під впливом аттрактора й репеллера набувають прямо протилежних властивостей, тобто поляризуються, тим самим збільшуючи динамічну стійкість і адаптацію усєї системи [133, с. 5]. *Параметр* тлумачиться як постійна чи змінна характеристика об'єкта, яка може набувати одного чи іншого значення у певному діапазоні (якісні та кількісні параметри). При цьому, *параметр порядку* є відносно незалежним від інших та ієрархічно вищим за інші – він підпорядковує собі інші параметри системи та приводить їхній діапазон змін у відповідність до вимог аттрактора та репеллера [133, с. 18].

Екстраполюючи викладене в площину нашого дослідження, неважко побачити, що ми маємо справу саме із складною системою, якою є ДАС як інституційний дискурс. Деталізуючи й обґрунтовуючи цю тезу, наведемо такі аргументи:

- ДАС є складовою частиною інституту слідства й підданий впливу тих самих чинників середовища, що й цей інститут: культурно й соціально визначених особливостей діяльності слідчих органів, включно із нормами права США; таким чином, ДАС є відкритою системою, здатною до функціональної адаптації – збалансування універсальної функції інституту слідства з зазначеними культурно-соціальними чинниками;
- стійкий або рівновагомий стан системи забезпечується різноспрямованими діями аттрактора та репеллера, за незначної питомої ваги флуктуацій, які несуттєво «розхитують» систему, тобто не порушують (принаймні значно) інституційного характеру ДАС;

- чинник ролі виступає в ДАС параметром порядку, що визначає діапазон та способи актуалізації інституційних ролей (іншими словами, прояви інституційності), та не виключає наявності особистісних, тобто неінституційних проявів, які, за нашими припущеннями, є нечисельними в кількісному вимірі, а в якісному – можуть бути той чи інший спосіб пов'язаними з інституційними.

Слід також звернути увагу на ту обставину, що загальнометодологічні синергетичні принципи відповідають комплексу сучасних лінгвістичних методологічних настанов, який включає антропоцентризм, функціоналізм, експанціоналізм та експланаторність [92, с. 207]. Співвіднесеність цих методологічних настанов із новим загальнофілософським світобаченням, зумовлена тим, що вони дозволяють розглядати вербалізовану діяльність індивіда як частину його загальної духовної та практичної діяльності [97, с. 27], центром якої є людина – представник лінгвокультурної спільноти, соціуму, соціальної групи та водночас унікальна особистість, зокрема, в нашому випадку, індивід, який залучений до діяльності інституту слідства, що і визначає *антропоцентризм* дослідження. Функція – призначення досягти певної мети, керує діяльністю суб'єкта, у тому числі і його мовленнєвою діяльністю. Відтак, виступаючи в ролі, що належить до рольової інфраструктури інституту, індивід орієнтується на реалізацію інституційної функції – розкриття злочину. Це зумовлює розгляд мовленнєвих дій учасника ДАС з позицій *функціоналізму*. *Експанціоналізм* проявляється як у визначенні ДАС, а саме: в залученні до його опису даних нелінгвістичних дисциплін (юридичних джерел), так і в тлумаченні інституційності з урахуванням трактувань цього поняття в соціології. *Експланаторність* дослідження забезпечена комплексним використанням усіх зазначених методологічних принципів та інструментальних понять синергетики, що дозволяє з високим ступенем пояснювальності виявити та кількісно виміряти наявні в ДАС

інституційні/неінституційні прояви, надавши в такий спосіб характеристику його інституційності.

Опертя на викладене методологічне підґрунтя спричинило розробку алгоритму дослідження, або дослідницької моделі, що є типовим для сучасних лінгвістичних праць [222; 143, с. 8; 196, с. 16-17; 220, с. 8-9; 215, с. 9; 31, с. 8; 139, с. 7; 136, с. 6 та ін.]. Алгоритм нашого дослідження загалом складається з **чотирьох етапів.**

Перший етап присвячений визначенню інституційності як соціолінгвістичної ознаки дискурсу та наданню загальної характеристики ДАС. Цей етап є вихідною точкою роботи та її теоретичною основою. Під час його реалізації у розділі 1 використані: *метод аналізу* – розкладання цілого на складові, що є не самоціллю, а передумовою використання в подальшому *методу синтезу* – з'єднання компонентів, задля формування синтетичного знання, яке розширює попередній досвід [323]; *метод індукції* – переходу від знання окремих фактів до знання загального; *метод дедукції* – переходу від знання загальних закономірностей до окремого прояву [323] та *метод інтроспекції*, що являє собою спосіб експлікації дослідницької інтуїції та використовується для вироблення гіпотез [325, с. 403–404, 520–521; 317].

Використання зазначених методів дозволило виокремити соціологічні положення, релевантні для аналізу інституційності в лінгвістичному ключі; дискурсологічні постулати, на яких будується розуміння інституційності як соціодискурсивної ознаки, та, об'єднавши ці положення, надати їй визначення з опорою на базові дискурсивні чинники: учасники комунікації, сфера комунікації, мета комунікації, а також схарактеризувати в загальних рисах ДАС. Водночас, для проведення практичного аналізу, окрім надання ДАС загальної характеристики, необхідним також постав опис його структури, поданої сукупністю зразків розумово-комунікативної діяльності в різних слідчих установах та типових для ДАС комунікативних ситуацій. Подання цих ситуацій, здійснювалося з використанням *методу когнітивного моделювання.*

Другий етап має на меті формування дослідницького корпусу, що передбачає здійснення таких **кроків**:

- добір джерел ілюстративного матеріалу;
- визначення одиниці аналізу, способу її ідентифікації та класифікації;
- здійснення вибірки одиниць аналізу з обраних джерел.

Усі ці кроки детально описані в підрозділі 2.2.

Третій етап нашого дослідження призначений для з'ясування якісних та кількісних параметрів інституційності ДАС у змістовому аспекті. На цьому та наступному етапі дослідженню було піддані вияви інституційності, які кореспондують з акціональною актуалізацією ролей суб'єктів ДАС, оскільки номінативна актуалізація не є характерною для цього дискурсу (у цьому твердженні спираємося, по-перше, на розуміння номінативного способу актуалізації інституційних ролей як факультативного, по-друге, на таку характеристику ДАС як украй низький ступінь символізму, який, на наш погляд, кореспондує із відсутністю називання інституційної ролі). До конкретних **кроків** цього етапу належать такі:

- виокремлення та систематизація інституційних змістових одиниць (тем);
- з'ясування наявності та установлення потенціалу неінституційних змістових одиниць;
- установлення процентного співвідношення інституційних та неінституційних змістових елементів у ДАС в цілому, в окремих слідчих установах, у різних комунікативних ситуаціях ДАС, а також обчислення показників відхилення у межах кожного структурного елемента.

Четвертий етап роботи аналогічний попередньому (третьому) та відрізняється від нього тим, що на цьому етапі у фокус нашої уваги потрапляє стратегічний аспект ДАС, а саме: інституційність/неінституційність його діалогових стратегій. Відповідно, необхідним стає здійснення таких **кроків**:

- виявлення та систематизація інституційних діалогових стратегій;
- з'ясування наявності та установлення інвентарю й систематизація неінституційних діалогових стратегій;
- диференціація діалогових стратегій за критерієм їхньої функції у розвитку взаємодії (унісонні/дисонансні).

(Проведення кількісного аналізу на цьому етапі не передбачається, оскільки інституційність/неінституційність діалогових стратегій визначається за критерієм теми.)

Слід також зазначити, що послідовне здійснення усіх перелічених етапів та кроків дослідження дозволяє визначити ступінь інституційності ДАС, шляхом вирахування середньої питомої ваги інституційних проявів (зокрема, інституційних тем). На наше переконання, *високий ступінь інституційності* передбачає коливання процентних показників цих проявів у діапазоні 100–90 %; *середній рівень інституційності* має дискурс, у якому питома вага інституційних проявів фіксується у діапазоні 89–70 %; у той самий час для *низького рівня інституційності* цей діапазон має бути 69–51 % (за показника 50 % і нижче навряд чи доцільно уважати дискурс інституційним).

2.2. Матеріал дослідження та методи його добору

Розглядаючи формування дослідницького корпусу як один з підготовчих етапів, вважаємо за доцільне викласти його результати в сукупності попередньо перелічених кроків.

Добір джерел ілюстративного матеріалу має, на думку авторів, здійснюватися з урахуванням наявності альтернатив та спиратися на аргументи, що свідчать на користь обрання того чи іншого матеріалу, а також обґрунтовують адекватність обраних джерел меті дослідження [196; 10; 146; 143; 220; 159 та ін.].

У цьому зв'язку слід, перш за все, наголосити на тому, що зразки автентичного спілкування слідчих отримати не видається можливим, через те, що існує таємниця слідства, а відтак це спілкування відбувається в режимі секретності. Отже, джерела матеріалу є безальтернативно змодельованим, фікційним [257, с. 33] мовленням. Але в основі реального і художнього діалогу лежить спільний досвід людського спілкування [95, с. 35], персонажне мовлення, що сприймається читачем/глядачем як результат спілкування фікційних суб'єктів, слугує засобом верифікації світу, встановлення його достовірності, обґрунтованості тощо [30, с. 49]. Іншими словами, діалог персонажів художніх творів, сегментований відповідно до правил реальної комунікації [303, с. 178], постає модель, визначена достовірною для лінгвістичного аналізу [300].

Зразки персонажного мовлення, які моделюють спілкування слідчих, отримані з **ігрових кінотворів**, що викликає необхідність з'ясування специфіки кінодискурсу.

Кінодискурс визначають як «процес відтворення і сприйняття кінотексту, який включає в себе наявність конкретних просторово-часових умов, учасників, які мають певний культурний багаж, досвід і суму знань» [317]; як зв'язний текст, який є вербальним компонентом фільму в сукупності з невербальними компонентами – аудіовізуальним рядом цього фільму та іншими значущими екстралінгвістичними факторами; як креолізоване утворення, котре має властивості цілісності, зв'язності, інформативності, медійності [223];

Характерною ознакою кінодискурсу є наявність автора, який осмислює дійсність в образній формі та створює екранний образ індивіда чи явища. Окрім учасників, цілей, сфери, способів спілкування, комунікативного середовища, важливою рисою кінодискурсу є візуальний компонент, який може як підкріпити «слово», так і спростувати його, в залежності від задумки режисера. Виокремлюють ігровий (художній) та неігровий (документальний) кінотекст [223].

Наше дослідження проведене на матеріалі ігрових кінотворів/кінотекстів (сценарії телесеріалів), в яких домінують іконічні знаки та стилізоване мовлення. У ході складання сценарію відбирається та обробляється жива мова (усна), саме тому в ігровому кінотворі усний дискурс достовірно відображає «живе мовлення» [223]. Це мовлення персонажів ігрового кінотвору являє собою персонажний дискурс – складне соціально-комунікативне явище, яке за способом свого вираження є формою відтвореного мовлення [53, с. 186]. Персонажний дискурс є особливим з огляду на той факт, що висловлення, з яких він складається, продукуються персонажами в певних ситуаціях спілкування [95, с. 35]. Персонажне мовлення розкриває соціальні, психологічні, етичні якості особистості, дає досить цілісну характеристику людини [95, с. 80]; а його автором є драматург/кінодраматург, який користується своїми знаннями і уявленнями про те, як говорять реальні люди в певних ситуаціях спілкування для створення образів.

Виходячи з цього, пропонують розрізнити дискурс кінотворів, який репрезентований мовленнєвою діяльністю персонажів (персонажний дискурс) та кінематографічний дискурс, поданий комунікацією між автором і глядачем [261], хоча, на наш погляд, цей розподіл, цілком необхідний у певних евристичних цілях, є доволі штучним, оскільки обидва різновиди комунікації взаємопроникненні та одночасні. Так само неподільними є й коди ігрового кіно: його смисли, як стверджується, кодуються у кіносценарії за допомогою кінематографічних кодів (візуальної та звукової аналогії, монтажу тощо) та некінематографічних кодів, наприклад, мовлення [272, с. 28]. Це твердження безпосередньо стосується нашого дослідження, тому що автор зараховує до смислів, що розкриваються у фільмі, *набір тем* [272]. Ще одним суттєвим для нас фактом є той, що вербальний складник кінодискурсу (кінотекст) має діалогічну форму (форму кінодіалогу) [223], цей діалог є подібним частково до сценічного, частково до повсякденного мовлення [286, с. 45].

Виходячи з викладеного, розуміємо ігровий кінотвір та його сценарій як дві іпостасі однієї сутності, відтворені у різний спосіб, але за обох способів полікодово: у кінофільмі ці коди (вербальний/невербальний) реалізовані; у скрипті (кіносценарії) вони графічно відтворені.

Джерелами матеріалу нашого дослідження слугували епізоди 6 телесеріалів, а саме: «Місце злочину: Майамі» (*CSI: Miami*), «Місце злочину: Нью-Йорк» (*CSI: New York*), «Морська поліція. Спецвідділ» (*NCIS*), «Мислити як злочинець» (*Criminal Minds*), «Касл» (*Castle*), «Закон і порядок» (*Law and Order*), присвячені діяльності слідчих органів США.

У обраних серіалах зображена робота слідчих органів, яка акцентує увагу на розкритті злочину окремими слідчими групами. Кожна група спеціалістів має різний кількісний склад, різний рівень повноважень та нерідко різні методи роботи.

Приміром, серіал *CSI: Miami* відображає команду криміналістів міста Майамі, які розкривають найтяжчі злочини, а саме, вбивства. Разом, слідчі збирають та аналізують докази, щоб розкрити злочин та підтримати рідних жертв [326].

Серіал *CSI: New York* знятий за мотивами *CSI: Miami* і також розповідає про трудові будні групи криміналістів в місті Нью-Йорк, які розкривають таємниці обставин незвичайних та загадкових смертей [326]. Обидві ці слідчі групи у своїй роботі акцентують використання інформаційних технологій та лабораторних досліджень як важливих елементів розслідування злочинів.

Серіал *NCIS* характеризується тим, що зображує роботу спеціальних агентів, які розслідують злочини, пов'язані з діяльністю воєнно-морського флоту США. У поточний час серіал складається з 14 сезонів, під час показу шостого сезону він зайняв одне з місць у п'ятірці найпопулярніших серіалів, а у 2011 за нього проголосували як за найулюбленіший американський серіал [326].

Серіал *Criminal Minds* розповідає про спеціальну команду профайлерів (профайлер – «спеціаліст по укладанню психологічного портрету (профілю) злочинця по слідах на місці злочину; портретування або профілювання особистості» [319]). Профайлери працюють у ФБР та розслідують найбільш загадкові злочини. Кожен член команди вносить дані, згідно зі своєю спеціалізацією, до профайлу злочинця, над яким вони потім детально працюють, намагаючись зрозуміти особливості розуму та мислення злочинця [326], що допомагає їм розкрити злочин.

У серіалі *Castle* разом із командою, яка розкриває кримінальні злочини в Нью-Йорку, дозвіл на доступ до слідства має автор кримінальних романів Річард Касл: він увесь час перебуває на місці злочину та працює зі слідчими, стаючи, у такий спосіб, фактично членом слідчої групи [326].

Наступний серіал *Law and Order: SVU* розповідає про елітний спец розділ поліції Нью-Йорку, який розслідує злочини, скоєні на сексуальному ґрунті. Епізоди цього серіалу нагороджені різними преміями, у тому числі «Еммі». На основі цього серіалу розроблено п'ять комп'ютерних ігор [326].

Перевага обраних джерел у тому, що їхні сюжети (за виключенням серіалу *Castle*) побудовані виключно на розслідуванні злочинів; сцени, що присвячені особистому життю персонажів практично відсутні; дія є динамічною, спостерігається прагнення до «документалізму», репрезентації діяльності слідчих установ як реальної. Це, наприклад, виявляється у тому, що в деяких серіалах відеоряд доповнюється графічними засобами – написами, що вказують на місце та час дії (включно з хвилинами).

Добір епізодів з кожного серіалу/сезону здійснювався **методом вибіркового добору**, причому, були взяті до уваги різні злочини, розкриттю яких присвячені епізоди, а також різні комунікативні ситуації ДАС, з метою репрезентації в обраних джерелах усього діапазону слідчої діяльності. Загалом до вибірки увійшли скрипти (кіносценарії) 74-х епізодів (*CSI: Miami* – 15 епізодів, *CSI: New York* – 12 епізодів, *NCIS* – 21 епізод, *Criminal Minds* –

7 епізодів, *Castle* – 7 епізодів, *Law and Order* – 8 епізодів); їхній загальний обсяг у стандартних сторінках складає 1528; час перегляду – близько 54 годин. Після цього було здійснено формування дослідницького корпусу з використанням **методу суцільної вибірки**.

До вибірки увійшли фрагменти ДАС, що кореспондують з поняттям розмовної сцени, яку розуміємо, як мінімальну одиницю сценарної структури, що має прив'язку до певного місця та часу (діалогічні фрагменти кінотвору реалізуються у *розмовних сценах (dialogue scenes)*, які становлять серію кадрів, що сприймаються як неперервне у часі оповідне ціле (окрема короткочасна дія), в якому реалізується діалог героїв фільму в ситуаційному контексті; розмовна сцена є подібною до сцени реального життя [110, с. 118]), що відповідним чином позначено в кіносценарії. Розглянемо такі приклади:

(1) *INT. F.B.I. LAB – DAY*

REID and MORGAN are examining pieces of the bomb.

MORGAN: You know, Reid, the bomber could have bought this detonator at any old toy store. You take a remote control car, plane, boat, attach a detonator like this to the motor, touch the remote, boom! Instant 4th of July.

A WOMAN walks in, carrying two pipe bombs on a rectangular base. She sets it on the table

MORGAN: How you doing? I'm Derek Morgan. This is Dr. Spencer Reid. We're with the B.A.U.

WOMAN: Cassandra Atkins. Cass or Cassy works, too. Bomb tech.

MORGAN picks up the bombs.

MORGAN: It's a really nice reconstruction.

ATKINS: Oh, it wasn't that hard. Explosive was limited and the fragments were comparatively easy to locate.

(SCENE CUT) (Criminal Minds, Empty Planet)

(2) *INT. BASEMENT APARTMENT – DAY*

TONY: Laptop's gone.

MCGEE: (INTO PHONE) Left in a hurry, Boss.

(BEGIN TELEPHONE INTERCUTS)

(SCENE CUT)

GIBBS: (INTO PHONE) Did you talk to his mother?

(SCENE CUT) (NCIS, The Voyeur`s Web)

У прикладі (1) сцена кореспондує з діалогічною взаємодією АГЕНТІВ ДАС (агентів ФБР Дерекка Моргана та Спенсера Рейда, до яких приєднується фахівець з вибухових пристроїв Кассандра Еткінс). Фрагмент загалом містить 15 висловлень, на формальному рівні збіжних з простим/складним реченням. Натомість, приклад (2) містить дві сцени – два фрагмента, де перший представлений коротким діалогом (два висловлення), а другий – складається з одного висловлення збіжного з одним простим реченням. Таким чином, фрагменти ДАС, змодельовані в сценах обраних кінотворів, містять різну кількість одиниць аналізу – контекстуалізованих висловлень.

Добір дискурсивних фрагментів із обраних джерел потребував одночасної *ідентифікації* цих фрагментів як таких, що репрезентують ДАС.

Цей процес, в принципі, не викликав труднощів, оскільки практично усі епізоди усіх опрацьованих серіалів побудовані виключно або майже виключно на відтворенні діяльності професійної команди слідчих. Таким чином, матеріалом нашого аналізу стала абсолютна більшість сцен із опрацьованих скриптів. До нечисельних виключень, тобто фрагментів/одиниць, які не були включені до корпусу вибірки належать:

- сцени, в яких співробітники слідчих органів спілкуються з рідними, друзями, знайомими, тобто ситуації, що не пов'язані з виконанням інституційних ролей (ще раз підкреслимо, що таких виявилось у край мало);

- сцени, що репрезентують спілкування слідчих у той час, коли вони не виконують свої посадові обов'язки і взаємодіють не як агенти інституту слідства, а як особистості. Приміром, у серіалі *Criminal Minds* кожний епізод завершується сценою подорожі команди слідчих літаком додому та їхнього

спілкування під час цієї подорожі. Наприклад, слідчі Гідеон та Рейд розмовляють, граючи в шахи:

(3) INT. PRIVATE JET – DAY

GIDEON is staring at the chess board.

GIDEON (V.O.): Faulkner once said, "Don't bother just to be better than your contemporaries or predecessors. Try to be better than yourself."

REID smiles and clears his throat.

REID: Check in 3.

GIDEON: Not bad.

GIDEON imagines the next three moves.

GIDEON takes the white bishop with his black rook.

GIDEON: Checkmate.

GIDEON starts resetting the board.

GIDEON: Don't worry, you're gettin' there. (Criminal Minds, Compulsion)

- сцени, що репрезентують спілкування слідчих у робочий час, але таке, що не пов'язане з їх професійною діяльністю. Наприклад, дорогою до місця зустрічі зі свідком слідчі обговорюють дівчину, яку вони зустріли:

(4) MCGEE: Wow, she's pretty flexible.

TONY: Just don't let her catch you looking at her, Probie.

MCGEE: I think she saw me. She gave me that look.

TONY: What look?

MCGEE: The look she's always giving you.

TONY: Yep. She saw you. Hope you wore a cup. (NCIS, The Bone Yard)

- сцени, що репрезентують професійне спілкування слідчих, але в нетипових ситуаціях, наприклад, тренування зі стрільби:

(5) RANGE OFFICER: (OVER P.A.) Shooters at the ready position.

TONY: Nervous, Kate?

KATE: Shaking.

(SFX: HORN)

(SFX: GUNFIRE)

RANGE OFFICER: (OVER P.A.) Cease fire! Ceasefire! Clear and lock all weapons! All locked. Now shooters check your targets.

KATE: (V.O.) Are you nervous, Tony?

TONY: Nice tactical reload. You only got your guy twice. I win.

KATE: What are you talking about? You shot the hostage's ear off.

TONY: She'll live.

KATE: Yeah, without an ear.

GIBBS: Not bad. Both of you. not bad, Of course these targets don't shoot back.

KATE: That must be next week.

GIBBS: Kate I think you're holding back. Shoot with confidence. Relax your shoulders. Tony, that's a nice grouping. (NCIS, Marine Down)

Слід, також, наголосити на тому, що підчас добору одиниць аналізу ідентифікації були піддані цілі дискурсивні фрагменти/сцени. За умов, що увесь фрагмент не збігався з репрезентацією діяльності інституту слідства (або виявлявся нетиповим для цієї діяльності), такий фрагмент не включався до нашого дослідницького корпусу. Якщо ж фрагмент кореспондував з вербалізованою діяльністю представників американського інституту слідства, цей фрагмент зараховувався до вибірки. При цьому, можлива незбіжність окремих мінімальних дискурсивних одиниць з діяльністю слідчих на цьому етапі не бралася до уваги, а на послідуєчих етапах розглядалася як порушення інституційних вимог, а відтак як дія, що знижує ступінь інституційності ДАС. Оскільки кількість фрагментів, обраних методом суцільної вибірки виявилася завеликою для проведення дослідження, виникла потреба виокремити лише частину прикладів *методом вибіркового добору*, урахувавши пропорційне представлення усіх опрацьованих епізодів різних серіалів.

У такий спосіб була сформована прикладова база дослідження, яка загалом налічує 2 704 висловлення. Ця **загальна вибірка** була використана для якісного (і частково кількісного) аналізу виявів інституційності в ДАС.

При цьому, під час підрахунку одиниць аналізу ми виходили з того, що інтерес становить, передусім, інституційність/ неінституційність теми спілкування, тому детематизовані висловлення (привітання, самопредставлення (див. приклад (1) *How you doing? I'm Derek Morgan. This is Dr. Spencer Reid* тощо) не увійшли до загальної вибірки.

Для проведення підрахунків загальна вибірка була розподілена на дві частини, для цього було використано **метод серійної вибірки** (серійна вибірка – це така вибірка, при якій відбір одиниць проводиться групами (серіями) і обстеженню підлягають усі одиниці відібраної групи (серії) [318]).

Під час формування **першої серійної вибірки** ми виходили з того, що в ній має бути представлене усе розмаїття діяльності різних *професійних колективів слідчих* в типових ситуаціях ДАС. Відповідно, до цієї вибірки були включені фрагменти епізодів усіх (6) серіалів, що кореспондують з усіма комунікативними ситуаціями. Слід зазначити, що до цієї вибірки було включено лише висловлення, продюзовані АГЕНТАМИ ДАС, оскільки тема, яка вводиться КЛІЄНТОМ, не відображає варіювання ступеню інституційності змістового аспекту ДАС під впливом специфіки трудового колективу. Обсяг першої серійної вибірки склав 1229 одиниць (висловлень).

Друга серійна вибірка призначена для встановлення варіювання інституційності ДАС залежно від конкретної комунікативної ситуації.

Наведемо приклади фрагментів ДАС, що представляють різні комунікативні ситуації.

Ситуацію **огляд місця злочину** ілюструють приклади (6), (7):

(6) *NTSB TECHNICIAN: So, uh ... what exactly are we looking for here?*

CALLEIGH DUQUESNE: Ballistics evidence. We think we may have had a shooting on the plane but so far, nada (CSI: Miami, Golden Parachute).

(Слідчі оглядають місце злочину й шукають речовий доказ – сліди стрілянини).

(7) *Delko: Got something on the window ledge. Scales.*

Horatio: Same colour as the boa (CSI: Miami, Identity).

(Слідчі оглядають місце злочину й знаходять речові докази).

Фрагменти (8), (9) кореспондують з комунікативною ситуацією **збір інформації та обробка даних**:

(8) *TONY: NCIS Naval Criminal Investi--*

EMPLOYEE: Yeah, I know what it means. What do you want?

KATE: This is the girl playing the drums, isn't it?

EMPLOYEE: Yeah, she hasn't been here the last three nights. What happened to her?

KATE: Could you tell us her name?

EMPLOYEE: Janice Santos. She isn't sleeping, is she?

TONY: Not sleeping.

EMPLOYEE: Oh, my god.

TONY: Do you have the address?

EMPLOYEE: Yeah, of course. I'll get it for you (NCIS, Lt. Jane Doe).

(Слідчі спілкуються зі свідком – працівницею бару, де працювала жертва з метою ідентифікації особи останньої та отримання інформації про неї).

(9) *Horatio: Alexx, what do we got?*

Alexx: New one, Horatio. Poor thing is covered in slime, and it isn't suntan oil. I'm sending it to Trace.

Horatio: What are the marks on the face and neck?

Alexx: Puncture wounds. Two rows of them. Couldn't tell you what made them.

(CSI: Miami, Identity)

(Слідчий цікавиться в експерта результатом огляду тіла жертви).

Поданий далі фрагмент ілюструє комунікативну ситуацію **висунення версій**:

(10) TONY: *So she was set up?*

MCGEE: *It's more like Jeremy Davison was set up. His computer wasn't tampered with. He thought he was communicating with Mrs. Rowans the entire time.*

KATE: *And the reason for luring him onto a Marine base to rape a Marine wife?*

TONY: *Well, closest thing to a death sentence I can think of. (NCIS, Forced Entry)*

(Слідчі розмірковують щодо версій скоєння злочину).

У прикладі (11) має місце ситуація **допит підозрюваного**:

(11) Gibbs: *Who are you?*

Adrianna Lopez: *Adrianna Lopez. I worked for Mr. Thomas.*

Gibbs: *Captain Jennings' credit card record shows weekly payments to an outside maid service. They never heard of you. Fact is no one has. Where'd you meet Captain Jennings?*

Adrianna Lopez: *In Cuba.*

Gibbs: *When?*

Adrianna Lopez: *Six months ago.*

Gibbs: *You recruited him?*

Adrianna Lopez: *Did I recruit--What...*

Gibbs: *Paid him to steal classified technologies,*

Adrianna Lopez: *No, wait.- like Keyhole.*

Gibbs: *Then you had him killed.*

Adrianna Lopez: *No!*

Gibbs: *You used him!*

Adrianna Lopez: *I loved him! (NCIS, Love and War)*

(Слідчий Гібс допитує жінку, яку він підозрює та обвинувачує у злочині).

До другої серійної вибірки було включено фрагменти з усіх серіалів, що кореспондують з усіма переліченими та проілюстрованими комунікативними ситуаціями (мінімум три-чотири приклади на кожен комунікативну ситуацію з

кожного серіалу). При цьому, на відміну від першої вибірки, було враховано мовленнєві внески усіх учасників ДАС (АГЕНТІВ, КЛІЄНТІВ), оскільки їхня наявність є важливою складовою частиною моделі комунікативної ситуації.

Обсяг другої серійної вибірки склав 1 489 одиниць (висловлень).

2.3. Інструментар та методи аналізу матеріалу дослідження

У науково-практичному аналізі інституційності ДАС, відповідно до попередньо викладеного, пріоритетну позицію посідає вивчення інституційних та неінституційних тем.

Цілком очевидно, що підходячи до розгляду цієї проблеми з позицій наявності/відсутності тематизації комунікативно актуального знання, як складової базового для ДАС лінгвокультурного концепту CRIME, ми зосередили увагу на понятті *тема*, потрактованому в термінах лінгвістики тексту та дискурсології, у той час як розуміння теми у термінах актуального членування речення не має відношення до нашого дослідження.

У лінгвістиці тексту тему визначають як предмет розмови [269, с. 90], денотат тексту, що вміщує його зміст та забезпечує його цілісність [122], інформаційне ядро тексту, об'єкт референції [269, с. 90], факт, інформацію, що містить текст [55] тощо.

Дискурсологічні розвідки розширюють ці наукові уявлення, трактуючи тему як дискурсотвірний конститuent, який організує змістовий простір дискурсу, як ментально-вербальний конструкт, що об'єктивує зміст базового концепту в обсязі, актуальному для конкретного дискурсу й актуалізованому в ньому вербальними засобами [93].

На це визначення ми спираємося в роботі, оскільки воно цілком відповідає завданню дослідження інституційних/неінституційних тем у ДАС, або аналізу інституційності його змістового аспекту.

Для проведення цього аналізу слід також взяти до уваги складові структури теми: глобальну й локальну тему [51, с. 54], або макро- та мікротему [93], із потенційною можливістю наявності між ними проміжної ланки – підтеми [86, с. 113], що підтверджено дослідницькою практикою [220, с. 4].

Макротему розуміємо як денотативне ядро дискурсу, співвіднесене з усім обсягом актуального/актуалізованого знання [93, с. 3], або із сегментом цього знання [220, с. 10] (в останньому випадку зміст дискурсу структурують дві або більше макротем).

Підтему визначають як таку, що розкриває певний аспект основного предмету [86, с. 113], інакше кажучи, підтема конкретизує макротему, вміщуючи/актуалізуючи частину того знання, з яким співвіднесена макротема. Підтему доцільно виокремлювати тоді, коли мікротемі утворюють певні, однорідні за змістом, тобто тематизованим знанням, групи.

Мікротему характеризують як елемент тематичної структури, співвіднесений з окремим елементом актуального/актуалізованого знання, як референт мінімальної одиниці дискурсу [93]. Мікротему співвідносять із предметною або референтною ситуацією, зокрема, доведено, що фокус мінімальної тематизованої одиниці – висловлення визначає зміст предметно-референтної ситуації, а інвентар таких ситуацій кореспондує з переліком мікротем, підпорядкованій певній макротемі [93] або підтемі [220].

Послугуючись викладеними положеннями, ми здійснили такі процедури на виконання третього етапу дослідження (з'ясування інституційності змістового аспекту ДАС):

- виявили перелік референтних ситуацій та мікротем, що з ними кореспондують;
- систематизували мікротемі, встановивши їхню належність до підтем та макротем, співвіднесених з комунікативно актуальним знанням.

Це дозволило кваліфікувати такі мікротеми/підтеми/макротеми як інституційні, а решту мікротем, не пов'язаних із тематизацією комунікативно актуального знання, визначити як неінституційні.

Під час визначення референтних ситуацій ми послуговувалися *методом структурно-семантичного аналізу*, необхідного для виокремлення індикаторів референції [130, с. 3].

Такі індикатори або вербальні опори [220] у деяких висловленнях прямо вказують на референт висловлення – предметну ситуацію, експлікуючи її мовними засобами, як правило, лексичними [211, с. 10]. За відсутності прямого позначення референтної ситуації було використано також *метод контекстного аналізу*, який уможлиблює динамічну інтерпретацію референції [130, с. 7]. Це, на думку автора, сформовану на підґрунті вивчення досвіду науковців у річищі прагмалінгвістики (П.Ф. Стросона, Дж.Р. Сьорля та ін.), «передбачає співвіднесеність мовних знаків з об'єктами й ситуаціями, що варіюють у кожному окремому референційному акті» [130, с. 7–8]. Вирішальна роль при цьому належить прагматичним факторам конкретного референційного акту: характеристики комунікантів і комунікативної ситуації, а також характеру відносин між ними, інтенції мовця, контексту. Згідно з цією концепцією, мовні одиниці не можуть здійснювати референцію самі по собі, а лише слугують інструментарем для користувача мови [130]. Тобто, йдеться про співвіднесення вербальних опор із контекстом реалізації висловлення (у термінах когнітивної лінгвістики це визначається як феномен *спрямованості уваги*, а саме *фокусування* (focusing) [264]), тобто вибору змісту, що має бути позначений знаком та організацію цього змісту шляхом розміщення його складових на передньому і на задньому планах, що відповідає поняттям «фону» і «фігури», або здатності людини виокремлювати із суцільного поля (фону/ground) певний об'єкт (фігуру/figure) [69, с. 118; 260, 14; 262, с. 555; 266, с. 40; 308, с. 88].

Розглянемо такий приклад:

(12) *GIBBS: Kate, what do you think about Oedipus here?*

KATE: There's no obvious defensive wounds. (NCIS, Forced Entry)

У першому висловленні міститься питання, яке керівник слідчої групи ставить одному із членів цієї групи. Це питання слугує вербальною опорою референції, але непрямно експлікує суть предметної ситуації: Гіббса цікавить не те, що Кейт думає про жертву взагалі, а яка її думка щодо причини смерті чоловіка. Проте, оскільки спілкування відбувається після огляду тіла загиблого й здійснюється між представниками слідчої групи, зазначене питання вказує, що референтом цього висловлення є *причина смерті*. Саме цю референтну ситуацію вбачає у висловленні Гіббса Кейт, яка у своїй відповіді повідомляє про шкоду, нанесену жертві, зокрема про те, що на тілі жертви відсутні рани, котрі б засвідчували наявність боротьби та могли б послужити причиною смерті. Висловлення, продуковане Кейт, при цьому, містить пряму опору референції (*no obvious defensive wounds – шкода, заподіяна жертві*).

Дослідження інституційності змістового аспекту ДАС уможливорює подальший аналіз інституційності його діалогових стратегій.

Для цього, *по-перше*, набуває релевантності структура **теми** дискурсу не в ієрархічному, а в *лінійно-ієрархічному* аспекті (сполучення мікротем у тематичних лініях), яку моделюють у вигляді сценарію [220].

Це обумовлює потребу використання **методу когнітивного моделювання**, за допомогою якого такі сценарії у нашому дослідженні вважаємо за доцільне подавати не як сполучення конкретних мікротем, а як сполучення інституційних ($t_i \rightarrow t_i$) та неінституційних ($t_n \rightarrow t_n$) мікротем, або ж інших можливих варіантів їхнього комбінування ($t_i \rightarrow t_n; t_n \rightarrow t_n$). У той самий час, за наявності потреби позначення сполучування однієї або різних інституційних/неінституційних мікротем, використовуємо символи $t_{ix}, t_{iy}, t_{nx}; t_{ny}$.

По-друге, дослідження стратегій побудови діалогу з усією очевидністю обумовлює необхідність використання **методу конверсаційного аналізу** та опертя на систему понять цього напрямку лінгвістичних студій.

Дослідники, що працюють у річищі конверсаційного аналізу, зосереджують увагу на розгортанні діалогової взаємодії та структури діалогової інтеракції, оперуючи такими основними поняттями як *акт*, *хід*, *обмін*.

Акт («комунікативний акт» [237], «дискурсивний акт» [293, с. 45-46; 304, с. 10] (під «дискурсом» дослідники розуміють діалог)) є чітко визначеним поняттям, яке кореспондує з висловленням у контексті діалогу (мінімальна одиниця комунікативної поведінки, мовленнєвої чи немовленнєвої [237, с. 6]).

Акти розглядають під кутом зору їхньої функції, що виявляється у їхній сполучуваності з іншими в діалозі [304, с. 10], тобто з позицій їхньої специфічної значущості щодо розвитку мовлення як системи дій, комунікативних планів і стратегій [303, с. 182]. Виходячи з цього стверджують, що значущість цієї одиниці «залежить від того, які лінгвальні одиниці їй передують, які очікуються після неї та які дійсно йдуть за нею» [293, с. 34] (див. також [291, с. 299]).

Саме за функцією акту в діалозі розрізняють: *головний акт* – обов'язковий, такий, що виступає носієм функції; *передголовний* та *постголовний акт* – факультативні, допоміжні або другорядні з функціональної точки зору [Sinclair 1975, с. 36].

Хід (комунікативний, мовленнєвий, репліковий хід, вербальна/невербальна репліка) є, як і акт, доволі чітко визначеним: він складається з одного чи більше актів; його кордони визначені зміною комунікативних ролей (адресант/адресат) [252, с. 2; 295, с. 30 та ін.], його функцією є сприяння розвитку діалогової взаємодії, просуваючи її в напрямку спільної комунікативної мети [237; 282, с. 31 та ін.].

Так само, за критерієм функції ходи класифікують на два основні типи: *ініціальний* та *респонсивний* [293, с. 23]. Крім того, вказують на можливість наявності й інших типів, зокрема *відтермінувального* [305, с. 273].

Ініціальний хід задає систему вибору щодо послідувачих: респонсивний хід може бути структурно передбачуваним, відповідати очікуванням

(*підтримувальний респонсивний хід*), або структурно непередбачуваним, не відповідати очікуванням (*непідтримувальний респонсивний хід*) [297, с. 100], чи, можливо, таким, де передбачуваність і відповідність очікуванням гіпотетично наявні, але відкладені на певний час (*відтермінувальний хід*).

За респонсивним ходом, як стверджується, може йти ще один – *післямова* (коментар) – реакція на попередню репліку, що виконує функцію її прийняття чи неприйняття [251, с. 23; 293; 305, с. 12] та є знаком того, що респонсивний хід сприйнятий як адекватна/неадекватна, слухна/неслухна реакція [277, с. 31-51].

Обмін, на відміну від акту та ходу, не є чітко визначеним. З одного боку, цілком логічним виглядає твердження про те, що ініціальний та респонсивний ходи формують двочастинний обмін, а за наявності відтермінувального ходу (чи післямови) – трьохчастинний обмін [293]. З іншого боку, за цим критерієм легко виокремлюються лише певні типові одиниці на кшталт обмінів питання-відповідь, а у встановленні меж інших одиниць виникають певні труднощі. Це зумовлено тією обставиною, що обмін не має формально встановлюваних меж: «обмін – не проста сума ходів, це структура, котра динамічно організує їхню функціональну єдність» [101], для визначення кордонів обміну «найчастіше як аргументи використовуються інтуїція, здоровий глузд і соціальний досвід» [196, с. 194], тому що усі нормальні носії мови інтуїтивно, а часом і усвідомлено визначають, що далеко не кожне висловлення можна помістити після якогось іншого висловлення [101, с. 188].

Ці основні положення конверсаційного аналізу використано в нашому дослідженні із певними уточненнями, відповідно до його цілей та завдань.

Зокрема, аналізу піддаємо лише **головні акти** у мовленнєвих ходах, оскільки саме вони репрезентують діалогові стратегії, реалізуючи функцію усього ходу. Таким чином, і на цьому етапі одиницею аналізу виступає висловлення, розглядуване в двох площинах: як тематизоване висловлення –

носій інституційності/неінституційності теми, та як акт – мінімальна одиниця діалогу, мовленнєва дія, котра реалізує стратегію його розвитку.

Діалогові стратегії класифікуємо за двома параметрами.

По-перше, розрізняємо *інституційні стратегії* (акти – висловлення інституційної тематики) та *неінституційні стратегії* (акти – висловлення неінституційної тематики).

По-друге, у межах інституційних/неінституційних стратегій розрізняємо унісонні та дисонансні (за аналогією з односпрямованими/різноспрямованими діалогами [202]). *Унісонні стратегії* представлено двома одиницями – висловленнями в контексті діалогу (головними актами ходів, що утворюють обмін), між якими існує узгодженість: акт респонсивного ходу є підтримувальним (за можливої наявності відтермінувального акту та/або післямови). *Дисонансні стратегії* подані так само двома одиницями, але вони не демонструють узгодженості: акт респонсивного ходу є непідтримувальним.

Відносини узгодженості/неузгодженості, окрім чинників, вказаних у раніше цитованих працях (відповідність/невідповідність очікуванням, передбачуваність/непередбачуваність), визначаємо також за критерієм спільності (мікро-)теми в актах ініціального та послідуєчих ходів. Це не тільки відповідає меті нашого дослідження, але й узгоджується із твердженнями про те, що «загальна організація розмови має безпосереднє відношення до організації теми розмови» [291, с. 298], що ініціальний хід визначає тему [290], а подальші ходи релевантні йому за змістом [289, с. 32], тобто збіжні з ним за темою.

Відповідно до викладеного, розрізняємо *частково дисонансні* стратегії (головні акти ходів не демонструють спільності теми: респонсивний хід містить непідтримку теми, заданої ініціальним ходом) та *повністю дисонансні* (головні акти ходів не демонструють жодної узгодженості: респонсивний хід демонструє непідтримку розмови взагалі).

Таким чином, на виконання четвертого етапу дослідження здійснено такі процедури:

- виокремлено головні акти у ходах, що формують обмін;
- ці ходи кваліфіковано як репрезентанти інституційних/неінституційних тем, а отже і стратегій;
- у межах інституційних/неінституційних стратегій виявлено унісонні та (частково/повністю) дисонансні.

Повна реалізація завдань нашого дослідження передбачає вивчення не лише якісних, але й кількісних параметрів виявів інституційності ДАС з використанням *методів кількісного та статистичного аналізу*.

Для цього, *по-перше*, підрахована кількість висловлень загальної вибірки, які є носіями інституційної та неінституційної тематики, та визначене їхнє процентне співвідношення. Середній відсотковий показник, встановлений на цій основі, дозволив визначити ступінь інституційності ДАС.

По-друге, кількість висловлень, співвіднесених з інституційними/неінституційними темами та діалоговими стратегіями, була порахована для кожної зі слідчих груп, діяльність яких змодельована в опрацьованих серіалах (яких, нагадаємо, загалом шість) та для кожної (з чотирьох) комунікативних ситуацій, що структурують ДАС. Це дозволило обчислити відсоткові показники відхилення від середнього рівня інституційності тем/діалогових стратегій, обумовлені варіюванням соціально-комунікативних чинників.

Відсоткові показники визначено методом кількісного аналізу; для уточнення цих показників та верифікації обчислення діапазону їхнього варіювання було також застосовано метод статистичного аналізу.

Зокрема, дані кількісного аналізу верифікувалися статистичними формулами, запропонованими Б. М. Головіним [45, с. 36–37] та успішно використаними в сучасних лінгвістичних розвідках [68; 141 та ін.].

Верифікація результатів кількісного аналізу, які демонструють середній показник інституційних тем у ДАС, що фактично збігається з рівнем

інституційності цього дискурсу, здійснено шляхом використання (із певними модифікаціями) формули:

$$\bar{p} = \frac{p_1 + p_2}{2} [45, \text{с. 38}].$$

Потреба в модифікації наведеної формули обумовлена тим, що автор пропонує її для рівних за обсягом вибірок. У нашому дослідженні у межах як першої, та і другої серійних вибірок, наявні декілька серій (у першій – шість, за кількістю серіалів, кожен з яких моделює діяльність однієї слідчої групи, у другій – чотири, за кількістю типових для ДАС комунікативних ситуацій). Усі ці серії є різними за обсягом, оскільки різною є кількість висловлень у діалогічних фрагментах, що увійшли до їхнього складу. Тому запропоновану Б. М. Головіним формулу, услід за О.В. Рибаквою [141, с. 68], використано в такому вигляді:

$$\bar{p} = \frac{n_1 p_1 + n_2 p_2 + \dots + n_x p_x}{n_1 + n_2 + \dots + n_x}$$

У цій формулі n позначає обсяг однієї конкретної вибірки (серії), p – частку інституційних тем у межах цієї вибірки (серії).

Для обчислення статистичного показника квадратичного відхилення середніх часток застосовано запропоновану Б. М. Головіним [45, с. 37] формулу:

$$\varepsilon = \sqrt{pq \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}$$

Де ε – величина квадратичного відхилення середньої частки порівнювальних сукупностей, p та q – середні (для двох сукупностей) частки досліджуваних явищ і усіх решти; n_1, n_2 – розміри вибірок.

Використання цієї формули дозволяє виявити соціально-комунікативно зумовлені відхилення від середнього показника інституційності в різних трудових колективах (слідчих групах) і комунікативних ситуаціях.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз інституційності дискурсу американського слідства спирається на синергетичне світобачення, згідно якого цей дискурс постає як складна відкрита система, де чинник ролі виступає параметром порядку, визначаючи актуалізацію інституційних ролей або проявів інституційності, та припускаючи реалізацію неінституційних ролей, тобто проявів неінституційності. Синергетичне світобачення проектується в площину лінгвістичного аналізу сукупністю взаємопов'язаних принципів – антропоцентризму, функціоналізму, експанціоналізму та експланаторності. Опертя на ці принципи в дослідженні дискурсу американського слідства обумовлює висунення на перший план соціального світу людини, її діяльності в рамках інституту американського слідства із залучення соціологічних даних, а також скерованість розумово-комунікативної діяльності на реалізацію функції зазначеного інституту, що забезпечує комплексність аналізу та підвищує ступінь пояснювальності.

2. Алгоритм дослідження охоплює чотири етапи: на першому етапі отримує детальне визначення інституційності як соціодискурсивна ознака, визначаються її прояви, а також надається загальна характеристика дискурсу американського слідства; на другому етапі формується прикладова база дослідження; на третьому етапі вивчається інституційність тематики в якісному та кількісному аспектах, а на четвертому досліджується інституційність діалогових стратегій дискурсу американського слідства. Розроблений алгоритм дозволяє вивчити прояви інституційності досліджуваного дискурсу та встановити ступінь його інституційності.

3. Наявність таємниці слідства, що унеможлиблює отримання зразків реального спілкування співробітників слідчих установ США, обумовила доцільність проведення аналізу на матеріалі персонажного мовлення – спілкування героїв американських серіалів, де змодельовано професійну діяльність американських слідчих. Попри належність до ігрового кіно, обрані

серіали зосереджені виключно на зображенні слідчої діяльності, їхньою єдиною сюжетною лінією є розкриття злочину, а їхні автори часом навіть імітують документалізм. Матеріал дослідження загалом охоплює шість серіалів які є автентичними, сучасними, популярними в США. Героями кожного серіалу є співробітники однієї слідчої групи, які займаються розв'язуванням різних тяжких кримінальних злочинів.

4. З епізодів кожного з серіалів були обрані фрагменти, які репрезентують дискурс американського слідства. Ці фрагменти сформували загальну вибірку, на основі якої інституційні/неінституційні теми та діалогові стратегії досліджені в якісному аспекті. Обсяг загальної вибірки у співмірних пропорціях розподілений по (1) слідчих групах; (2) комунікативних ситуаціях. Для аналізу інституційності дискурсу американського слідства в кількісному аспекті було сформовано дві серійні вибірки, до яких увійшли зразки розумово-комунікативної взаємодії (1) слідчих груп, діяльність яких змодельована; (2) в обраних серіалах, в усіх типових ситуаціях дискурсу американського слідства.

5. Аналіз інституційності змістового аспекту дискурсу американського слідства проведено з опорою на поняття лінгвістики тексту та дискурсології, зокрема, з опорою на поняття теми. Розгляд теми як структури (макротема, підтема, мікротема) уможливорює систематизацію усіх мінімальних змістових елементів (мікротем), виявлення їхніх зв'язків з одиницями вищих щаблів (підтемами, макротемами), та визначення на цій основі їхнього інституційного/неінституційного характеру. Визначення мікротеми спирається на аналіз референтної ситуації на основі виявлення прямих/непрямих вербальних опор.

6. Дослідження інституційності діалогових стратегій дискурсу американського слідства залучає поряд з поняттям теми основні поняття конversaційного аналізу. Мінімальні одиниці діалогу – акти – кваліфікуються за (1) їхньою функцією в розвитку діалогу (основна); (2) темою, яку вони репрезентують (інституційна/неінституційна); (3) їхніми взаємозв'язками (узгодженість/неузгодженість). На цій підставі визначаються

інституційні/неінституційні та унісонні/дисонансні (частково/повністю дисонансні) діалогові стратегії.

7. Виявлення відсоткового співвідношення інституційних/неінституційних тем дозволяє виявити ступінь інституційності дискурсу американського слідства. Встановлення такого співвідношення для кожної слідчої групи/комунікативної ситуації забезпечує можливість обчислення відхилення від середніх показників, обумовленого впливом соціо-комунікативних чинників. Статистичні обчислення верифікують дані кількісних підрахунків.

Основні положення цього розділу висвітлено в таких публікаціях автора [Фещенко 2012; Фещенко 2015(а),(г)].

РОЗДІЛ 3

ІНСТИТУЦІЙНІСТЬ ТЕМАТИЧНОГО АСПЕКТУ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА

У цьому розділі аналізу, в першу чергу, піддані макро- та мікротеми, які кореспондують з інституційною діяльністю в рамках ДАС. Оскільки цілком очевидно, що ці теми складають більшість, саме вони проаналізовані детально.

Зокрема, вивчено змістові макроелементи, що тематизують у досліджувальному дискурсі концепт CRIME; з'ясовано їхню структуру (наявність у їхньому складі мікротем та/або підтем) та встановлено їхній змістовий потенціал, тобто перелік підтем/мікротем.

Виявлені також теми, які опосередковано пов'язані з інституційністю ДАС, або ж взагалі не пов'язані з нею. Ці теми є неінституційними, саме тому завдання установаження їхнього достатньо повного переліку не стоїть, інтерес становить лише їхня систематизація за критерієм їхнього відношення до інституційних тем.

Відповідно до плану реалізації третього етапу дослідження, вивчення інституційних та неінституційних тем не вичерпує усіх завдань, оскільки необхідно також з'ясувати їхнє кількісне співвідношення; виявити, яким чином, це співвідношення варіюється у різних слідчих групах та у комунікативних ситуаціях, що структурують ДАС.

Отже, завершує аналіз установаження кількісних показників тем першої та другої групи, який покликаний визначити ступінь інституційності змістового аспекту ДАС в цілому, а також у різних трудових колективах (слідчих групах) і в комунікативних ситуаціях, що формують його, встановивши показники відхилення, зумовлені впливом соціальних факторів.

Таким чином, у цьому розділі подано результати третього етапу дослідження, здійсненого покроково, згідно попередньо розробленого алгоритму.

3.1. Інституційні теми

Базовий концепт тематизується, як свідчить аналіз професійного дискурсу [93], у макротемі, що безпосередньо втілює зміст фахової діяльності. Для ДАС такою макротемою є «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ».

Водночас, за даними того самого дослідження, у професійній діяльності також обговорюється діяльність установи. Зокрема, у ДАС, де діяльність суб'єктів-агентів спрямована на реалізацію функції інституту слідства, такою макротемою є «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ».

Обидві мікротеми мають безпосередній зв'язок із функцією слідчих органів, отже наявність цих макротем у фрагментах ДАС є виявом його інституційності.

3.1.1. Макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ». Аналіз дискурсивних фрагментів засвідчив, що макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» має трирівневу організацію (*макротема – підтема – мікротема*); вона структурована підтемами «УЧАСНИКИ ПОДІЇ», «РЕЧОВІ ДОКАЗИ», «ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ», «ЗЛОЧИННІ ДІЇ»; кожна з цих підтем, своєю чергою, охоплює низку мікротем. Розглянемо детально усі перелічені підтеми та мікротеми й співвіднесені з ними референтні ситуації.

3.1.1.1. Підтема «УЧАСНИКИ ПОДІЇ». Аналізуючи підтему «УЧАСНИКИ ПОДІЇ» виходимо з того, що учасниками події злочину є постраждалі (жертви), свідки, особи, що підозрюються, а також особи, що є близькими до жертви, або до гіпотетичного злочинця (їхні родичі, колеги, друзі, знайомі), тобто такі особи, що можуть володіти корисною для слідства інформацією [246]. Їхнє обговорення у ДАС охоплює такі мікротеми:

- «статус учасника події»;

У межах цієї мікротеми референтом висловлення є статус особи в події злочину (жертва, свідок, підозрюваний тощо). Наприклад, у наступних фрагментах йдеться про особу, яка має *статус жертви*:

(13) GIBBS: *Gear up. We have a missing person.* (NCIS, Honor Code)

(14) Gideon: *So, this is our victim. You see how the nylon is stretched? The victim struggled.* (Criminal Minds, The Silencer)

У фрагментах (3), (4) йдеться про особу, що має *статус підозрюваного*:

(15) STELLA: *We have a suspect in custody, but we can only prove that he was at the scene.* (CSI: NY, Creatures of the Night)

(16) Danny Messer: *I got a suspect – Caucasian male, fleeing the scene of a shooting* (CSI: NY, Child`s Play)

У поданих далі прикладах мова йде про *свідка*, який знайшов тіло жертви злочину:

(17) ESPOSITO: *Housekeeping found him when they came to clean the room.* (Castle, Cuffed)

(18) GIDEON: *Who found the bodies?*

SHERIFF: *A hiker found the first one at the trail and my deputies located this one while searching for evidence.* (Criminal Minds, The Popular Kids)

У прикладі (19) мова йде про свідка, який упізнав злочинця:

(19) RYAN: *Waitress recognized him immediately. Said he sat in a corner booth, met with a guy, long hair, goatee. Said out vic looked nervous.* (Castle, Cuffed)

Разом із обговоренням статусу учасника події мова також може йти про *кількість* цих учасників: жертв (приклад (20)), злочинців (приклад (21)):

(20) J.J.: *Terra Mesa, New Mexico. 5 dead, and all from Mesa University. No signs of sexual assault, and no sign of theft.*

MORGAN: *Five 19-year-olds. Minimal defensive wounds. One of them was impaled on a 6-foot wooden pole.* (Criminal Minds, The Tribe)

(21) GIDEON: *I think we're looking at a pack.*

J.J.: A pack?

REID: Three or more that kill in unison, as in, nature of the group dynamic, dictates the pack's survival is dependent on their ability to hunt successfully. (Criminal Minds, The Tribe)

Диференціація учасників події за якісними (статус) і кількісними характеристиками є важливою для слідчих, оскільки дозволяє їм визначитися із тим, яку участь ці особи брали в події злочину та які дії вони можуть здійснювати по відношенню до цих учасників.

- «персональні дані»;

Установлення даних жертви / підозрюваного є одним з перших важливих кроків на шляху розкриття злочину. До персональних даних відносять ім'я та прізвище, вік, стать, етнічне походження, соціальний/майновий статус, сімейний стан учасника події злочину та сферу його/її професійної діяльності [246]. Ці дані можуть з'ясуватися за допомогою візуального огляду (приклад 22) або документів, наявних в особі (приклади (23), (24)):

(22) Lanie: Victim is a white male, late 30s. (Castle, Cuffed)

(під час огляду жертви, слідчий знаходить документи, що встановлюють її особу).

(23) Det. Don Flack: Jenna Donovan, 21 years old. (CSI: NY, Buzzkill)

(24) DET. BERNSTEIN: I got an ID. Adam Metzger, cultural anthropologist. Teaches at the university. (CSI: Miami, A Horrible Mind)

У наш час з'ясування особи суттєво полегшується завдяки використанню технічних можливостей та/або інформаційних технологій. Зокрема, відбитки пальців осіб та інші відбитки, затриманих за підозрою в скоєнні злочину, належать до бази даних, а відтак, за наявності відбитків легко встановити персональні дані, наприклад у наступному фрагменті йдеться про відбиток взуття, за яким слідчий встановлює персональні дані підозрюваного:

(25) RYAN: Yeah, but this time he left a footprint.

BECKETT: Colin Hunt. What do we have on him? (Castle, The Limey)

Дані щодо жертви чи підозрюваного також встановлюються в процесі роботи слідчих з різноманітними електронними ресурсами, наприклад:

(26) *MCGEE: I found it. That is Jamie Carr, or “Rain,” on the right. Her webcam ran a direct feed into this website.* (NCIS, The Voyeur`s Web)

(27) *TONY: This dude had a platinum membership to the website, restraining order filed against him last year, and lives in the Dumfries area.*

ZIVA: Name?

TONY: Robert T. Sullivan. (NCIS, The Voyeur`s Web)

Слід зауважити, що важливим для слідства є не тільки встановлення реального імені особи, а також імені / імен під якими він / вона може діяти, наприклад:

(28) *TONY: Dillon was the hit man?*

GIBBS: He probably used the name Thorne when he was hired to kill those two people. (NCIS, The Meat Puzzle)

Також у низці випадків персональні дані учасника події невідомі, і немає можливості з'ясувати навіть імені особи. Це, як правило, стосується жертви, яку в таких випадках американські слідчі називають *John/Jane Doe*, наприклад:

(29) *STELLA: The other body that we found in the vault is a John Doe.* *Nothing to run with.* (CSI: NY, Rain).

У ФБР на позначення невпізнаної особи (особи, чиє ім'я невідоме) також використовується термін *unsub (unidentified subject)*, тобто невпізнаний суб'єкт, приміром, у наступному фрагменті йдеться про особу невпізнаного злочинця:

(30) *MORGAN: The unsub shoots his victims first suggests that he needs a quick and effective means of controlling the situation.* (Criminal Minds, Manic)

Обговорення персональних даних є важливою складовою початкового етапу слідства, коли йдеться про особу жертви, або ж початкового чи основного його етапу, коли мова йде про особу підозрюваного. Проте, у будь-якому випадку, діяльність слідчих передбачає встановлення персональних даних тих

осіб, які є учасниками події злочину, що й обумовлює наявність розглянутої мікротеми в ДАС.

- «особистісні характеристики»;

У межах цієї мікротеми предметом обговорення стає спосіб життя, звички, риси характеру, психологічний портрет, рідні та близькі учасників події злочину, їхні інтерперсональні стосунки.

Приміром, повідомляючи про зникнення дівчини, хлопець вказує на характер їхніх взаємин, зокрема зазначає, що вона його колишня подруга:

(31) *Daniel Lester: Annika, is missing, my ex-girlfriend. (Law and Order: SVU, Tragedy)*

В прикладі, поданому далі, мова йде про інтерперсональні стосунки свідків та жертви:

(32) *CASTLE: So you knew her?*

HUNT: Naomi was like a sister to me. Her dad, Terrence, was my first partner on the job. When he passed away I promised her family I'd look after her. (Castle, The Limey)

У інших прикладах обговорюється сімейний стан особи, що є учасником події злочину, або рідні, яких вона має:

(33) *Det. Jessica Angell: Brandi Parsons doesn't have a mother. She died 10 years ago. The closest family member I found is her aunt in North Carolina. (CSI: NY, Buzzkill)*

(34) *Natalia Boa Vista: Looks like our victim was married. (CSI: Miami, Chain Reaction)*

(35) *Horatio Caine: What about a family?*

Natalia Boa Vista: Parents and a brother. (CSI: Miami, Permanent Vacation)

У наступному фрагменті слідча складає психологічний портрет підозрюваного, ведучи мову про можливі психологічні особливості, які можуть бути значущими в розкритті злочину:

(36) *ELLE: It's possible that he feels he can't overpower his victims. It could be that he has a physical problem. Or that he's not confident just because he's small.* (Criminal Minds, A Real Rain)

У іншому прикладі слідчий розповідає про звички жертви, зокрема його працелюбність і відданість роботі:

(37) *Wilkerson: Hard worker. First one in the mornings, usually the last to leave. Volunteered to work weekends.* (NCIS, Doppelgaenger)

Аналогічним є і наступний приклад, де зокрема йдеться про особистісні характеристики особи:

(38) *Kate: Said she was a good sailor, straight-laced, a real hard worker.* (NCIS, Pop Life)

У прикладі (39) експерт Еббі повідомляє про те, чим саме заробляла жертва та про місце її перебування під час роботи:

(39) *ABBY: She was running a sex site from her bedroom, Gibbs.* (NCIS, The Voyeur`s Web)

В іншому фрагменті предметом обговорення виступає звичка учасника події (злочинця), а саме те, що він не палив певну марку цигарок:

(40) *McGee: The killer didn't smoke Triboros!* (NCIS, Doppelgaenger)

В наступному прикладі мова йде про те, що учасник події, а саме підозрюваний, є спадкоємцем величезного статку, тобто обговорюється його майновий стан:

(41) *HORATIO: And about to inherit half of Manhattan, I understand. Michael as it turns out is the prime beneficiary of his father's estate, correct?* (CSI: Miami, MIA/NYC – Nonstop)

Наявність мікротеми «*особистісні характеристики*» в ДАС обумовлена тією обставиною, що важливим для розкриття злочину є заглиблення в світ кожного учасника події, задля розуміння його / її образу життя і образу мислення та формування припущень щодо його / її можливих дій.

- «*наявність кримінального досвіду*»

У межах цієї мікротеми предметом обговорення є, як правило, наявний або потенційний злочинець, зокрема мова йде про наявність/відсутність в нього кримінального досвіду. Приміром, у поданому далі прикладі йдеться про наявність в особи кримінального досвіду:

(42) *RUNION: So what happens now?*

GIBBS: You've got a violent past. (NCIS, Caught on Tape)

(43) *Lanie: Guy's name is Anton Ford. In the system for felony assault. (Castle, The Last Seduction)*

Натомість, в інших фрагментах стверджується про відсутність такого досвіду в особи, яка підозрюється в скоєнні злочину:

(44) *ZIVA: Frank Connell's a deacon at his church. Never had a moving violation, let alone a parking ticket. (NCIS, Honor Code)*

(45) *GIBBS: What do you make of the video?*

DUCKY: We're dealing with an amateur. Anyone with any kind of training would have used far more pressure, making sure the trachea was severed. (NCIS, The Voyeur's Web)

(46) *ZIVA: A silencer was used. It was done in haste by someone with little, if any, experience. If a professional did this, he would have not left his weapon. It's untidy. Marks of an amateur. (NCIS, Honor Code).*

Важливість цієї мікротеми обумовлена тим, що, по-перше, злочинні дії новачка-аматора й досвідченого злочинця суттєво відрізняються, а, по-друге, за наявності попереднього кримінального досвіду людина може використати його під час здійснення наступного злочину, що дає слідчим можливість отримати корисну для розкриття злочину інформацію.

3.1.1.2. Підтема «РЕЧОВІ ДОКАЗИ». В американській правовій сфері існує така важлива складова, як дослідження місця злочину, згідно якій всі матеріали, що виявлені на місці події та стосуються злочину, поділяються на докази або відправляються на експертизи. До доказів належать: відбитки (окремо йдуть

відбитки пальців), та фізичні (слідові) докази [235, 283]. Усі ці чинники стають предметом обговорення в ДАС. Зокрема, зафіксовані такі мікротеми:

- «фізичні докази»

У межах мікротеми «фізичні докази» розміщуються фрагменти, де мова йде про будь які фізичні предмети, які стосуються події злочину, зокрема:

- *зброя злочину*

Наприклад, у фрагменті (47) йдеться про знайдене зброя (ніж), яке було залишене на місці злочину:

(47) TONY: The knife's a K-Bar, a Marine fighting knife. (NCIS, The Voyeur's Web)

В прикладах (48), (49), (50) обговорюється зброя злочину, знайдене не безпосередньо на місці злочину, а в ході слідства:

(48) GIBBS: *Tell me about the weapon.*

ABBY: *All right. It's a Makarov Three Eighty.* (NCIS, Honor Code)

(49) MCGEE: *Hey, Abby. You got something?*

ABBY: *Well, I've got good news and bad news. This is definitely our bat. The splinter from Sergeant Moore's head fits perfectly.* (NCIS, Caught on Tape)

(50) Stella Bonasera: *I found our murder weapon.*

Lindsay Monroe: *Under a microscope?*

Stella Bonasera: It's an Irukandji jellyfish. Microscopic but fatal. (CSI: NY, Buzzkill)

У іншому прикладі предметом обговорення стає гіпотетичне зброя злочину (слідчий робить припущення):

(38) Gibbs: *Casings?*

Abby: *Ejection port marks show that you're looking for a Glock or a Beretta.* (NCIS, Designated Target)

У наступних фрагментах експерт веде мову про кількість зброй злочину:

(51) *Mac Taylor: Marks on our vic`s head weren`t made by 2 different weapons, they were made by one cricket bat. (CSI: NY, Boo)*

(52) *DANNY MESSER: Any idea what the weapon was?*

DR. SID HAMMERBACK: And based on the striation patterns, it`s almost as if the groom were stabbed with three different weapons. (CSI: NY, Unspoken)

Поряд із кількісними характеристиками знаряддя злочину, слідчі можуть і його якісні ознаки, приміром, у наступному фрагменті йдеться про те, що авто, яке на смерть збило людину, тобто знаряддя злочину, на думку слідчого, повинно мати певні пошкодження:

(53) *Alexx: Must have punctured something underneath the car that ran over him.*

Calleigh: Well, that means our car will be leaking. (CSI: Miami, To Kill A Predator)

➤ *фізичні сліди на місці злочину:*

До таких належать у першу чергу, кров, волосся, нігті та інші фізичні сліди, що належать людині, й за допомогою яких в ході експертиз можна встановити зв'язок між особою та подією злочину, наприклад:

(54) *Esposito: That`s hair. These could be air holes. (Castle, Cuffed)*

(55) *ZIVA: That`s not blood. It`s hair dye. (NCIS, The Voyeur`s Web)*

(56) *Horatio: Send the paper to Q.D. And tell me....What is that?*

Ryan Wolfe: It is a lock of hair. It is brown. Maybe from a struggle. (CSI: Miami, One Night Stand)

(57) *MCGEE: Blood drop.*

TONY: Sure looks like it. (NCIS, Caught on Tape)

До фізичних слідів належать й інші, таки, що безпосередньо не пов'язані з людиною, але можуть бути корисними для слідства, наприклад:

(58) *REID: Melted wax?*

J.J.: Candle wax?

REID: Candles are used in rituals. (Criminal Minds, The Popular Kids)

(59) *Dr. Sid Hammerback: I found wood-like fibers under his nails. Already sent them up to Trace.* (CSI: NY, Boo)

(60) *Dr. Sheldon Hawkes: I did find traces of fiberglass in the laceration of the checkbone.* (CSI: NY, Child`s Play)

(61) *Ryan Wolfe: Yeah, the substance on the tire tread. It`s vegetable oil.* (CSI: Miami, Permanent Vacation)

Такі фізичні сліди важливі для слідства, з огляду на те, що вони можуть доповнити інформацію про подію злочину та/або вказати на можливого злочинця. Саме це й обумовлює наявність такого предмета обговорення, як *фізичні сліди* в спілкуванні слідчих.

- «*сліди/відбитки*»

Предметом обговорення у межах цієї мікротеми може бути численна кількість різноманітних відбитків – взуття, колес, укусів, відбитки від різних інструментів та приладів тощо, які досліджують слідчі в ході своєї діяльності. Наприклад, у наступних фрагментах обговорюються сліди транспортного засобу та відбитки взуття, які, відповідно, вказують слідчим на використаний транспортний засіб і розмір та тип взуття, яким користувався учасник події:

(62) *Ziva: Tire tracks. Single alignment, looks like a motorcycle.* (NCIS, Designated Target)

(63) *Dr. Sheldon Hawkes: Hey, Linds. Take a look at those shoeprints you sent back to the lab. They are work boots, size 11.* (CSI: NY, Boo)

У прикладах (64) – (67) йдеться про різноманітні відбитки (переважно опіки, на тілі жертви злочину):

(64) *DUCKY: I mean, that mark was made by the end of a hard round cube... like the end of a funnel.* (NCIS, Pop Life)

(65) *HORATIO: Take a look at these.*

SPEEDLE: What is that, a tattoo?

HORATIO: It's a contact burn; look closer. Those are micro-blisters normally associated with an electrical burn. Now, I thought taser, but the marks are too large. (CSI: Miami, A Horrible Mind)

(66) Dr. Sid Hammerback: But at least one burn on her left arm is more consistent with a chemical burn. (CSI: NY, Buzzkill)

(67) Horatio Caine: Are those joule marks?

Alexx Woods: Yep. Only get these kinds of burns with a massive electrical shock. (CSI: Miami, Chain Reaction)

Отже, в межах цієї мікротеми йдеться про ті сліди й відбитки, які залишив злочинець, і які, з усією очевидністю, є важливими для розкриття злочину.

- «відбитки пальців»

В американській системі розслідування злочинів аналіз відбитків пальців здійснюється окремо від інших відбитків [Dutelle Aric W 2011, Pepper Ian 2010], тому ми вважаємо доцільним також виокремити фрагменти, в яких предметом обговорення стають результати аналізів відбитків пальців:

(68) Abby: But, um, I found a partial print in blood on the handle. It doesn't match Hoffman or the other victims. I don't think Hoffman was working alone. (NCIS, The Voyeur`s Web)

(69) Det. Frank Tripp: These are the prints off visitor`s stall number four. (CSI: Miami, Chain Reaction)

(70) Lanie: The weapon was wiped clean but CSU found prints on the knife block where the killer got it. (Castle, The Last Seduction)

Важливість відбитків пальців у процесі слідства не потребує коментарів, адже, сучасні технології уможливають ідентифікацію особи за відбитками пальців, тому наявність цієї мікротеми в ДАС цілком очевидна.

- «кров та речовини біологічного походження»

Під час огляду місця злочину американські слідчі збирають також усі біологічні сліди, в першу чергу, кров, для того, щоб пізніше провести необхідні

лабораторні дослідження та отримати інформацію, що може бути корисною для розкриття злочину. Причому, тут мова йде не про наявність крові як фізичного сліду або наявність інших біологічних речовин, а про їхні характеристики – групу крові (приклад (71)), належність крові певній особі (приклад (72)), ДНК, що виділено з біологічної рідини (приклад (73)):

(71) *ABBY: The only blood type at the scene was O-positive.*

KATE: Petty Officer Lambert's O-positive. (NCIS, Doppelgaenger)

(72) *Lanie: I processed the victim's clothing and found trace amounts of someone else's blood on her jacket button. (Castle, Headhunters)*

(73) *Dr. Sheldon Hawkes: DNA you swabbed from Brandi's hand is a match to the DNA I swabbed from inside Paul's glove. (CSI: NY, Buzzkill)*

Обговорення цієї мікротеми також обумовлено такою важливою складовою діяльності слідчих як ідентифікація учасника події.

- «траєкторія плям крові»

Сліди крові на місці злочину досліджуються не лише з точки зору їхніх біологічних характеристик, але й з погляду їх розташування, яке може допомогти американським слідчим у реконструкції події злочину. З цієї причини предметом обговорення в ДАС стає траєкторія плям крові, у взаємозв'язку із можливими діями учасників, місцем нападу, тощо, наприклад:

(74) *Lindsay Monroe: Gravitational blood drops indicate both victims were running towards the door when they were shot. (CSI: NY, Boo)*

(75) *Stella Bonasera: Medium velocity spatter indicates he could have been hit here. (CSI: NY, Boo)*

(76) *Directionality of the spatter was consistent with arterial spray. Except for these two isolated blood drops here. (CSI: NY, Can You Hear Me Now)*

(77) *Eric Delko: Blood specks. Consistent with blowback spatter.*

Det. Frank Tripp: So this is where Brian got shot. (CSI: Miami, Permanent Vacation)

Як засвідчують наведені приклади, розташування плям крові дає слідчим можливість зрозуміти, де саме жертва зазнала поранення, якими були її дії після поранення, та інші важливі чинники події злочину.

- «аудіо- та відеоматеріали/носії»

У наш час розвитку інформаційних технологій чимало корисної інформації для розкриття злочину слідчі можуть отримати з аудіо- або відео- носіїв, що обумовлює наявність у ДАС обговорення цієї мікротеми, наприклад:

(78) *Gibbs: Tape?*

Abby: Yes. It's digital video tape. (NCIS, Caught on Tape)

(слідчий цікавиться в експерта, який саме вид плівки було знайдено на місці злочину)

(79) *Danny Messer: So this footage was recovered from the cell phone we found with the vic. (CSI: NY, Can You Hear Me Now)*

(у поданому фрагменті мова йде про важливий для слідства аудіо запис, який відновлено з телефону жертви).

У іншому прикладі, навпаки, йдеться про те, що телефон загиблого не працює, а отже, сумнівною виглядає можливість з'ясувати перелік контактів:

(80) *Det. Frank Tripp: His phone is as dead as he is, I'll see if I can get his contact list off (CSI: Miami, To Kill A Predator)*

У наш час роботу слідчих суттєво полегшує наявність у громадських місцях відеокамер, записи з яких можуть містити важливу інформацію. У наступному прикладі, приміром, слідчий запитує про наявність записів з інших камер спостереження за дорожнім рухом:

(81) *Ryan: What about other traffic cams? (Castle, Significant Others)*

У інших прикладах предметом обговорення стає відеозапис, на якому зафіксована подія злочину – експерт проглядає плівку, щоб з'ясувати, що відбувалося у період незадовго до вчинення злочину (приклад (82)), або безпосередньо в період скоєння злочину, що дає можливість побачити вбивцю (приклад (83)):

(82) *Natalia Boa Vista: This is the footage from right before the murder. (CSI: Miami, Permanent Vacation)*

(83) *Mac Taylor: The minutes right before and after the robbery can have a clear image of our killer. (CSI: NY, Buzzkill)*

Таким чином, аудіо- та відео носії є тими технічними засобами, які слідчі можуть активно використовувати; їхня наявність суттєво полегшує процес розкриття злочину, що й обумовлює наявність цього предмета обговорення в ДАС.

3.1.1.3. Підтема «ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ». З'ясування даних учасників подій, пошук та вивчення речових доказів сприяє процесу розкриття злочину, проте важливим є також відтворення усіх обставин злочину, що обумовлює наявність відповідної підтеми, яка включає такі мікротеми:

- «час і місце злочину»

Важливим складником події злочину є його хронотоп, саме тому значущості набувають слідчі дії, спрямовані на встановлення часу та місця, де сталася ця подія. У наступних фрагментах учасники ДАС (слідчі) обговорюють час скоєння злочину:

(84) *DR SHELDON HAWKES: You got time of death?*

DR SID HAMMERBACK: Best estimate, between two and three a.m. (CSI: NY, Unspoken)

(85) *ABBY: That it does. By coordinating the original stream with the hard drive, I obtained the date and time that the file was written. I know when Jamie Carr was murdered! Eight days ago at nine p.m. (NCIS, The Voyer`s Web)*

У наступному фрагменті предметом обговорення стає місце злочину:

(86) *DUCKY: You've been through the wars, my dear. Murdered in your own home and then discarded like yesterday's rubbish. (NCIS, The Voyer`s Web)*

При цьому, слід звернути увагу на ту обставину, що місце, яке досліджують слідчі, тобто на якому, як правило, виявлено жертву, не завжди, як

у поданому попередньо прикладі, є місцем злочину. Приміром, у наступних фрагментах йдеться про те, що піддане огляду місце з певних причин не може бути місцем злочину:

(87) *Dr. Sheldon Hawkes: They took her hair after she was killed.*

Mac Taylor: She wasn't killed here (CSI: NY, Blink)

- «наявність/відсутність алібі»

Попередня мікротема також пов'язана з наявністю/відсутністю алібі в певної особи, оскільки алібі безпосередньо ґрунтується на місці перебування цієї особи під час скоєння злочину (алібі – встановлений доказами факт перебування обвинуваченого (підозрюваного) поза місцем скоєння злочину у момент чи період, який вважається часом злочину [246]).

(88) *GIBBS: Your alibi's weak. (NCIS, Caught on Tape)*

(89) *Det. Frank Tripp: Guy's got plenty of motive. And no alibi (CSI: Miami, You May Now Kill the Bride)*

(90) *Stabler: Jason could fly to Miami to set up his alibi (Law and Order: SVU, Ghost)*

(слідчий розмірковує про те, що підозрюваний у вбивстві міг виїхати з міста, де було скоєно злочин аби навмисно зробити собі алібі).

(91) *Castle: Keller's alibi holds. (Castle, The Last Seduction)*

Якщо час і місце злочину дозволяють слідчим отримати картину його скоєння, то алібі засвідчує неможливість або можливість причетності до злочину певної особи. Із цих причин зазначені мікротеми є важливими в спілкуванні слідчих.

- «допоміжні засоби»

У межах обговорення цієї мікротеми йдеться про транспортний засіб, або будь-який інший предмет, який має відношення до скоєння злочину, але не є його безпосереднім знаряддям, наприклад у фрагментах (92), (93) обговорюється авто, на якому пересувались підозрювані в злочині й на слід якого натрапив співробітник слідчого підрозділу:

(92) TONY: *I got a trace on the Chevy Suburban. (NCIS, Honor Code)*

(93) TONY: (INTO RADIO) *Got it, Boss. Black SUV, no rear window. (NCIS, Honor Code)*

Аналогічним є і наступний приклад, де мова також йде про транспортний засіб (велосипед):

(94) Det. Frank Tripp: *So, you got an Angel 56 around here?*

Vasco Torres: *Used to.*

Horatio: *That bike was seen leaving a murder scene this morning. (CSI: Miami, Permanent Vacation)*

У іншому фрагменті слідчі обговорюють більш «оригінальний» допоміжний засіб: пляжний м'яч, який злочинець наповнив отрутою (отрута виступає знаряддям злочину, а м'яч – допоміжним засобом):

(95) Stella Bonasera: *Our killer injected jellyfish-infected seawater into the beach ball. (CSI: NY, Buzzkill)*

Обговорення допоміжного засобу є важливим, оскільки його виявлення вказує на те, як само злочинець потрапив на місце події чи залишив це місце, а також, можливо, на спосіб здійснення злочинної дії.

- «мотив злочину»

Установлення мотиву злочину є важливою складовою процесу слідства, оскільки мотив – «внутрішні спонукання, які визивають у особи жагу скоєння злочину і якими особа користується при самому скоєнні злочину» (176), опосередковано вказує на певну особу чи коло осіб.

Саме з цієї причини мотив злочину стає предметом обговорення в ДАС, що ілюструють подані далі фрагменти, де йдеться про такі (досить типові в кримінальній практиці) мотиви, як:

- «внутрішній потяг»

(96) REID: *An unsub kills to satisfy an inner need, and he'll continue killing until that inner need, which is based on a ritual, is lived out perfectly. (Criminal Minds, A Real Rain)*

➤ *політичні міркування*

(97) *Hotch: We have reason to believe that people who kidnapped your daughter may be politically motivated.* (Criminal Minds, The Popular Kids)

➤ *помста*

(98) *Stella Bonasera: well she fought off the attacker. At least in the first round.*

Lindsay Monroe: Sounds like a motive for murder. (CSI: NY, Buzzkill)

➤ *ревнощі*

(99) *Eric Delko: Jealousy`s a powerful motive.* (CSI: Miami, Permanent Vacation)

(100) *Ryan: Nine entry wounds? That sounds like a crime of passion.* (Castle, The Last Seduction)

Таким чином, мотив як важливий для слідчої діяльності складник із необхідністю залучається до кола тем, обговорюваних у ДАС.

• *«результат злочину»*

Результатом злочину є заподіяння шкоди, зокрема майнової, фізичної або психологічної. Важливість установлення типу та обсягу заподіяної шкоди в кримінальному провадженні обумовлена тим, що на підставі цього чинника здійснюється правова кваліфікація злочинної дії, а відповідно визначається й передбачене законом покарання. Для слідчих заподіяна шкода набуває важливості також в аспекті її здатності відтворити повну картину злочину, що необхідно для його розкриття. Наступні фрагменти ілюструють, що слідчі в процесі своєї діяльності обговорюють ту шкоду, яка була нанесена жертві, зокрема, йдеться про фізичні ушкодження жертви:

(101) *Ducky: It also grazed the esophagus and thyroid. Oh, dear. Severe damage to the liver, pancreas, spleen. Oh and there`s a nasty tear to the left ventricle caused by a bruised rib.* (NCIS, Switch)

(102) *Gibbs: The wound is deep.*

Ducky: Yes (NCIS, The Voyeur`s Web).

(103) Alex Woods: Facial bruising says she definitely suffered a blow to the head. (CSI: Miami, Stand Your Ground)

(104) Dr. Sheldon Hawkes: Knife cut from left to right. Amazing he`s alive. (CSI: NY, Can You Hear Me Now)

- «причина смерті»

У випадку, якщо результатом злочинної дії стала смерть людини, для слідчих важливим є встановлення причини смерті, що й стає предметом їхнього обговорення:

(105) Ducky: Silicone, Mister Palmer. It appears our young lady`s left implant ruptured. As I suspected, cause of death – compound fracture of the skull. (NCIS, The Voyeur`s Web)

(106) Beckett: Cause of death?

Lanie: Not entirely sure yet, but there are indications of asphyxia with some cyanosis around the face (Castle, Cuffed)

(107) Mac: Cause of death?

Hawkes: Single gunshot wound to the back. It pierced through the protective vest and exited at a downward trajectory through the front. (CSI: NY, Officer Blue)

(108) Jimmy: Cause of death is from the trauma of the crash. (NCIS, Switch)

Результат злочину – заподіяна жертві шкода або причина її смерті – дістають обговорення у ДАС, оскільки ці елементи події злочину, з одного боку, мають бути чітко визначені для його розкриття, а з іншого боку, саме ці елементи в подальшому відіграють важливу роль під час розгляду справи в суді.

3.1.1.4. Підтема «ЗЛОЧИННА ДІЯ».

У межах цієї підтеми об`єднані мікротеми, які в сукупності характеризують безпосередньо злочинну дію. До таких належать:

- «правова кваліфікація злочинної дії»

У рамках цієї мікротеми обговорюється те, який саме злочин скоєно, відтак мова йде про злочини, які позначені певним терміном в системі правозастосування; цей термін, як правило, наявний у мовленні слідчих, наприклад, у поданих далі фрагментах йдеться про «викрадення», «згвалтування», «вандалізм», «відмивання грошей»:

(109) *Hotch: They kidnapped Ingrid and they did it in the name of their cause.*
(Criminal Minds, The Popular Kids)

(110) *Gideon: She was raped and stabbed. His comfort zone. Could be our unsub.* (Criminal Minds, Mr. and Mrs. Anderson)

(111) *Detective Don Flack: Current theory is that our security guard interrupts the act of vandalism.* (CSI: NY, Can You Hear Me Now)

(112) *Elvira: So? I invested some money. That`s not a crime.*

Stabler: Money laundering is... (Law and Order: SVU, Ghost)

У той самий час, правова класифікація злочинної дії не завжди отримує в ДАС термінологічне позначення: у прикладі (110) поряд із дієсловом *raped*, яке кореспондує з назвою злочину “*rape*”, наявне дієслово *stabbed*, яке є не термінологічним позначенням вбивства.

- «характеристика злочинної дії»

За наявності цієї мікротеми предметом обговорення стають якісь окремі характеристики та деталі злочинної дії.

Приміром, ведучи мову про такий злочин, як викрадення людини, слідчий зауважує, що його скоєно в *типовий спосіб*:

(113) *Horatio: But it`s been scissored, which is typical of kidnappings, gentlemen, this is a message. The question is: Who was it mentioned for?* (CSI: Miami, One Night Stand)

У іншому фрагменті слідчий стверджує, що жертва вже була мертвою під час вбивства, що визначає злочин як *нетиповий*:

(114) *Dr. Sid Hammerback: Well, I didn't find any bite marks on him or human brains in his stomach contents. But he was dead before he was killed, which medically makes him a zombie. (CSI: NY, Boo)*

У прикладі (115) патологоанатом доходить висновку, що загибла помирала довго та болісно, що характеризує злочин як *жорстокий*:

(115) *Ducky: Yeah, well a cut that shallow, the victim would go in and out of consciousness for several minutes. The poor girl died a slow and excruciating death. (NCIS, The Voyeur's Web)*

У фрагментах (116), (117) злочини визначаються як *ритуальні*:

(116) *Reid: An unsub's signature-- is his own extremely rare combination of M.O. and ritual. (Criminal Minds, A Real Rain)*

(117) *Gideon: To my knowledge, there has never been a proven case of a satanic ritual killing in the United States.*

Morgan: Well, maybe there is now. (Criminal Minds, The Tribe)

(вбивства характеризуються постійним супроводом ритуалів, що відносить їх до ритуальних)

Характеристики злочинної дії обговорюються у ДАС з тієї причини, що вони, вказуючи на характер і манеру злочину, допомагають слідчим зрозуміти психологічні риси, психологічний стан, мету і, можливо, мотиви особи, яка скоїла цей злочин.

- *«обставини, що передували злочинній дії або йшли за нею»*

Для з'ясування того, як відбулася подія злочину, неабияку значущість мають події, що відбувалися до та після цієї події. Саме тому для реконструювання власне злочину слідчі намагаються встановити перебіг цих подій, що й стає предметом їхнього обговорення.

В наступному прикладі слідчий розповідає про те, як жертва (*Jamie Carr*) з подругою задовго до події злочину почали займатися професійною діяльністю, а саме працювати онлайн на веб-сайті the “Naughty Naughty Neighbors”:

(118) *Tony: Jamie Carr, Leanne Roberts, started the “Naughty Naughty Neighbors” website nine months ago.* (NCIS, The Voyuer`s Web)

В прикладі (119) йдеться про те, що за день до вбивства жертва заходила до кафе:

(119) *Gates: Any progress on our John Doe?*

Esposito: Yeah. Turns out he did show up at the Canbury Café yesterday and he wasn't alone. (Castle, Cuffed)

У наступному прикладі також йдеться про те, що особа робила у день напередодні злочину, але не про жертву, а про підозрюваного в скоєнні злочину:

(120) *McGee: He emptied the account last night and walked out with close to half a mil in cash.* (NCIS, The Voyuer`s Web)

В іншому фрагменті обговорюються події, які сталися перед подією злочину, в тому числі й багато років тому, але які можуть бути корисні для розуміння скоєного злочину:

(107) *Danny Messer: Multiple homicide, it`s expected.*

Sheriff Benson: No. this one`s gonna be covered differently.

Danny Messer: Why is that?

Sheriff Benson: 31 years ago the former owner, Bill Willens, shot himself in this house. 2 days later, his daughter disappeared. Bill`s wife, Betty, claims her husband was hearing voices. He told people the house was possessed by evil spirits.
(CSI: NY, Boo)

Інший випадок стосується події, що сталася напередодні злочину; про цю подію повідомляє адвокат, намагаючись у такий спосіб відвести підозри від свого підзахисного:

(121) *Horatio: Tell me more about Clavo, Scott.*

Lawyer: My client gifted his car to Clavo Cruz two nights ago -- before the incident. (CSI: Miami, Blood Brothers)

У прикладі (122) слідчий повідомляє колегам, що після скоєння злочину невідома особа, яка, вочевидь, стала випадковим свідком, телефонувала на номер 9-1-1:

(122) *Mauceri: We had an anonymous 9-1-1 call of a woman screaming in this apartment at 5:30.* (NCIS, Pop Life)

Події, що передували події злочину, можуть бути реальними, з'ясованими на підставі свідчень, фактів і доказів, але ці події можуть бути й гіпотетичними. Приміром, у наступному фрагменті слідча намагається реконструювати дії жертви напередодні злочину, спираючись виключно на власну інтуїцію:

(123) *Elle: So... she comes home... and she opens the door... and she walks in the hallway. She walks down, and then... bam, he shoots her right here.* (Criminal Minds, A Real Rain)

Отже, обговорення подій, що передували злочину або йшли за ним, є корисним для слідчих як в аспекті розуміння того, з якої причини та за яких обставин стався цей злочин, так і в плані того, хто міг бути причетним до нього чи бути його свідком.

- «подібні злочинні дії»

Наявність цієї мікротеми обумовлена тією обставиною, що слідчі не лише аналізують безпосередньо розслідуваний злочин, але й з'ясовують інформацію щодо наявності аналогічних злочинів у минулому, тому що це може вказувати на можливого злочинця. Наприклад:

(124) *Delko: And I did some other fact checking. There`s been a string of necklace bomb cases just like this one in and around Bogota.* (CSI: Miami, Losing Face)

(125) *Ryan Wolf: When I was on patrol, there was a series of break-ins in storage lockers. They used a device similar to this.* (CSI: Miami, Tunnel Vision)

За умов виявлення подібних злочинів слідчі можуть або встановити особу злочинця за «почерком», або ж виявити серію злочинів та об'єднати їх у межах

одного провадження. Саме з цих причин обговорення наявності/відсутності подібних злочинів набуває значущості в ДАС.

- *«заподіяна шкода та стан жертви»*

Окрім безпосередньо обговорення результату злочину, темою розмови слідчих можуть також ставати різні додаткові обставини цього результату, передовсім – шкода, що злочинець заподіяв жертві та стан жертви (заподіяна шкода під час обговорення цієї мікротеми набуває значущості не як результат злочину, а як інформація про стан жертви, які й є значущим для слідства).

У прикладі (126) ця мікротема наявна повністю: мова йде про те, що злочинець зробив, аби уникнути впізнання жертви, та в якому стані опинилися після цього руки постраждалої особи:

(126) Lanie: Someone torched his fingers. Burned off his prints.

Beckett: They wanted to erase his identity. (Castle, Cuffed)

У іншому фрагменті розглядувана мікротема обговорена лише частково: слідчий розмірковує про стан жертви, не згадуючи про заподіяну шкоду:

(127) Calleigh Duquesne: But why didn't she get electrocuted until she touched the pole? (CSI: Miami, Chain Reaction)

Приклад (128) ілюструє так само обговорення стану жертви (стан жертви тяжкий, вона у комі):

(128) Dr. Smythe: She is alive, barely. She`s in deep coma.

Mac Taylor: What`s her condition?

Dr. Smythe: Critical but stable. (CSI: NY, Blink)

На відміну від мікротеми *«результат злочину»*, обговорення заподіяної шкоди та стану жертви у межах мікротеми *«заподіяна шкода та стан жертви»*, зумовлено не потребою правової кваліфікації злочинної дії, а з'ясуванням усіх її аспектів і обставин, які можуть виявитися значущими в розслідуванні.

Слід зазначити, що *суміщення декількох мікротем* у межах одного мовленнєвого ходу, і навіть одного акту, є типовим для ДАС, тому що робота

слідчих є динамічним процесом, учасники якого прагнуть не гаяти часу; оптимізація їхньої діяльності досягається, зокрема інформаційною насиченістю та лаконізмом повідомлень, якими вони обмінюються. Наприклад, у фрагменті (129) у межах одного мовленнєвого ходу обговорюються мікротема «*кров та речовини біологічного походження*», потім «*причина смерті*»:

(129) *DUCKY: There was little to no external blood. She died of blunt force trauma. Once her brain function ceased, the cardio vascular system shut down* (NCIS, The Voyeur's Web).

У іншому фрагменті в межах одного акту йдеться про правову кваліфікацію злочину (*robbery*), результат злочину (*gunshot*) та статус учасника події (*victim*), включно з кількістю учасників, що мають цей статус (*two*):

(130) *Det. Jessica Angell: Robbery and two gunshot victims. (CSI: NY, Buzzkill)*

Загалом, суміщення декількох мікротем у межах мовленнєвого ходу/акту є типовою рисою ДАС: у тих фрагментах, де наявна макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ», це зафіксовано в 73,4%. Уважаємо ще одним проявом інституційності ДАС, оскільки причина суміщення мікротем криється в бажанні максимально ефективно реалізувати функцію інституту слідства. Саме це, як свідчать наведені дані, обумовлює зареєстровані підтеми та мікротеми, а також складає підґрунтя їхньої комбінаторики.

Підсумовуючи викладене, також зауважимо, що через інституційність макротем «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» у цьому підрозділі ми намагалися надати максимально повний перелік усіх підтем і мікротем, що її структурують. Але у ході аналізу з'ясувалося, що наявні й мікротеми, які реалізуються okazionalno. Наприклад, у поданому далі фрагменті наявна мікротема «*фінансування слідчих дій*», яка зафіксована лише в цьому фрагменті ДАС:

(131) *Abby: I need an assistant.*

Gibbs: It's not in the budget (NCIS, Caught on Tape)

Такі мікротеми ми не уважали за доцільне включати до наведеного переліку, поданого в таблиці 1 Додатку В, тим більше, що їхня загальна кількість виявилася незначною (5,5%). Отже, перелічені підтеми/мікротеми охоплюють 94,5% усіх фрагментів ДАС, де наявна макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» в ДАС.

3.1.2. Макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ». Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що ієрархічна будова цієї макротемати подана дворівневою структурою: *макротема – мікротема*.

У ході аналізу також було встановлено потенціал цього змістового сегменту ДАС, тобто виявлено перелік мікротем, які належать до макротемати «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», що охоплює такі:

- «розподіл обов'язків»;

У рамках цієї мікротемати суб'єкт(-и) дискурсу піддає(-ють) обговоренню, хто з представників певного слідчого підрозділу має здійснити ту чи іншу слідчу дію.

Зазначена мікротема зареєстрована переважно в мовленні керівника слідчого підрозділу, який розподіляє обов'язки між підлеглими, наприклад:

(132) *Gibbs: You stay here. You come with me. McGee, take the perimeter.* (NCIS, Stakeout)

(133) *Hotch: Rossi and Reid, will you handle the family interviews? Morgan and Prentiss, go to the latest crime scene.* (Criminal Minds, Compromising Positions)

(134) *GIBBS: Ziva, photos. McGee, you find any more maggots walking around, you bag 'em. They're evidence.* (NCIS, Friends And Lovers)

Проте, ця мікротема зафіксована також у спілкуванні рядових співробітників. Приміром, у наступному фрагменті досвідчений слідчий дає завдання новому члену групи, якого він жартівливо називає *Probie* (новичок):

(135) *TONY: All right, you're on sketch details there, Probie.* (NCIS, Friends And Lovers)

- «планування слідчих дій»;

Предметом обговорення у межах цієї мікротеми стає певна слідча дія, або декілька слідчих дій, які представник підрозділу має намір здійснити.

Приміром, у фрагменті (136) керівник слідчої групи Гораціо планує провести аналіз усіх жертв щодо залишків пороху:

(136) *HORATIO: All right, let's GSR everybody and start with mom.* (CSI: Miami, Slaughterhouse)

У іншому прикладі слідчий Мак планує розпочати справу з розшуку відбитків та аналізу одягу жертви:

(137) *MAC: Start with trace and the victim`s clothes.* (CSI: NY, Creatures of the Night)

У прикладі (138) слідча збирається починати з огляду місця скоєння злочину – мосту:

(138) *STELLA: Okay, I am going to start from the bridge and work my way north.* (CSI: NY, Creatures of the Night)

У іншому фрагменті експерт Еббі повідомляє про те, що вона планує перевірити дані та витягти всю можливу інформацію з комп'ютера підозрюваного:

(139) *ABBY: I will run the data through the computer and be able to construct a virtual hard drive containing the information from Staff Sergeant Grimm's computer. I will get everything since the day he bought it.* (NCIS, Split Decision)

- «здійснення слідчих дій»;

Предметом розмови, співвіднесеним з цією мікротемою є певна слідча дія, яку здійснює в момент мовлення або вже здійснив комунікант. Таким чином, відмінність цієї мікротеми від попередньої у тому, що обговорення планування слідчих дій має проспективну орієнтацію, тоді як обговорення здійснення слідчих дій є онлайнним або ретроспективно орієнтованим. Зокрема, у прикладі (140) на запитання керівника про те, що робиться з приводу

знайденого комп'ютерного файлу, слідчий відповідає, що файл у нього перебуває в процесі обробці:

(140) *TONY: Uploading Goliath's file into the database, Boss.* (NCIS, Blowback)

У іншому фрагменті слідчий повідомляє про те, що він щойно розпочав здійснення пошуку всіх викликів та електронних листів підозрюваного:

(141) *MCGEE: I'm also running Harrow's phone and email records for the past ninety days against databases of known arms dealers. No hits yet, but I did just start.* (NCIS, Blowback)

Так само в наступному прикладі слідчий повідомляє, що в момент розмови як раз проводить аналіз ДНК:

(142) *Lanie: I'm running DNA now. I will call you when I got something.* (Castle, Headhunters)

А у фрагменті (143) експерт надає інформацію щодо вже проведеного аналізу всіх наданих йому доказів:

(143) *Delko: I ran the samples from your home invasion.*

Calleigh: Great. (CSI: Miami, From the grave)

Аналогічним чином, у наступному прикладі експерт Еббі повідомляє, що проводила аналіз фото-файлів, дізнаючись, яким саме приладом були зроблені фотографії:

(144) *GIBBS: Abby, talk to me.*

ABBY: I was analyzing the file, Gibbs. It's compressed MPEG-Four, both fields are rendered using a Kodak that scales down the number of colors in. (NCIS, The Voyeur`s Web)

У наведених прикладах адресанти ведуть мову про здійснення ними самими певних слідчих дій, але в інших фрагментах ідеться також про слідчі дії, які здійснюють інші особи.

Зокрема, у прикладі (145) слідчий повідомляє керівникові про те, що його колега Трипп займається інформаційним пошуком:

(145) *Calleigh: Tripp`s running down a list of the victims` probationers, and I`m on my way to find the boat.* (CSI: Miami, Dangerous Son)

У наступному фрагменті, під час обговорення припущень, щодо кількості осіб, котрі перебували на місці злочину, слідчий повідомляє колезі, що експерт здійснює обробку речових доказів, яка сприятиме вирішенню цього питання:

(146) *ZIVA: Looks like two or three people were staying there.*

TONY: Abby`s processing it. (NCIS, Sandblast)

- «особливості здійснюваних слідчих дій»;

Ця мікротема в спілкуванні слідчих кореспондує з таким предметом розмови, як різноманітні особливості здійснюваних ними дій.

Зокрема, у наступному прикладі йдеться про те, що проведення аналізу ДНК має бути якнайшвидшим (*It`s a rush job; ... a rush rush job*), тобто обговорюється така особливість здійснення слідчих дій, як *терміновість*:

(147) *TONY: Hey, got another DNA sample to test. It`s a rush job.*

ABBY: Oh, should I put it in front of my other rush jobs?

TONY: Yes.

ABBY: Okay, I`ll make it a rush rush job and I`ll get right on it. (NCIS, Faking It)

У фрагментах (148), (149) йдеться про *складність* здійснення слідчих дій через відсутність чітких відбитків та будь-яких слідів чи відбитків на місці скоєння злочину:

(148) *CALLEIGH: I fumed the shotgun, but there were no usable prints on it.* (CSI: Miami, Slaughterhouse)

(149) *Lindsay Monroe: You okay?*

Stella Bonasera: No. How can there be nothing? No evidence or trace that leads to anyone or anything? (CSI: NY, The Thing About Heroes)

Так само, в поданому далі прикладі, керівник слідчого підрозділу перелічує наявну інформацію, яка виглядає доволі дивно, що ускладнює розслідування:

(150) Gibbs: *We have two crime scenes, one website, zero bodies. I want some answers.* (NCIS, The Voyeur`s Web)

У прикладі (151) у фокус потрапляє *необхідність* здійснення такої слідчої дії, як збір якомога повнішої інформації про підозрюваного в скоєнні злочину:

(151) *We need to learn as much as we can about him.* (Criminal Minds, Compromising Positions)

- «*правова основа здійснення слідчих дій*»;

Ця мікротема охоплює обговорення повноважень різних слідчих підрозділів у процесі роботи, наприклад, у наступному фрагменті йдеться про те, що власне розслідування є прерогативою ФБР, тоді як співробітники підрозділу NCIS вповноважені лише забезпечити захист потенційної жертви:

(152) REYES: *Have you spoken to your director?*

GIBBS: *I did.*

REYES: *Good, then we're clear. FBI handles the investigation, NCIS protects the intended target.* (NCIS, Terminal Leave)

Подібним є і наступний приклад, де представники різних слідчих підрозділів обговорюють правомірність їхніх дій, зокрема представник департаменту боротьби з наркоторгівлею пояснює, на якій підставі вони слідкували за агентами слідчої групи Нью-Йорку:

(153) DEA Agent Hammond: *Agents Jack Hammond, Tim Donovan. Drug Enforcement Administration. I think it's time we all had a sit-down, don't you?*

Cragen: *Why is the DEA following my detectives?*

DEA Agent Hammond: *Needed to make sure they weren't working for the people that we were investigating.* (CSI: NY, Tanglewood)

Ця мікротема також кореспондує з обговоренням отримання правових документів для забезпечення законних підстав здійснення слідчих дій, зокрема отримання ордеру на обшук, наприклад:

(154) Gibbs: *Get me a search warrant for that address.*

McGee: *On it.* (NCIS, Forced Entry)

(155) *Stella: Let`s ask Sony Sassone – after we process his Range Rover. We have enough for our warrant.* (CSI: NY, Tanglewood)

Під час спілкування між слідчим та підозрюваним чи адвокатом предметом обговорення у межах цієї мікротеми зазвичай стають права сторін.

Зокрема, під час затримання кожна особа має право на контакт з адвокатом. Крім того, слідчий обов'язково має повідомити особу про його / її права, зокрема право зберігати мовчання, наприклад:

(156) *TONY: (V.O.) You have the right to remain silent. Anything you say can and will be used against you.*

FRANK: Go up and call the lawyers. (NCIS, Honor Code)

Активно обговорюють правові основи слідчих дій адвокати, наприклад, у поданому далі фрагменті адвокат веде мову про правові підстави дій, здійснюваних слідчими, вказуючи на відсутність таких підстав для спілкування із його підзахисним, а згодом вказує на неможливість, згідно закону, отримання доступу до заповіту.

(157) *LAWYER: Hello? What are you doing here? You know you can't talk to him. Both of you, out. My client's suffered a terrible loss.*

MAC TAYLOR: Homicide tells me they're trying to get hold of the old man's will.

LAWYER: That's not possible. I've filed a motion for a protective order. (CSI: Miami, MIA/NYC – Nonstop)

Наявність усіх перелічених мікротем обумовлена тією обставиною, що слідчі діють як команда (слідча група), отже реалізація мети їхньої інституційної діяльності передбачає координацію дій, яка й стає у різних своїх аспектах предметом їхнього обговорення. Слід також зауважити, що мікротеми макротемі «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» в своїй абсолютній більшості не утворюють сполучень у межах мовленнєвого ходу чи акту (за виключенням мікротеми «*правова основа здійснення слідчих дій*»), ці мікротеми охоплюють цілий мовленнєвий хід, який, як свідчать наведені приклади, є доволі коротким.

Таким чином, прагнення оптимізувати свою діяльність має тут інший вияв, ніж у межах макротемати «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ». Перелічені мікротемати охоплюють 97,8% усіх реалізацій макротемати «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», що вказує на okazionalnıst ınshıkh, a vıdtaek, nedoııilnıst ıkh doslıdženıya.

Мікротемати, що зафіксовані в ДАС okazionalno, ілюструє поданий далі фрагмент: на початку діалогу реалізується мікротема «здійснення слідчих дій» макротемати «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» (керівник слідчої групи Гіббс цікавиться в слідчого Тоні, чи здійснив він збір інформації, Тоні надає негативну відповідь, пояснюючи це тим, що йому обмежили доступ); присутня при розмові слідча Кейт у жартівливій формі запитує, через яку провину Тоні обмежили доступ. Тоні та Гіббс пояснюють причину, тому Тоні каже про необхідність здійснення певних дій для поновлення допуску:

(158) GIBBS: What did you find out about our dead Marine?

TONY: He was involved in classified stuff.

GIBBS: And?

TONY: No and. I didn't have high enough clearance to access the records.

KATE: What's your clearance?

TONY: Confidential.

KATE: Confidential? What did you do, kill someone in high school?

TONY: Ha! Not funny, Kate. No, they screwed up my paperwork with another agent's.

GIBBS: DiNozzo died in a car crash last month. Very tragic.

TONY: They yanked my clearance. Now I've got to take a physical to get it back.

KATE: Why is that?

TONY: To prove that I'm still alive. (NCIS, Marine Down)

Наведений фрагмент, таким чином, містить мікротемати «обмеження доступу», «поновлення доступу», які не були зафіксовані в жодному іншому фрагменті загальної вибірки, а отже класифіковані як okazionalnıst (зауважимо,

що висловлення, які кореспондують із мікротемами, які мають статус оказіональних у межах мікротем «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» та «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» в процесі дослідження були вилучені із загальної вибірки та замінені на висловлення, що представляють типові мікротеми).

Оказіональні мікротеми дослідженої мікротеми, так само як і попередньої, не були включені до переліку змістових елементів, поданих у таблиці 1 Додатку В.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що структура макротемі «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» є максимально простою, вона охоплює вищий рівень (макротему) і нижчий (мікротему), при цьому, кількість мікротем є невеликою (п'ять). Крім того, питома вага цієї макротемі є меншою за макротему «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ»: серед фрагментів, де наявні обидві інституційні макротемі 61,7% складають реалізації макротемі «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ», а реалізації макротемі «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», відповідно, 38,3%.

Це засвідчує, що в змісті спілкування в ДАС домінує обговорення власне події злочину, тоді як процес його розкриття обговорюється менш активно.

3.2. Неінституційні теми

У корпусі вибірки також наявні (мікро-)теми, що не належать до макротем «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ», «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ». Ці мікротеми ми кваліфікуємо як неінституційні.

Частина неінституційних мікротем у ДАС є такими, що певною мірою пов'язані з інституційними, але не входять до їхнього числа. Ці мікротеми формують периферію макротем «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» та «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», у той час як інші неінституційні теми виходять за ці межі.

На користь того, що неінституційні мікротеми належать до ДАС, свідчить те, що спілкування відбувається між слідчими під час здійснення ними своїх

професійних обов'язків і тематика цього спілкування не є повністю відірваною від виконання цих обов'язків.

У той самий час, опосередкованість або відсутність зв'язку з інституційними макротемами виявляється у тому, що обговорення цих мікротем не має прямого відношення до реалізації мети інституту слідства. У межах таких мікротем референція здійснюється до подій особистого життя слідчих, їхніх поглядів, почуттів, ставлень, тощо. Тобто в ДАС зафіксовані такі мікротеми, реалізуючи які суб'єкти діють не як АГЕНТИ чи КЛІЄНТИ інституту, а як особистості.

Установлюючи перелік цих мікротем, ми, як вже раніше зазначалося, вбачаємо завдання у тому, щоб виявити найбільш типові з них, тобто такі, які найчастіше реалізуються у ДАС, а також певним чином систематизувати їх.

Результатом такої систематизації став розподіл неінституційних мікротем на дві групи: (1) мікротеми, опосередковано пов'язані з інституційними; (2) мікротеми, не пов'язані з інституційними.

Неінституційні мікротеми *першої* групи можливо розглядати як певні розширення інституційних змістових сегментів.

Зокрема, обговорюючи «ПОДІЮ ЗЛОЧИНУ», слідчі можуть також вести мову про своє особисте ставлення до злочину, учасника події чи слідчих дій. Хоча ці мікротеми певним чином і пов'язані з подією злочину, але їхнє обговорення не співвіднесене з розкриттям злочину, тобто не сприяє реалізації функції інституту слідства, отже вони є неінституційними.

Певний зв'язок з макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» мають, зокрема, мікротеми:

- *«ставлення до злочину»*

Під час розслідування злочину, слідчого, як професіонала, як агента інституту слідства, передусім цікавить та інформація, яка може бути корисною для розкриття цього злочину. Утім, часом слідчий діє не як носій ролі, а як

особистість, що відчуває та вербально виражає своє ставлення до події, наприклад:

(159) *Adam Ross: Hmm. This is amazing. This little MP3 gadget (CSI: Miami, Bang, Bang, Your Debt)*

(під час огляду місця злочину слідчий знаходить мікро-гаджет та висловлює своє захоплення тим, як він працює: підключається до системи контролю магістралі, переносить усю інформацію на жорсткий диск, поновлює роботу системи та створює свій власний додаток)

(160) *Stella: It`s urban legend. Looks like a practical joke. Times Square. Tour bus. What an idea! (CSI: NY, American Dreamers)*

(слідча дивується через обставини скоєння злочину)

- «*ставлення до учасника події*»

Так само, діючи не як представник інституту, а як особистість, слідчий може висловлювати своє ставлення до одного з учасників події злочину, наприклад:

(161) *Ryan Wolfe: Well, it`s nice to know that our killer cares about the environment. (CSI: Miami, To Kill A Predator)*

(слідчий іронічно коментує той факт, що вбивця дбає про оточуюче середовище)

(162) *Benson: Sir, I`d like to ask you to step outside, please.*

Abraham / Eugene Hoff: No, I`m sorry, I can`t.

Benson: Things`ll be a lot easier for you if you step aside.

Abraham / Eugene Hoff: Seams the door in Benson`s face.

Benson: Son of a bitch! (Law and Order, Charisma)

(слідча емоційно реагує на відмову підозрюваного спілкуватися з нею)

В обох випадках (висловлювання особистого ставлення до злочину та до учасників події), за нашими спостереженнями, слідчі не завжди висловлюють негативні емоції (обурення, огиду тощо) або жаль, оскільки вони звикли до виявів жорстокості та бруталності та навчилися сприймати їх відсторонено.

Проте, їм таки необхідна розрядка, саме тому вони можуть часом давати вихід негативним емоціям, або ж вдаються до жартів чи іронії.

Отже, зв'язок зазначених мікротем з макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» можна прослідкувати (предметом обговорення є злочин або учасник події), проте цей зв'язок слабкий, оскільки у фокус уваги потрапляють не ці, пов'язані з діяльністю інституту, референти, а їхня оцінка мовцем. Саме це й визначає зазначені теми як неінституційні.

До мікротем, які певним чином пов'язані з макротемою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» належать такі:

- *«ставлення до посадових обов'язків»*

Аналіз цієї мікротеми засвідчує, що діяльність слідчих є тяжкою працею, яка потребує багато часу і зусиль, причому американські слідчі працюють самовіддано, часто понаднормово, позбавляючи себе відпочинку. Це сприймається членами трудових колективів схвально, вони висловлюють співчуття та схвалення колегам, які «горять на роботі». Приміром, у наступному фрагменті слідчий повідомляє колезі, що працював усю ніч:

(163) *Stella Bonasera: what time did you get in?*

Mac Taylor: Never went home.

Stella Bonasera: Can't sleep?

Mac Taylor: What's sleep (CSI: NY, Blink)

Аналогічним є і приклад (151):

(164) *Stella Bonasera: Mac. You all right?*

Mac Taylor: Yes. Why?

Stella Bonasera: You've been working yourself to the ground, when was the last time you slept?

Mac Taylor: I'll rest my head when I tire (CSI: NY, Blink).

У іншому прикладі слідчий дякує експерту за те, що вона погодилась працювати у свій неробочий день:

(165) *Horatio: Thank's for coming in on your day off.*

Natalia Boa Vista: No problem (CSI: Miami, To Kill A Predator).

Крім того, у межах цієї мікротеми обговорюється запізнення на роботу, наприклад:

(166) GIBBS: Tony, grab the gear. Where the hell is David?

MCGEE: Ah, Boss, Officer David is ... uh ...

ZIVA: Late. I took the wrong bus this morning. Had to walk from the Eighteenth Street stop. Won't happen again, Gibbs.

GIBBS: I know. (NCIS, Switch)

(167) Calleigh Duquesne: That's a very confident stride for somebody who's late to work.

Natalia Boa Vista: I know. I'm very sorry. But I had to stop and pick up a little addition to my wardrobe. (CSI: Miami, Tunnel Vision)

- «ставлення до слідчих дій»

(168) TONY: It's going to be a long and hard night, McGee (NCIS, The Voyeur's Web).

(слідчий Тоні перебуває на місці скоєння злочину і, виходячи з наявності великої кількості слідів, робить припущення, що працювати буде необхідно цілу ніч і це буде важко).

(169) Ziva: In my country, the officer in charge is always treated with...

Gibbs: In my country on my team working my cases, my people don't bypass the chain of command (NCIS, Switch)

(одна із членів слідчої групи – Зіва – раніше працювала в Ізраїлі, вона зауважує керівникові, що в її країні слідчі дії здійснюються в інший спосіб (черговий офіцер має більше повноважень), проте Гіббс висловлює своє ставлення до цього, стверджуючи, що під його керівництвом це відбувається по іншому)

- «відсторонення від роботи»

(170) Rick Statler: I'm putting you under Administrative Tactical Review.

Calleigh: That`s humiliating.

Rick Statler: I'm gonna ask you to remove yourself from this case and refrain from all field work until further notice. (CSI: Miami, Stand Your Ground)

(171) Cragen: I'm referring you to psych services.

Stabler: I just talked to them.

Cragen: We've determined you require something ongoing.

Stabler (turns to Dr. Huang): What do you want me to do? Do you want me to cry? Is that it?

Dr. Huang: If you won't take care of yourself, you have to allow us to –

Stabler (yelling): If you stayed out of my head and let me do my job, there wouldn't be a problem.

Cragen: You're out sick until psych says you can return.

(Stabler turns away from Dr. Huang and looks at Cragen, speechless) (Law and Order, Charisma)

- «повернення до роботи»

(172) Gibbs: I need a temporary reinstatement.

Shepard: It's not that simple, Jethro. You left. This is not some gym membership that you can turn on and off. (NCIS, Escaped)

Мікротеми цієї підгрупи, так само як і попередньо розглянуті, мають певний зв'язок з макротемою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», але не репрезентують безпосередньо той предметний зміст, що вміщує ця макротема: перелічені мікротеми стосуються виконання посадових обов'язків слідчими, але у фокус уваги потрапляють не самі ці обов'язки, а ставлення до них (або до слідчих дій) та умови їхнього виконання (відсторонення від роботи, повернення до роботи). Отже, зв'язок розглянутих мікротем з макротемою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» є доволі слабким.

Таким чином, мікротеми, опосередковано пов'язані з макротемами «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» та «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», формують периферію відповідних змістових сегментів. Їхній неінституційний характер засвідчується відсутністю безпосереднього співвіднесення з комунікативно актуальним

знанням, тематизованим у ДАС у межах інституційних макротем, та відсутністю спрямованості на реалізацію функції інституту слідства.

До *другої* групи неінституційних мікротем належать такі, що не мають жодного зв'язку з інституційними макротемами. Йдеться про зразки «фатичного спілкування», яке має місце між членами слідчої групи, тобто діалогів, які скеровані, за визначенням Б. Маліновського, на створення спільних уз шляхом порожнього обміну словами [321, с. 386].

У термінах дискурсології, таке спілкування трактується як «фатичний метадискурс» автономного типу, що визначається як мовленнєва подія ритуалізованої форми, котрій характерні самоцінність, упорядкованість, перевага соціально-регулятивної інформації, тематична заданість, змагальність, ігровий та естетичний компоненти [108, с. 12-13].

Фатичне спілкування, або «світська бесіда» (*small talk*), за спостереженнями дослідників, має місце і в інституційних умовах (в офісах), де вона головним чином покликана будувати та укріплювати взаємини [173, с. 271]. При цьому, важливим для нашого дослідження є спостереження, що світська бесіда «відрізняється від ділової розмови тим, що торкається тем, котрі не мають прямого відношення до актуального завдання», її «можливо зустріти майже в будь-якому контексті, а її зміст не зосереджений на меті вирішення того завдання, через яке одна людина вступає в контакт з іншою» [173]. Висловлені думки цілком співзвучні нашому визначенню фатичного спілкування в ДАС, як такого, що спрямовано на підтримання дружніх взаємин у слідчих групах, виявом чого є обговорення неінституційної тематики.

У фатичному спілкуванні / фатичному метадискурсі призначенням мови є створення приємної атмосфери, створення дружніх зв'язків, не переслідуючи при цьому мету передачі думок, ідей, інформативних повідомлень [270, с. 151-152] (пор.: «взаємоприємна розмова на загальні теми, яка ні до чого формально не зобов'язує та має на меті провести час із співрозмовником» [164, с. 13]), але, з іншого боку, в цьому спілкуванні наявний певний тематичний репертуар.

Загалом, тематика фатичного метадискурсу охоплює такі сфери: сферу спільних знайомих, сферу новин, сферу моралі та виховання, сферу мистецтва, сферу природи, сферу захоплень [108, с. 142]. Під час бесіди друзів фатичне спілкування охоплює лише особистісну сферу, сферу спільних знайомих і захоплень [116, с. 122].

У взаємодії слідчих під час обговорення неінституційної тематики переважає особистісна сфера і обговорюються такі теми:

- «події особистого життя»

(173) *McGee: Valentino's, huh? Must be a special occasion.*

Tony: I'm taking Monica for her birthday.

McGee: You know, I know a great place in Georgetown. Just as romantic, half the price.

Tony: That's a good idea, Probie, but Monica's not exactly the Applebee's type. (NCIS, The Voyeur's Web)

(слідчий Тоні розповідає, що в його дівчини день народження, а МакГі дає пораду, куди саме можна піти відсвяткувати)

(174) *Delko: (nods) Guy wanted to make sure she was dead.*

Speedle: I've never seen you like this, Eric. You must really like that girl.

Delko: Well, she's got the whole package; beauty, class, sophistication. All that's left is to decide on the perfect gift. (CSI: Miami, Blood Brothers).

(експерт-криміналіст Ерік Делко занепокоєн тим, що не може вибрати подарунок своїй новій дівчині на день народження)

- «особисті вподобання/невподобання»

(175) *Tony: Mmm, I love Filomena's ice-cream.*

Kate: Filomena's in Georgetown?

Tony: My standard and favourite first date place. (NCIS, The Meat Puzzle)

(176) *Tony: Oh, I love Hawaiian shirts.*

Ziva: I'm not surprised.

Tony: It's a cultural experience you couldn't appreciate. Isn't that right, Probie? (NCIS, Switch)

(177) Abby: Probably. Gibbs, it might not be rigged with a bomb, per se. I love saying per se. It's one of those phrases nobody really knows what it means but you say it anyway. Am I off topic again? (NCIS, Switch)

(178) McGee: Are you ok?

Kate: Yeah. No. I hate going to the dentist. I've had a phobia since I was a child (NCIS, The Meat Puzzle)

- «плани на майбутнє»

(179) Natalia Boa Vista: I have to say, as soon as I finish my firearms training, I'm gonna get an off-duty gun because it is scary out there. (CSI: Miami, Stand Your Ground)

- «особисті погляди, переконання»

(180) Jimmy: In you own words, the difference between ethics and morals.

Ducky: Well, the ethical man knows he shouldn't cheat on his wife. Whereas the moral man actually wouldn't. (NCIS, Escaped)

(працюючи над тілом жертви, судмедексперти обговорюють проблему етики та моралі та різницю між цими поняттями)

Під час обговорення тематики, що належить до особистісної сфери, суб'єкти ДАС постають як особистості, вони не актуалізують свої інституційні ролі. Це відбувається не лише через те, що людині важко увесь час зосереджуватися лише на роботі, а також через те, що сумісна діяльність потребує об'єднання групи, установлення між її членами міжособистісних взаємин, що в кінцевому підсумку сприяє оптимізації виконання професійних обов'язків.

Крім цього, зафіксовані також висловлення, де переважає соціально-регулятивна інформація, оскільки вони, хоча й мають референт, призначені не для обговорення певного предмету, а для конструювання міжособистісних взаємин. Як правило, такі висловлення є компліментами, похвалами тощо та

зорієнтовані на підтримання дружніх взаємин між членами слідчої групи, наприклад:

(181) *Calleigh Duquesne: Hey, Eric.*

Eric Delko: Nice tan.

Calleigh Duquesne: Five days in Antigua. The first vacation I've had in a long time. (CSI: Miami, Dangerous Son)

(експерт-криміналіст Ерік робить коментар своїй колезі щодо відмінного загару)

На підтримання позитивного морального клімату в трудовому колективі також скеровані жарти (приклади (182), (183)) та розмови «заради розмови» (приклад (171)), наприклад:

(182) *TONY: Is that a new perfume, Abby?*

ABBY: Yep. I made it myself. Do you like it?

TONY: It smells like gunpowder.

ABBY: Sweet, huh? (NCIS, Marine Down)

(183) *GIBBS: No (Beat) hey, nothing's going to happen tonight. Tony and Ziva are hitting the rack. All the back-up teams are in place around the hotel. Why don't you go grab forty on the couch in your office?*

SHEPARD: No. I just need a little coffee.

GIBBS: Yeah? And when the caffeine jolt ends?

SHEPARD: I'll do what you do ... get a refill.

GIBBS: You're not me.

SHEPARD: Chauvinist. (NCIS: Under Covers)

(184) *MORGAN: Ooh. Late night?*

REID: Very.

MORGAN: My man.

REID: Not that kind of late night.

MORGAN: OK, so tell me, what does keep young Dr. Reid awake at night? Wait, let me guess. Memorizing some obscure textbook. No, no, no, no. Working on

cold fusion. No, I got it, I got it. Watching Star Trek... and laughing at the physics mistakes.

REID: Actually, there aren't that many scientific errors in Star Trek. Especially considering how long ago it was made. There are certain improbabilities, but not that many outright errors.

MORGAN: Right. (Criminal Minds, Popular Kids)

У той самий час, у інших фрагментах зареєстровані висловлення, що є (принаймні, потенційно) конфліктогенними, тобто здатними спровокувати конфлікт у трудовому колективі, наприклад:

(185) Kate: Last time, I'm going to tell you, Tony. Don't answer my phone, use my computer, read my mail, look through my purse or touch my cell phone. Ever!

Tony: Just so we're clear, Kate. I didn't do any of those things.

Kate: Then how did you know where I went to breakfast?

Tony: Logo on the coffee cup in your wastebasket (NCIS: Doppelgaenger)

Мікротеми другої групи, таким чином, не пов'язані з тематизацією комунікативно-актуального знання у ДАС, вони репрезентують взаємодію його учасників не як носіїв інституційних ролей, а як особистостей. Це є цілком природнім, оскільки тісна та тривала взаємодія членів трудового колективу – слідчої групи в умовах нелегкої та емоційно виснажливої праці неможлива без хоча б тимчасового переключення уваги, емоційної розрядки, а також зусиль, спрямованих на вибудування / підтримання міжособистісних взаємин.

Як вже зазначалося раніше, ми не ставили перед собою завдання установлення повного переліку неінституційних мікротем, а лише мали на меті їхню систематизацію. Тим не менш, установлені в ході аналізу неінституційні мікротеми представлені в таблиці 1 Додатку В, а вірогідна неповнота цього переліку відображена трьома крапками, що означає можливу наявність і інших змістових одиниць.

3.3. Кількісні показники інституційних та неінституційних тем

Аналіз питомої ваги інституційних тем у ДАС засвідчив, що кількість одиниць, які кореспондують з інституційною тематикою, складає 2 078, це становить 76,85 % від загальної вибірки (2 704 висловлення).

Результати аналогічних підрахунків, здійснених на матеріалі першої серійної вибірки, де представлені серії (вибірки) з усіх шістьох серіалів, які репрезентують взаємодію різних слідчих груп, відрізняються незначно. Обсяг цієї вибірки становить, нагадаємо, 1 229 висловлень, з яких 950 співвідносяться з інституційними, 279 – з неінституційними темами, отже показник інституційності складає 77,3 %.

У другій серійній вибірці, обсяг якої – 1 475 висловлень, 1 128 висловлень кореспондують з інституційними, 347 – з інституційними темами, таким чином, показник інституційності дорівнює 76,5 %.

Як свідчать ці дані, відмінності є незначними, а усі отримані відсоткові показники характеризують рівень інституційності ДАС як *середній*, такий, що перебуває в діапазоні 70–89 %.

Обчислення кількісних показників інституційної тематики в межах різних слідчих груп дало такі результати:

- у слідчій групі, діяльність якої змодельовано в серіалі *CSI: Miami*, загальна кількість проаналізованих висловлень становить 249 (100 %), з них інституційна тематика наявна в 185 (74,3 %), неінституційна – в 64 (25,7 %), відхилення від середнього показника інституційності в усіх слідчих групах (77,3 %) складає –3 %;

- у слідчій групі, діяльність якої репрезентує серіал *CSI: New York*, загальна кількість проаналізованих висловлень становить 196 (100 %), з них таких, що кореспондують з інституційною тематикою, зареєстровано 145 (74 %), з неінституційною тематикою – 251 (26 %), відхилення від

середнього показника інституційної тематики в усіх слідчих групах (77,3 %) складає -3,3 %;

- у слідчій групі, діяльність якої моделює серіал *NCIS* загальна кількість проаналізованих висловлень складає 348 (100 %), з яких інституційна тематика зафіксована в 247 (71 %), неінституційна – в 101 (29 %), відхилення від середнього показника інституційних тем в усіх слідчих групах (77,3 %) дорівнює -6,3 %;

- у слідчій групі, представлений в серіалі *Criminal Minds*, загальна кількість одиниць аналізу становить 144 (100 %), з яких 121 (84 %), кореспондують з інституційною, 23 (16 %) – з неінституційною тематикою, відхилення від середнього показника інституційності в усіх слідчих групах (77,3 %) складає +6,7 %;

- у слідчій групі, діяльність якої моделює серіал *Castle* загальна кількість проаналізованих висловлень дорівнює 141 (100 %), з інституційними темами кореспондують 122 (86,5 %), з них, з неінституційними – 19 (13,5 %), відхилення від середнього показника інституційних тем в усіх слідчих групах (77,3 %) складає +9,2 %;

- у слідчій групі, роботу якої зображує серіал *Law and Order*, загальна кількість проаналізованих висловлень становить 151 (100 %), з яких інституційні теми зафіксовані в 130 (86,1 %), неінституційні – в 21 (13,9 %), відхилення від середнього показника інституційної тематики в усіх слідчих групах (77,3 %) дорівнює +8,8 %.

Кількісні співвідношення інституційних і неінституційних тем у різних слідчих групах ілюструє рис. 1 у додатку Д; показники відхилення представлені в таблиці 4.1. та проілюстровані рис. 2 у додатку Д.

Таблиця 4.1.

Відхилення від середнього показника інституційних тем у слідчих групах

Слідча група	Кількість одиниць	Кількість висловлень інституційної тематики	Відхилення від середнього
--------------	-------------------	---	---------------------------

	аналізу	Одиниці	Відсотки	показника
CSI: Miami	249	185	74,3 %	- 3 %
CSI: New York	196	145	74 %	- 3,3 %
NCIS	348	247	71 %	- 6,3 %
Criminal Minds	144	121	84 %	+ 6,3 %
Castle	141	122	86,5 %	+ 9,2 %
Law and Order	151	130	86,1 %	+ 8,8 %
Усього	1229	950	77,3 %	

Отримані дані було верифіковано й уточнено із застосуванням формули обчислення середньої зваженої (середнього показника інституційних тем) та показників квадратичного відхилення часток (відхилень від середнього показника в межах кожної слідчої групи).

Потреба в уточненні впливає з того, що обчислення відхилень від середнього показника в процентах дає приблизні результати під час перерахунку в одиниці (наприклад, 3 % від 249 висловлень, проаналізованих у серіалі *CSI: Miami* дає результат 7,47, тобто процентні показники не збігаються із кількістю цілих висловлень), саме тому в останньому стовпчику таблиці вказані лише проценти, а кількість одиниць не зазначена. Статистичний аналіз, з усією очевидністю, також не здатний подолати цієї проблеми, але його результати є більш точними.

Згідно отриманих статистичних даних, середня зважена частка складає 0,778; квадратичні відхилення для кожної слідчої групи подано в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2.

Квадратичне відхилення від середньо зваженої в слідчих групах

Слідча група	Теми				Квадратичне відхилення
	Інституційні		неінституційні		
	кількість	Частка	кількість	частка	
CSI: Miami	185	0,743	64	0,257	0,06
CSI: NY	145	0,74	51	0,26	0,068

NCIS	247	0,71	101	0,29	0,049
Criminal Minds	121	0,84	23	0,16	0,0945
Castle	122	0,865	19	0,135	0,1025
Law and Order	130	0,861	21	0,139	0,0977
Середньо зважене		0,778		0,222	

Розрахунки середньої зваженої та квадратичного відхилення подано у додатку Е.

Аналогічним чином було здійснено підрахунки щодо інституційних і неінституційних тем у комунікативних ситуаціях ДАС.

Це дало такі результати:

- у комунікативній ситуації **огляд місця злочину** загальна кількість проаналізованих висловлень складає 418 (100 %), з них 320 (76,6 %) кореспондують з інституційною, а 98 (23,4 %) – з неінституційною тематикою; відхилення від середнього показника інституційності в усіх комунікативних ситуаціях ДАС (76,5 %) становить +0,1 %;

- у комунікативній ситуації **збір інформації та обробка даних** загальна кількість проаналізованих висловлень дорівнює 536 (100 %), серед яких з інституційною тематикою кореспондують 377 (70 %), з неінституційною – 159 (30 %); відхилення від середнього показника інституційних тем в усіх комунікативних ситуаціях ДАС (76,5 %) складає –6,5 %;

- у комунікативній ситуації **висунення версій** загальна кількість проаналізованих одиниць – 254 висловлення (100 %), з них інституційні теми наявні в 208 (81,9 %), неінституційні в 46 (18,1 %); відхилення від середнього показника інституційних тем в усіх комунікативних ситуаціях ДАС (76,5 %) дорівнює +5,4 %;

- у комунікативній ситуації **допит** загальна кількість проаналізованих одиниць складає 267 висловлення (100 %), з них інституційні теми зареєстровані в 223 (83,5 %), неінституційні – в 44 (16,5 %); відхилення від

середнього показника інституційних тем в усіх комунікативних ситуаціях ДАС (76,5 %) становить +7,0 %.

Кількісне співвідношення інституційних і неінституційних тем в комунікативних ситуаціях, що структурують ДАС, ілюструє рис. 3 у додатку Д; показники відхилення представлені в таблиці 4.3. та проілюстровані рис. 4 у додатку Д.

Таблиця 4.3.

Відхилення від середнього показника інституційних тем
у комунікативних ситуаціях

Комунікативна ситуація	Кількість одиниць аналізу	Кількість висловлень інституційної тематики		Відхилення від середнього показника
		Одиниці	відсотки	
Огляд місця злочину	418	320	76,6 %	+ 0,1 %
Збір інформації та обробка даних	536	377	70 %	- 6,5 %
Висунення версій	254	208	81,9 %	+ 5,4 %
Допит	267	223	83,5 %	+ 7,0 %
Усього:	1475	1128	76,5 %	

Отримані дані, так само як і в попередньому випадку, були верифіковані та уточнені із застосуванням статистичних формул.

У результаті обчислень виявилось, що середня зважена частка складає 0,767. Показники квадратичного відхилення для усіх комунікативних ситуацій ДАС подано у таблиці 4.4.:

Таблиця 4.4.

Квадратичне відхилення від середньо зваженої
у комунікативних ситуаціях

Комунікативна ситуація	Теми		Квадратичне відхилення
	Інституційні	неінституційні	

	кількість	Частка	кількість	частка	
Огляд місця злочину	320	0,766	98	0,234	0,0486
Збір інформації та обробка даних	377	0,7	159	0,3	0,0397
Висунуння версій	208	0,819	46	0,181	0,0686
Допит	223	0,835	44	0,165	0,0694
Середньо зважене		0,77		0,23	

Розрахунки повністю викладено в додатку Е.

Таким чином, різні процедури кількісних підрахунків та статистичних обчислень засвідчили, що ДАС має середній рівень інституційності. Показник інституційності демонструє варіювання у різних слідчих групах і комунікативних ситуаціях, що маніфестує вплив таких соціо-комунікативних чинників як специфіка взаємодії у трудових колективах і конфігурації ситуаційних чинників. У той самий час, діапазон зареєстрованих відхилень вкладається у межі, встановлені для дискурсів із середнім рівнем інституційності.

Висновки до розділу 3

1. Аналіз інституційності змісту дискурсу американського слідства засвідчив, що комунікативно актуальне знання, належне до концепту CRIME, об'єктивується у двох макротемах: «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» та «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», які формують два інституційні змістові сегменти.

2. По якісних характеристиках макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» вирізняється складністю та розгалуженістю структури. Ця макротема має трирівневу організацію; вона охоплює чотири підтеми, кожна з яких надалі конкретизується у низці мікротем.

2.1. Підтема «Учасники події» включає мікротеми *«статус учасника події», «персональні данні», «особисті характеристики», «наявність кримінального досвіду»*; підтема «Речові докази» охоплює мікротеми *«фізичні докази», «сліди/відбитки», «відбитки пальців», «кров та речовини біологічного походження», «траєкторія плям крові», «аудіо- та відеоматеріали/носії»*; підтема «Обставини злочину» містить мікротеми *«час і місце злочину», «наявність/відсутність алібі», «допоміжні засоби», «мотив злочину», «результат злочину», «причина смерті»*; підтема «Злочинна дія» складається з мікротем *«правова кваліфікація злочинної дії», «обставини, що передували злочинній дії або йшли за нею», «подібні злочинні дії», «заподіяна шкода та стан жертви»*.

2.2. Обговорення мікротем макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» демонструє прагнення до оптимізації слідчої діяльності, шляхом економії мовленнєвих зусиль, що виявляється у сполучуваності цих мікротем у межах одного мовленнєвого акту і навіть ходу.

3. Макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» за якісними характеристиками демонструє меншу складність та розгалуженість структури. Ця макротема має дворівневу організацію і охоплює мікротеми: *«розподіл обов'язків», «планування слідчих дій», «здійснення слідчих дій», «особливості здійснюваних слідчих дій», «правова основа здійснення слідчих дій»*. Вияви прагнення оптимізації слідчої діяльності шляхом економії мовленнєвих зусиль під час обговорення макротемою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» подані типовістю коротких мовленнєвих ходів.

4. Змістовий сегмент дискурсу американського слідства, репрезентований макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» переважає той, що поданий макротемою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» у відносному та абсолютному вимірах. Це засвідчено більш складною (трирівневою) структурою макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» в порівнянні з (дворівневою) структурою макротемою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ»; наявністю в межах макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» двадцятьох, а

в межах макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» – п'ятьох мікротем; майже вдвічі більшою кількістю дискурсивних фрагментів де зафіксована макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» (61,7 % від усіх фрагментів, де наявні обидві інституційні макротема; частка макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» складає, відповідно, 38,3 %).

5. Зміст дискурсу американського слідства формують також неінституційні мікротема, диференціація котрих по якісних параметрах засвідчила, що ці мікротема демонструють певний зв'язок з інституційними мікро- та макротемами або не мають такого зв'язку.

5.1. До першої групи неінституційних мікротем належать такі, що формують периферію макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» (*«ставлення до злочину», «ставлення до учасника злочину»*) та макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» (*«ставлення до посадових обов'язків», «ставлення до слідчих дій», «відсторонення від роботи», «повернення до роботи»*). Ці мікротема опосередковано пов'язані з актуалізацією комунікативно актуального знання, що вміщує концепт CRIME, оскільки вони не є виявом інституційної рольової поведінки та не сприяють реалізації функції інституту слідства, тобто не є виявами інституційності. Певний (слабкий) зв'язок з інституційними макротемами та периферійна позиція мікротем цієї групи визначається частковою збіжністю репрезентованою ними предметного змісту з подією злочину та його розкриттям.

5.2. До другої групи інституційних мікротем належать такі як *«події особистого життя», «особисті вподобання/невподобання, захоплення», «особисті погляди, переконання»*, а також висловлення, де предметний зміст поступається значущістю функції підтримання міжособистісних взаємин. Мікротема цієї групи не пов'язані з інституційними макротемами спільністю предметного змісту, вони не об'єктивують комунікативно актуальне знання концепту CRIME, не актуалізують інституційні ролі учасників дискурсу американського слідства, не сприяють реалізації функції інституту слідства.

Їхня належність до змістового потенціалу дискурсу американського слідства визначена лише тим, що обговорення особистісної тематики слугує підтриманню міжособистісних взаємин, що обумовлено сумісною діяльністю суб'єктів-представників слідчої групи. Тісна та тривала взаємодія викликає в її суб'єкта потребу переключення уваги з професійних проблем на особисті, а також необхідність установалення соціально-психологічних зв'язків з іншими суб'єктами, що обумовлює такий неінституційний прояв як обговорення зазначеної тематики.

б. Кількісні показники інституційних тем у дискурсі американського слідства засвідчують, що ступінь інституційності цього дискурсу є середнім. Це підтверджують і показники відхилень, які не виходять за межі, визначені як граничні для цього рівня. Відхилення від середнього показника інституційності, обумовлене дією соціальних факторів – специфікою способів взаємодії в різних трудових колективах – слідчих групах та в різних трудових колективах.

Основні положення цього розділу висвітлено в таких публікаціях автора [Фещенко 2013(а), 2015(б), 2015(в), 2016(а)].

РОЗДІЛ 4

ІНСТИТУЦІЙНІСТЬ ДІАЛОГОВИХ СТРАТЕГІЙ ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОГО СЛІДСТВА

Якісні та кількісні характеристики наявних у ДАС інституційних та не інституційних тем не вичерпують аналізу інституційності цього дискурсу.

По-перше, у здійсненому в попередньому розділі дослідженні тема дискурсу розглянута переважно як ієрархічна структура, тоді як її лінійна (лінійно-ієрархічна [220]) організація не отримала належного висвітлення.

По-друге, способи взаємодії, побудови вербальної інтеракції в діалозі є, як про те свідчать розвідки в сфері конверсаційного аналізу, соціокомунікативними характеристиками, а можливість моделювання цих способів у вигляді когнітивних структур – сценаріїв взаємодії – засвідчує, що їх слід також схарактеризувати як соціокогнітивні характеристики.

Організація мовленнєвої взаємодії, репрезентована діалоговими стратегіями, постає, таким чином, як така, що кореспондує з певним(-ими) соціальним(-ими) контекстом(-ами). Відтак, вивчення інституційності як соціодискурсивної ознаки передбачає виявлення типових для ДАС діалогових стратегій. Вирішенню цього завдання, яке кореспондує з четвертим етапом дослідження, присвячено цей розділ дисертаційної роботи.

4.1. Інституційні діалогові стратегії

Інституційні унісонні діалогові стратегії ДАС організують взаємодію його суб'єктів як таку, що зорієнтована на досягнення мети інституту слідства, та репрезентують акціональну актуалізацію ролей АГЕНТІВ і КЛІЄНТІВ цього інституту.

Це, зокрема, виявляється у тому, що:

- предмет обговорення належить до інституційної тематики;

- головні акти мовленнєвих ходів демонструють узгодженість, що сприяє розвитку обговорення інституційної тематики.

Це дозволяє схарактеризувати інституційні діалогові стратегії як *унісонні*, реалізовані за сценарієм $t_i - t_r$.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що до інституційних унісонних діалогових стратегій ДАС належать *стандартні*, тобто такі, де акти/ходи формують сполучення, описані дослідниками й властиві різним іншим дискурсам.

До таких, у першу чергу, належать ходи, що утворюють обмін «*питання-відповідь*», а отже представляють *ініціальну стратегію запиту інформації* та *респонсивну стратегію повідомлення інформації*. При цьому відповідь може бути позитивною або негативною [41, с. 16], як то ілюструють приклади (186), (187):

(186) *Hotch: Anything else in the note?*

Garcia: Yeah. There's a not very artistic drawing of what kind of looks like a.. Robot with an arrow through it. (Criminal Minds, Empty Planet)

(187) *Ducky: You find a weapon?*

Gibbs: Nope. (NCIS, Probie)

У лінгвістичних розвідках доведено, що, як позитивні, так і негативні відповідні стратегії підрозділяються на *прямі* та *непрямі*. До стратегії прямої відповіді відносяться такі реакції, які повністю відповідають ініціативній стратегії та задовольняють очікування адресанта, в той час, як непрямі стратегії подані висловленнями, які містять імпліцитно виражену інформацію [41, с.17]. Фрагменти (175), (176) ілюструють *прямі позитивні стратегії* – продуцент респонсивного ходу надає експліцитну відповідь, повідомляючи інформацію у стверджувальній формі:

(188) *Benson: Why not pay off their bills with all that cash?*

Munch: Cause they'd have to explain where they got it (Law and Order: SVU, The Ghost).

(189) Is that Radley`s briefcase?

Horatio: It is (CSI: Miami, To Kill a Predator).

Прямі позитивні стратегії, у свою чергу, підрозділяють на стратегії *повного реагування* та *неповного реагування* [41, с. 17]. Наприклад, у фрагменті (190) слідча Келлі цікавиться у медексперта Алекс, чи вона працює над тілом нової жертви. Відповіддю стає пряме експліцитне надання інформації у стверджувальній формі та додавання деяких фактів, що і дає нам підстави трактувати цю відповідь як стратегію повного реагування:

(190) Calleigh: So this is our hit-and-run victim?

Alexx: Yes. He was hit hard, honey. Point of impact was at the knee (CSI: Miami, To Kill a Predator).

Так само і в іншому прикладі маємо пряму та повну відповідь: Алекс питає в колеги, що він думає про речовину, знайдену на місці злочину, той висловлює своє припущення:

(191) Alexx Woods: That make sense to you?

Eric Delko: Well. I`m willing to venture a guess. It`s a glitter wax (CSI: Miami, You May Now Kill the Bride).

Слід зазначити, що для респонсивного ходу в обмінах «питання-відповідь» у ДАС часто характерна інформаційна насиченість, що пов'язана з необхідністю ознайомлення слідчих з усією наявною інформацією у справі. Іншими словами, стратегія повного реагування тут модифікується у *повне розширене реагування*, наприклад:

(192) Benson: What's the story?

M.E. Warner: Hasn't been dead more than 12 hours. No stab or gunshot wounds. You can see the trauma to the left side of her face and torso. Beat her to death (Law and Order, Loss).

Натомість у наступному фрагменті головний агент Гіббс цікавиться тим, що було виявлено на допиті та отримує неповну відповідь: Тоні не надає чіткої

інформації, а лише характеризує у загальних рисах, таким чином маємо *стратегію неповного реагування*:

(193) *Gibbs: What`s it say?*

Tony: Something about farmers markets and shoes required (NCIS, Marine Down).

У ДАС також зафіксована стратегія *непрямої* відповіді. Приміром у наступному фрагменті слідчий хоче дізнатися, у що була вдягнена зникла дитина та чи впевнений батько у тому, чи на дитині був саме цей одяг. Батько надає на останнє питання непряму стверджувальну відповідь:

(194) *Stabler: You remember what she was wearing?*

Tim Downey: Her school uniform.

Stabler: You sure about that?

Tim Downey: You don`t think I know what my kid wears to school? (Law and Order, Hooked)

(You don`t think I know what my kid wears to school? = I know what my kid wears to school).

Стратегії реагування у ДАС також можуть бути *негативними*, які повідомляють про відсутність інформації або відсутність позитивного результату.

Негативні стратегії так само, як і позитивні, поділяються на *прямі* та *непрямі*.

У ДАС зафіксовані стратегії *негативного прямого реагування*. Приміром, у фрагменті (182), де реалізується макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ», респонсивний хід містить чітку експліцитну негативну відповідь (криміналіст цікавиться різновидом знайденого доказу, а детектив надає відповідь про відсутність в нього такої інформації):

(195) *Eric: What is this type?*

Lisa Ross: I don`t know (CSI: Miami, To Kill A Predator)

У прикладі (183) слідчий також повідомляє про те, що інформація, якою цікавиться співрозмовник, йому невідома:

(196) Ryan: What`d he take?

Freddy: I couldn`t make it out. I don`t know what could be that important
(CSI: Miami, To Kill A Predator)

У наступному фрагменті слідчий цікавиться, чи збираються вони йти до наступного місця, де можуть бути знайдені сліди злочину, а його колега також надає негативну відповідь:

(197) REID: Are we gonna go there?

GIDEON: No, we`ll still go see Professor Kent (Criminal Minds, Empty Planet)

У фрагментах (198), (199) респонсивний хід також містить негативну відповідь, але вона виражена імпліцитно, отже, у ДАС має місце стратегія *негативного непрямого реагування*:

(198) GIDEON: Bomber sees it is some kind of prophetic work. He's attempting to save humanity by stopping the proliferation of robotic technology?

KENT: Well, that's absurd (Criminal Minds, Empty Planet).

(Was he attempting to save humanity by stopping the proliferation of robotic technology? –No, he wasn`t, because it`s absurd).

(199) Eric Delko: Can it tell us who fired the shot?

Calleigh: It`s too distracted for that (CSI: Miami, Tunnel Vision)

(Can it tell us who fired the shot? - No, it can`t, because it`s too distracted for that).

У реалізаціях інституційних унісонних діалогових стратегій у ДАС зареєстровані також більші за обсягом обміни типу «питання-відповідь», де збільшення обсягу пов'язане з *відтермінуванням*. Приміром, у наступному фрагменті таке відтермінування обумовлене проблемами із каналом зв'язку: Кейсі не почуяла питання й вдається до перепитування, Готч повторює запитання і отримує відповідь:

(200) Hotch: Did you get their positions?

Casey: Sorry?

Hotch: Where they were on the bus?

Casey: No (Criminal Minds, Empty Planet).

У іншому випадку реакція відтермінування обумовлена комунікативною невдачею: Рід формулює питання у такій спосіб, що його колега Морган не здатний повною мірою зрозуміти, про що йдеться, тому він вдається до перепитування, Рід пояснює і отримує відповідь:

(201) Reid: Doesn't the city center bus stop ouse smart buses?

Morgan: Smart buses?

Reid: Yeah, hi-tech buses that use time sensors on the buses and the bus stops to give out arrival and departure times.

Atkins: Yeah. Went automated last year (Criminal Minds, Empty Planet).

Проте, реакція відтермінування не завжди приводить до збільшення обсягу обміну зразка «питання – відповідь» під час реалізації інституційних унісонних діалогових стратегій у ДАС. У поданому далі фрагменті, наприклад, відтермінування та відповідь розміщуються у межах одного ходу: Райан, зайнятий роботою, не може одразу надати відповідь і просить зачекати хвилинку (відтермінування), потому одразу надає відповідь:

(202) Castle: How would the killer know who the witnesses were?

Ryan: Uh...wait a minute. Um. Nigel Malloy had a brother, Leopold. The DA accused him of helping dispose of the bodies. (Castle, Scared to Death)

Ще однією варіацією обміну «питання – відповідь», зареєстрованою в матеріалі нашого дослідження, виявилась згадана дослідниками конфігурація, що включає *післямову*. Проте, якщо в описаних представниками конверсаційного аналізу прикладах питання та післямова продукуються одним комунікантом (учитель ставить запитання – учень відповідає – учитель коментує), то для ДАС це не є обов'язковою умовою. Оскільки слідчі працюють як команда, у спілкуванні доволі часто беруть участь не двоє, а

більше осіб, одна з яких і може продукувати післямову. Приміром, у фрагменті (203) Гарсія ставить запитання, Готч надає відповідь, Джей-Джей коментує відповідь Готча, тобто продукує післямову:

(203) Garcia: So, we're going to tell the media to go ahead with the story?

Hotch: Absolutely not.

J.J.: Threats like this, with an unspecified location will just cause tremendous panic (Criminal Minds, Empty Planet).

Аналогічним чином і в наступних прикладах післямову продукує учасник, який долучається до діалогу «питання – відповідь» між іншими двома:

(204) Calleigh: How old are her kids?

Det. Frank Tripp: Son Brandon`s nine. Daughter Hanna`s sixteen.

Calleigh: Sixteen. That`s driving age. Let`s bring her into P.D. (CSI: Miami, To Kill a Predator).

(205) Det. Miguel Sandoval: How`d the money get into account?

Stabler: Small deposits, five hundred here a thousand bucks there.

Det. Miguel Sandoval: Classic, black market peso exchange (Law and Order: SVU, The Ghost).

Можливою є також наявність і відтермінування, і післямови (див. приклад (204)). Таким чином, інституційна унісонна діалогова стратегія, представлена конфігурацією *ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення інформації*, має у ДАС такі характерні риси:

- респонсивна стратегія варіюється за наявністю/відсутністю в учасника інформації (*позитивна/негативна*), за способом повідомлення про наявність/відсутність інформації (*пряма/непряма*); за умов наявності інформації також за повнотою/неповнотою повідомлюваної інформації (*неповного/повного/розширеного реагування*);

- окрім ініціальної та респонсивної стратегії зазначена конфігурація може мати додаткові елементи – *відтермінування, післямову* чи обидва.

Стандартні інституційні унісонні діалогові стратегії у ДАС реалізуються також у ходах, що утворюють обміни на зразок «спонукання – згоди/відмови», тобто тут має місце *ініціальна стратегія спонукання та респонсивна стратегія згоди або відмови*, наприклад, у поданих далі прикладах має місце респонсивна стратегія згоди до виконання дії:

(206) *Cragen: Good. Get over to HIDTA. Run every name we got.*

Det. Miguel Sandoval: Yes, Sir (Law and Order: SVU, The Ghost).

(207) *BECKETT: Okay, so let's put a list together and pull photos. See if the husband recognizes anyone.*

RYAN: Yeah (Castle, The Lives of Others)

(208) *Natalia Boa Vista: Well, let's get started. Let's see what we find.*

Calleigh Duquesne: Great (CSI: Miami, Tunnel Vision).

(209) *Gibbs: We want copies of everything you find. Kate, check with Commander Shields. Track down the rest of her family.*

Kate: On it.

Gibbs: DiNozzo, secure her home. I want a full surveillance perimeter. McGee, coordinate all feeds with MTAC.

McGee: All right, boss (NCIS, Terminal Leave).

Унісонні діалогові стратегії, подано в ДАС ініціальною стратегією спонукання та, як правило, саме респонсивною стратегією згоди. Це пояснюється тим, що спонукання до здійснення слідчих дій продукує учасник наділений владою в організації роботи слідчої групи. Відтак, інший учасник погоджується із цим, приймаючи спонукання (*Yeah, On it*) із можливою вербальною фіксацією вищого статусу особи, яка віддає розпорядження (*Yes, Sir. All right, Boss*), або ж навіть з ентузіазмом (*Great*).

Респонсивна стратегія відмови зареєстрована лише в декількох фрагментах, що свідчить про її оказіональний характер. Наприклад, у наступному діалозі має місце нетипова інституційна мікротема «безпека співробітника слідчої установи» (макротема «РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНУ»):

начальник слідчої групи повідомляє співробітника, що задля його безпеки він має весь час перебувати в приміщенні слідчої установи, але той непрямомовно висловлює відмову, не приймає це розпорядження, посилаючись на сімейні обставини:

(210) Gibbs: You'll stay at NCIS as much as possible. Other than that, one of us will be with you at all times.

Ducky: Jethro, my mother is ninety-six years old. She suffers from dementia. She gets very nervous when I'm not home in the evenings (NCIS, The Meat Puzzle).

(My mother is ninety-six years old. She suffers from dementia. She gets very nervous when I'm not home in the evenings → I can't stay at NCIS all the time because my old and ill mother is nervous when I'm not at home in the evenings)

Таким чином, у межах інституційних унісонних діалогових стратегій у ДАС типовою є конфігурація: *ініціальна стратегія спонукання – респонсивна стратегія згоди*, де остання подана вербальною реакцією вираження готовності виконати дію, до якої спонукає продуцент ініціального ходу.

Серед інституційних унісонних стандартних діалогових стратегій у ДАС також зареєстровано такі, де *ініціальною є стратегія твердження*. Ініціальний хід, що містить твердження, може сполучатися з *респонсивним* ходом (1) *згоди/незгоди*; (2) *твердження*; (3) *питання-твердження*. Це дозволяє виокремити три підгрупи цих діалогових стратегій.

До *першої* групи, представленої обмінами *твердження-згода/незгода*, належить конфігурація відповідних ініціальної та респонсивної стратегій.

Реакція незгоди, як потенційно конфліктна, привертає більшу увагу дослідників, ніж згода, причому тлумачення незгоди є різними. У прагмалінгвістичному ключі незгоду пропонують розуміти як відмову від здійснення певної дії й у такий спосіб формування в свідомості співрозмовника підґрунтя для здійснення альтернативних дій [153]. Не заперечуючи цієї позиції, зазначимо, що вона не є прийнятною для нашої роботи, оскільки згода/незгода (відмова) стосовно виконання певної дії є у ДАС реакцією на

спонування. У дискурсологічних студіях, натомість, пропонується розуміння незгоди як стратегії, вмотивованої комунікативним наміром суб'єкта «висловити розбіжність думки стосовно певної сутності, властивості/дії чи ситуації, які є об'єктом референції висловлення ініціатора незгоди» [141, с. 11]. Саме це твердження прийняте як визначення незгоди в нашому дослідженні, оскільки воно характеризує діалогічний обмін «твердження-незгода» та акцентує збіжність тематики ініціального та респонсивного ходів. Відповідно, згоду розуміємо як респонсивну діалогову стратегію, спрямовану на висловлення збіжності думки стосовно певного стану речей, що є об'єктом референції в ініціальному ході/ініціальній стратегії твердження.

Інституційні унісонні стратегії типу *ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія згоди* ілюструють приклади (211), (212):

(211) *JIMMY: The main ingredient was pumice. Grease-monkey soap.*

DUCKY: Yeah (NCIS, Driven).

(212) *Alexx: Neck bruising. She was involved in a struggle.*

Horatio: Okay, so she was taken by surprise (CSI: Miami, Golden Parachute).

У цих прикладах комунікант, що продукує респонсивний хід, реагує на мовленнєвий внесок іншого учасника висловлюючи збіжність з його думкою.

Інституційні діалогові стратегії типу *ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія незгоди* демонструють наступні фрагменти ДАС:

(213) *ESPOSITO: It's an infrared camera, so our attacker could be wearing some sort of high-intensity IR lights, which would be invisible to the eye but blinding to that camera. That's pretty sophisticated for a street criminal.*

BECKETT: No, this wasn't a street crime. The person knew that that camera was there and took precautions. This was a premeditated murder (Castle, The Lives of Others).

(214) *ALEXX: Hit-and-run. Suspect was speeding away.*

HORATIO: Nope. (He points to the body.) Point of rest. (Then he points to the blackened treadmark on the road.) Point of impact right in front of that tread (CSI: Miami, Blood Brothers).

(215) Abby: The match file is restricted. I can't access it.

McGee: That's not possible. NCIS has top-level clearance (NCIS, Smoked).

Слід зазначити, що в усній неофіційній комунікації незгода залучає як емоційну, так і раціональну аргументацію [141], тоді як для ДАС емоційна аргументація нетипова: висловлюючи незгоду суб'єкт або формулює аргументи на обґрунтування своєї думки (приклади (213), (215)), або супроводжує обґрунтування своєї позиції невербальними діями (приклад (214)). Крім того, незгода в ДАС може бути виражена і непрямо, наприклад:

(216) Beckett: But I can assure you it has nothing to do with Nigel Malloy rising from the dead. It's his brother. Leopold Malloy is behind all of this.

Esposito: Doesn't look like Leopold has anything to do with it. (Castle, Scared to Death)

(Leopold Malloy is behind all of this = Leopold has nothing to do with it).

Другий різновид конфігурації з ініціальною стратегією твердження має місце в обмінах «твердження-твердження», де між мовленнєвими ходами зареєстровані відносини, описані дослідниками конверсаційного аналізу (генералізація, конкретизація, тощо). Ці відносини наявні між ініціальним і респонсивним ходом, якщо останній узагальнює тему ініціального ходу (*генералізація*), конкретизує тему ініціального ходу (*конкретизація*), частково видозмінює тему ініціального ходу (*модифікація*), продовжує або підтримує тему ініціального ходу (*підтримування*), завершує розвиток теми ініціального ходу (*завершення*), тимчасово припиняє розвиток теми ініціального ходу (*переривання*) або кардинально змінює тему ініціального ходу (*перемикання*) [287, р. 75-119; 291; 298; 304; 267; 247 та ін.]

Наприклад, у поданих далі фрагментах між ініціальною та респонсивною стратегією твердження наявні відносини *генералізації*: детектив Френк каже

про паливо, яке підтікає з машини, а слідча Келлі констатує, що це та машина, яку вони шукали:

(217) *Det. Frank Tripp: We`ve got spitting fuel, too.*

Calleigh Duquesne: Wow. This is our car (CSI: Miami, To Kill a Predator).

У прикладі (218) так само фіксуємо відносини генералізації. Гідеон каже про спосіб скоєння конкретного злочину, Рид пов'язує цей спосіб із війсьними ритуалами індіанців:

(218) *Gideon: I know this is gonna sound strange, but the way the victims were flayed alive, mutilated, and now the impalement display of this last victim..*

Reid: These were all war rituals of the Native American Plains Indians (Criminal Minds, The Tribe).

Між ініціальною і респонсивною реплікою в конфігурації «твердження-твердження» в ДАС також зафіксовані відносини **конкретизації**. У наступному фрагменті в ініціальному ході мова йде про будинок взагалі, а в респонсивному – про наявність двох ліжок:

(219) *Eric Delko: This is a nice guest house.*

Calleigh Duquesne: Well there are two beds (CSI: Miami, My Nanny).

У фрагменті (220) фіксуємо відносини **підтримування**: один зі слідчих висловлює припущення про те, що в жертви було чимало ворогів, інший – розвиває цю думку, припускаючи, хто міг бути цими ворогами:

(220) *Beckett: So she must have made enemies.*

Gavin: Yeah. Pretty much everyone she audited (Castle, The Lives of Others).

Приклади (221), (222) ілюструють відносини **модифікації**: в обох випадках має місце розвиток тієї самої мікротеми, але слідчі змінюють фокус референції, зокрема у прикладі (221) Фін висловлює альтернативну думку щодо того, від кого могли ховатися дані, а у фрагменті (222) Дікі веде мову про результат дії, тоді як Гібс – про саму цю дію:

(221) *Stabler: Maybe, they were hiding it from the IRS.*

Fin: Or their creditors. I got the Brevets` financials. Credit card debt in the six figures (Law and Order: SVU, The Ghost).

(222) Ducky: Which makes sense in light of what else I found. Evidence of assault. Look at her wrists. They're bruised.

Gibbs: She was restrained (NCIS, Driven).

У фрагменті (223) наявні відносини **завершення**, зокрема Гораціо продукує твердження, що завершує ініційовану Райаном Вулфом тему:

(223) Ryan Wolfe: I'll call around to all the party guests and see if anybody has Astroturf.

Horatio: No need, Mr. Wolfe. I have something in mind (CSI: Miami, My Nanny).

Крім того, в обмінах твердження-твердження в ДАС зареєстровані відносини **додавання**, у цьому випадку комунікант, що продукує респонсивний хід у своєму твердженні доповнює попередньо надану інформацію:

(224) Morgan: Can you smell that? Same explosive, just more of it.

Atkins: And same detonation device, too (Criminal Minds, Empty Planet).

Третій різновид інституційних унісонних стратегій ДАС представлено конфігурацією, де *ініціальною* є *стратегія твердження*, маніфестовано тричастинними обмінами, де ініціальний хід містить твердження, незрозуміле (частково незрозуміле) для адресата цього ходу, що мотивує суб'єкта поставити уточнююче запитання, а іншого суб'єкта – надати на нього відповідь (*ініціальна стратегія твердження – відтермінувальна стратегія уточнення – респонсивна стратегія твердження*), наприклад:

(225) Fin: Victim was last seen Friday night.

Benson: By who?

Fin: Her secretary, Patty Kerner (Law and Order: SVU, The Ghost).

Отже, унісонні діалогові стратегії ДАС кореспондують із стандартними, описаними дослідниками моделями інтеракції, але у той самий час мають певні, властиві саме взаємодії слідчих особливості, зокрема:

- респонсивна стратегія надання інформації може кореспондувати не лише з неповною/повною відповіддю, але й з розширеною відповіддю; післямова може продукуватися учасником, який не є продуцентом ані ініціального, ані респонсивного ходів;
- респонсивна стратегія, що йде за ініціальною стратегією спонукання, представлення згодою;
- респонсивна стратегія незгоди, що йде за ініціальною стратегією твердження, не містить емоційного компонента;
- між висловленнями, що актуалізують ініціальну та респонсивну стратегію твердження наявні відносини генералізації, конкретизації, модифікації, підтримування, завершення, додавання;
- типовим є сполучення *ініціальна стратегія твердження – відтермінувальна стратегія уточнення – респонсивна стратегія твердження*.

Крім того, аналіз фактичного матеріалу засвідчив наявність **нестандартних** інституційних унісонних діалогових стратегії у ДАС, тобто таких, що властиві саме спілкуванню слідчих. Вони представлені ланцюжками повідомлень/тверджень, продукованих різними комунікантами. Це відбувається для того, щоб члени слідчої групи могли обмінятися відомою їм інформацією та зрозуміти обставини справи, логіку дій злочинця тощо. Приміром, у наступних фрагментах кожен з членів колективу слідчих додає інформацію про злочинця:

(226) *HOTCH: He used a remote from the corner. Did he want to be close enough to see what happened? Or did he need to be mechanically?*

MORGAN: Those remotes are pretty limited. He probably needed to be.

HOTCH: Then he might have been nervous.

J.J.: Maybe that made him stand out. I could set up a public service announcement encouraging anyone who was in the area of the time of the bombing to contact us (Criminal Minds, Empty Planet)

(227) *HOTCH: We believe the unsub resides in Seattle. All of the attacks, most of which have just involved property damage, have taken place here, and the timing and location indicate knowledge of the area. Even though he escalated to a lethal bombing today, we don't believe that that was necessarily his intention.*

MORGAN: In fact, anyone not directly next to the device received minor injuries. So we think fear may have been the larger motive.

CASEY: So he's a terrorist then.

REID: He is, but... that's too vague of a description for our purposes. Douglas and Olshaker categorize bombers as criminal, group cause, psychologically disorganized, and... personal cause bombers. And we believe this guy to be a personal cause bomber (Criminal Minds, Empty Planet).

Такий обмін інформацією дозволяє слідчим дійти висновку, зокрема, в наступному фрагменті про те, що на місці злочину була ще одна людина:

(228) *Tony: If Halligan was behind the wheel then he was five or six feet away. I pulled the registration from the Range Rover. It was brought into DMV for an inspection because it was imported from Ireland. Right hand drive. British like Ducky's Morgan. Steering wheel's on the right hand side.*

McGee: The person I saw arguing with Benedict was a passenger.

Gibbs: There was a third man (NCIS, Probie).

У наступних прикладах ланцюжок тверджень обумовлений тим, що слідчі проводять «мозковий штурм», з метою відтворення того, які дії міг вчинити злочинець:

(229) *Det. Miguel Sandoval: Now, you are in Bogota, but your profits are piling up in cash in the US.*

Fin: And you can't move all that cash back to Columbia without attracting attention.

Stabler: You got to launder it to make it legit (Law and Order: SVU, The Ghost).

(230) RYAN: *So according to Keller's security chief, Penelope's card key was used to enter the building at 11:30PM.*

BECKETT: *So Scott did go there the night that he was killed. And I am betting you it was to meet with George.*

CASTLE: *But instead of bringing X-rated photos of mom, Scott threatened to expose George's illegal smear campaign.*

RYAN: *So Keller followed Scott home and then silenced him. It's a solid theory.*

ESPOSITO: *Only it doesn't match the facts. In order to verify Keller's alibi Vikram and I scrubbed security footage from his office. It shows Scott arriving at 11:30. But then Scott left ten minutes later. George Keller stayed until 3AM.*

CASTLE: *3AM. That's an hour after Scott was killed.*

BECKETT: *Yeah, but you know, guys, just because Keller didn't follow Scott home doesn't mean he's not involved somehow.*

CASTLE: *Well if he enlisted someone to kill Scott it would have to have been after Scott showed up and threatened him. (Castle, The Last Seduction).*

У іншому фрагменті ланцюжок тверджень потрібний слідчим для формування версії злочину:

(231) GIDEON: *Absent or abusive father, trouble with the opposite sex, chronic low self-esteem-- M.O. Would be dynamic. Evolving. Fire setting escalates, they thrive on panic, fear. It's just the standard profile of a serial arsonist.*

REID: *Based on hundreds of interviews.*

MORGAN: *Based on precedent.*

ELLE: *Everything the unsub should be, according to research (Criminal Minds, Compromising Positions).*

У прикладі (232) обмін повідомленнями залучає ознайомлення усіх членів слідчої групи із слідчими діями, що відбуваються:

(232) Tony: *Of the six hundred and twenty one thousand eight hundred SUVs registered in Virginia, approximately a hundred and twenty seven thousand of them*

are dark-colored. Vanity plates aside, one in every hundred begins with the numbers eight nine. That's over twelve hundred vehicles.

Ziva: We're running the registered owners against the names on the list of protesters. It's going to take a while.

Abby: I ran the fingerprint through AFIS. The victim's real name is John Benedict (NCIS, Probie).

Таким чином, інституційні унісонні діалогові стратегії в ДАС охоплюють *стандартні* та *специфічні*, які разом складають 87,3% (за 100% тут прийнята загальна кількість інституційних стратегій). Решту – 12,7% – представляють *інституційні дисонансні* стратегії. Частина з них є *частково дисонансними*, оскільки вони будуються за сценарієм $t_{ix}-t_{iy}$, тобто маніфестують відносини *перемикання* або зміни мікротеми, яке відбувається утім, у межах інституційної тематики. Таким чином, перемикання не кореспондує із кардинальною зміною теми і не перешкоджає розвитку діалогової взаємодії.

Розглянемо приклади частково дисонансних інституційних стратегій у ДАС. У фрагменті (233) один із слідчих веде мову про «*стан жертви*», а інший – про «*причину смерті*», обидві мікротеми належать до однієї макротеми («ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ»), вони пов'язані певною логічною послідовністю, отже цей діалог не можна вважати повністю дисонансним:

(233) Alexx: But take a look at her skin. It's cherry red.

Horatio: Carbon monoxide poisoning (CSI: Miami, Bang, Bang, Your Debt).

Так само у прикладі (234) один із слідчих веде мову про «*мотив*» злочину, інший стверджує, що діяв терорист; у контексті ДАС тут також наявний логічний зв'язок:

(234) MORGAN: In fact, anyone not directly next to the device received minor injuries. So we think fear may have been the larger motive.

CASEY: So he's a terrorist then (Criminal Minds, Empty Planet).

Приклад (235) дещо відрізняється від попередніх, у ньому свідок розповідає про особистість жертви, а слідчий каже йому про речовий доказ,

котрий може вказувати на причетність чоловіка до злочину. Хоча очевидного логічного зв'язку тут немає, обидві мікротеми належать одній макротемі «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ», що дозволяє трактувати цей обмін як частково дисонансний:

(235) Ron Coswell: Vanessa was talented, it's terrible hat happened to her.

Horatio: We found your drinking glass next to her dead body, Ron (CSI: Miami, My Nanny).

Інституційні частково дисонансні діалогові стратегії зареєстровані в 8,6% фрагментів (з 12,7%, які припадають на дисонансні інституційні стратегії).

Решта – 4,1% – представлена *інституційними власне дисонансними стратегіями*, де ініціальна стратегія (запиту інформації чи твердження) сполучається з *не підтримувальною респонсивною стратегією*, спрямованою на гальмування чи переривання діалогу. Це, як у поданому далі прикладі, має місце під час спілкування слідчого та підозрюваного, коли останній не виявляє бажання співпрацювати зі слідством:

(236) Calleigh: You were seen 5 minutes before the explosion near the office centre.

Tyler Jansen: I don't know what you are talking about (CSI: Miami, To Kill a Predator).

До конверсаційних характеристиках частково та повністю дисонансні інституційні стратегії представлено переважно конфігурацією «твердження-твердження», між якими у частково дисонансних стратегіях мають місце відносини перемикання, а в повністю дисонансних стратегіях респонсивний хід є непідтримувальним по відношенню до ініціального, отже він маніфестує небажання комуніканти взагалі підтримувати розмову.

Загалом *інституційні унісонні та дисонансні діалогові стратегії складають більшу частину від усіх, зареєстрованих у ДАС – 61,8%.*

4.2. Змішані діалогові стратегії

Діалогові стратегії ДАС також представлені такими, що розвивають діалог у межах як інституційної, так і не інституційної тематики. Взаємодія у цьому випадку зорганізується за сценарієм t_i-t_n або t_n-t_i . Ці стратегії не можна вважати унісонними, оскільки в них мають місце відносини *перемикання* – кардинальної зміни теми розмови, перехід від інституційної до неінституційної тематики або навпаки. У той самий час, як засвідчив проведений аналіз, у діалогах, побудованих по зазначених сценаріях у ДАС, не відбувається гальмування чи переривання інтеракції, тому визначаємо ці – змішані – стратегії як *частково дисонансні*.

Розглянемо приклади змішаних стратегій:

(237) *GIDEON (V.O.): Einstein once said: "Imagination is more important than knowledge. Knowledge is limited. Imagination encircles the world."*

REID: There are 2 common stressors for a serial arsonist.

ELLE: Loss of job, loss of love (Criminal Minds, Compulsion).

(238) *GARCIA: OK, gorgeous, I've put this thing through every audio filter I've got. There's only one thing I can tell you for sure. This guy isn't saying "Karen." It's more like "karone."*

MORGAN: Garcia, what the hell is karone?

GARCIA: If I figure it out, does it earn me a night of passionate lovemaking?

MORGAN: Most definitely, sweetness... with Reid (Criminal Minds, Compulsion).

(239) *MORGAN: Hey, dollface, ready to work some magic for me?*

GARCIA: Challenge me, you beautiful, behavioral analyst.

MORGAN: Domestic terrorist activity in the Seattle area (Criminal Minds, Empty Planet)

(240) *DUCKY: It's possible it was caused by blast concussion. We'll know more when we get him back.*

TONY: This guy was no scavenger, Boss. Salvatore Ferragamo's.

GIBBS: What?

TONY: Italian shoes, expensive. The pair I got cost almost five hundred bucks. Well, not everybody shops at Wal-Mart. I'm not saying you shop at Walmart... or even if that's a bad thing (NCIS, Bone Yard).

Як свідчать наведені приклади, під час обговорення інституційної тематики, слідчі часом «переключаються» на неінституційні теми (237) або ж, навпаки, від загальних тверджень (приклад (238)) чи фатичного спілкування (приклад (239)) переходять до інституційних тем.

Отже, змішані стратегії у ДАС можна пояснити тією обставиною, що слідчі не можуть увесь час діяти лише у відповідності до рольових приписів, актуалізуючи інституційні ролі, у їхній діяльності актуалізація інституційних ролей домінує, але особистісні вияви теж мають місце.

Слід звернути увагу й на те, що розвиток діалогу, де наявні змішані стратегії, відбувається часом доволі інтенсивно, як результат, такі діалоги охоплюють значну кількість ходів, наприклад:

(241) Jimmy: They said the only one injured in the explosion was Shields.

Ducky: They did indeed.

Jimmy: There's someone unaccounted for.

Ducky: Mister Palmer, what I'm about to show you may force you to reevaluate your theory.

Jimmy: French fried poodle.

Ducky: The family pet. Who was, tragically, inside the car. I can just see those FBI forensic weasels sitting around laughing, picturing what I'm going to look like performing a forensic autopsy on this poor creature.

Jimmy: What are you going to do?

Ducky: Oh, let them laugh. Alexander The Great had a dog. A Mastiff named Peritas. Yeah, nobody laughed about her. When she died, he led the funeral procession. He built monuments to her. Ordered yearly celebrations in her memory.

Jimmy: When I was a kid, I used to bury our pets under our porch until my mom found out. She was pretty upset.

Ducky: They didn't want you to bury your pets?

Jimmy: No, we lived on the tenth floor of an apartment building.

Ducky: Right. Ah.

Jimmy: What is it, Doctor?

Ducky: You see that? I'm going to take a look. Open this up. Here we go. Get that up to Abby (NCIS, Terminal Leave).

У цьому прикладі слідчі починають з обговорення інституційної тематики, але, оскільки під час вибуху загинула не лише людина а й песик, вони починають розмовляти про домашніх улюбленців, яких мали, й про те, де їх ховали, тобто переходять до розмови на особистісну тему; згодом, побачивши речовий доказ, знову повертаються до інституційної тематики. Іншими словами, реалізація змішаних діалогових стратегій обумовлена тією обставиною, що учасники ДАС під час розмови актуалізують свої інституційні ролі, або часом не актуалізують їх, виступаючи не як носії ролей, а як особистості. Це, без сумніву, не сприяє реалізації функції інституту слідства, але, з іншого боку, суттєво не перешкоджає досягненню цієї мети, оскільки слідчі можуть спілкуватися на особисті теми, тільки якщо в них є для цього трохи вільного часу, а якщо їхня діяльність вимагає професійного спілкування, вони водночас повертаються до обговорення інституційної тематики.

Слід також звернути увагу на ту обставину, що частково дисонансними змішані стратегії є тоді, коли відбувається перехід від обговорення інституційної та неінституційної тематики та навпаки. Зокрема, у прикладі (55) перші ходи представляють інституційні стратегії, далі має місце підхід до змішаної стратегії (слідчі починають розмовляти про мастифа Олександра Великого), отже маємо змішану стратегію. Після цього декілька ходів присвячено обговоренню неінституційної тематики (отже, тут мають місце неінституційні стратегії), по тому знову відбувається переключення до

інституційної тематики, тобто реалізується змішана стратегія: Дакі помічає, що його колега знайшов якісь докази та питає в нього, що саме він побачив.

Змішані стратегії складають 19,7% від усіх зареєстрованих у ДАС, отже, вони не є широко вживаними. Тем не менш, вважаємо ці стратегії типовою рисою організації діалогу в ДАС, оскільки (1) суб'єктами взаємодії є основні АГЕНТИ ДАС і їхня розмова відбувається у робочий час і на робочому місці; (2) переключення з інституційної на неінституційну тематику і навпаки, тобто реалізація змішаних стратегій, здійснюється у ДАС у такий спосіб, що це не першкочає розвитку діалогу.

Конверсаційні характеристики змішаних стратегій, як свідчать наведені приклади, охоплюють конфігурації «твердження-твердження» або «питання-відповідь», при цьому між ініціальним та респонсивним ходом в усіх випадках мають місце відносини перемикавання, оскільки тема розмови кардинально змінюється.

4.3. Неінституційні діалогові стратегії

Наявність неінституційних тем у ДАС обумовлює й наявність відповідних *стратегій – неінституційних – діалогових*, які характерні для діалогів/обмінів, присвячених мікротемам, що опосередковано пов'язані чи не пов'язані з інституційними.

Наприклад, у фрагменті (242) спочатку обговорюється тема, опосередковано пов'язана з макротемою «РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНУ»: слідчі ведуть мову про пристрій нічного бачення, який є корисним у здійсненні розслідування, після чого Кейт переходить до фатичного спілкування й починає жартувати з Тоні, усі мікротеми в цьому діалозі є неінституційними:

(242) *Tony: Oh, sounds like we're going to need the infra-red scope on this one, McGee.*

McGee: The one that can see through walls at night?

Tony: It's better than Pay-TV and the best part, it's free.

Kate: And that's the reason why, Tony.

Tony: Why what, Kate?

Kate: You'll never get my home address (NCIS, Terminal Leave).

У фрагменті (243) має місце жартівлива розмова, яка не має відношення до слідчої діяльності:

(243) Ducky: Did you find my bag, Mister Palmer?

Jimmy: In the trunk of your car, Doctor.

Ducky: Oh, thank you. I'm sorry if I seem a bit flustered today.

Jimmy: Well, it's understandable, Doctor. Where did your mother cut herself?

(NCIS, Driven)

У фрагменті (244), навпаки, діалог вмотивований проблемами Райана на роботі, але у фокус уваги потрапляють не ці проблеми, а пов'язані з ними події особистого життя (скрутний фінансовий стан):

(244) NATALIA BOA VISTA: What are you doing here?

RYAN WOLFE: Uh, you know, I gotta make a living.

NATALIA BOA VISTA: But I helped you with all that paperwork so you'd get reinstated.

RYAN WOLFE: I submitted all that paperwork and now the F.D.L.E. panel is going through my paychecks.

NATALIA BOA VISTA: To watch for gambling?

RYAN WOLFE: Something like that. Oh, then there's also, uh, Psych Services. They're giving me conduct evaluations.

NATALIA BOA VISTA: No way. You're kidding. For how long?

RYAN WOLFE: Up to a year. And I don't get paid in the meantime.

NATALIA BOA VISTA: I'm sorry.

RYAN WOLFE: Yeah. (CSI: Miami, Dangerous Son)

Неінституційні діалогові стратегії складають 18,5% від усіх зареєстрованих у ДАС. Вони є не тільки нечисельними, але й нетиповими для

ДАС, оскільки, хоча діалог і відбувається між основними агентами цього дискурсу, але це має місце тоді, коли вони якийсь короткий час не займаються безпосередньо своєю професійною діяльністю. Приміром, у прикладі (242) слідчі в офісі чекають на керівника, у прикладі (243) розмова відбувається, коли слідча група пересувається з одного місця на інше, а у прикладі (244) слідчі взагалі спілкуються у неробочий час (Наталія вже збиралася йти додому, коли із здивуванням побачила Райана, який ще залишався в офісі через особисті проблеми).

Як свідчать наведені приклади, усі неінституційні діалогові стратегії є унісонними, вони представлені стандартними конфігураціями (в основному «питання-відповідь», «твердження-твердження»).

Зокрема, у прикладі (242) перший обмін складається з твердження Тоні, за яким йде уточнююче питання МакГі, котрий не зовсім зрозумів, про що йдеться, Тоні відповідає твердженням, у якому уточнює та доповнює свою думку. У цьому самому прикладі маємо ще один обмін, який загалом є аналогічним до попереднього: Кейт продукує твердження, Тоні не зовсім його розуміє і ставить питання, Кейт надає пояснювальну відповідь.

У фрагменті (243) має місце чотиричастинний обмін: спочатку йде питання, на яку Джимі надає позитивну непряму відповідь (– *Did you find my bag, Mister Palmer?* – *In the trunk of your car, Doctor* → *Yes, I did. I found it in the trunk of your car*). Далі йде мовленнєвий хід, властивий для фатичного спілкування: Дакі дякує колезі й вибачається за свою забудькуватість. Після цього Джиммі продукує хід, який нагадує післямову: він жартівливо коментує непристосованість свого колеги до життя.

Приклад (244) містить декілька обмінів, де наявні конфігурації «питання-відповідь» (перший та другий ходи) «твердження-твердження», між якими існують відносини модифікації (третій та четвертий ходи, де Наталія каже про те, що допомогла колезі оформити папери, а він відповідає, що ці звіти зараз перевіряють разом із його витратами), далі знову йдуть питання та відповіді

(ходи п'ять, шість, сім, вісім), за якими слідує останній обмін, котрий містить типовий для фатичного спілкування хід Наталії, де вона висловлює Райану співчуття, та хід Райана, який приймає співчуття колеги.

Відтак, можна зробити висновок, що нетиповість неінституційних стратегій у ДАС засвідчена також, на додачу до вже наведених аргументів, тим, що вони не мають жодної конверсаційної специфіки.

Висновки до розділу 4

1. Обговорення інституційної/неінституційної тематики в дискурсі американського слідства здійснюється по моделях організації вербальної інтеракції, які наявні в свідомості учасників та втілюються в конфігурації діалогових стратегій.

2. Найбільш типовими для дискурсу американського слідства є стратегії, які підтверджують його інституційний характер – інституційні діалогові стратегії, що є переважно унісонними та охоплюють стандартні та специфічні.

2.1. Інституційні унісонні стандартні діалогові стратегії подані конфігураціями ходів/стратегій, наявними в інтеракції, що відбувається в різних соціальних контекстах. До таких належать:

- ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення (позитивної/негативної, неповної/повної) інформації (у прямий/непрямий спосіб) (у взаємодії слідчих відповідь може бути не лише повною, але й розширеною);
- ініціальна стратегія запиту інформації – відтермінувальна стратегія уточнення – респонсивна стратегія повідомлення інформації; ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення інформації – післямова (у взаємодії слідчих післямова продукується учасником, що не є продуцентом ініціального/респонсивного ходу); ініціальна стратегія запиту інформації – відтермінувальна стратегія уточнення – респонсивна стратегія повідомлення інформації – післямова;

- ініціальна стратегія спонукання – респонсивна стратегія згоди виконати дію (для взаємодії слідчих нехарактерна реакція відмови виконання дії);
- ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія згоди/незгоди (у взаємодії слідчих незгода не містить емоційного компонента, а спирається на раціональну аргументацію);
- ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія твердження (у взаємодії слідчих респонсивний хід перебуває з ініціальним у відносинах генералізації, конкретизації, підтримування, модифікації, завершення);
- ініціальна стратегія твердження – відтермінувальна стратегія запитання – уточнення – респонсивна стратегія твердження.

2.2. Інституційні унісонні нестандартні діалогові стратегії властиві саме взаємодії слідчих і обумовлені їхньою потребою в обміні інформацією/думками задля реалізації інституційної теми. Ці стратегії подані ланцюжками (найчастіше тверджень), де мовленнєві ходи продукуються різними (більш ніж двома) учасниками, а традиційні кордони обміну (дво-, три-, чотирьохчастинний) значно розширюються.

2.3. Менша частина інституційних діалогових стратегій у дискурсі американського слідства, подана дисонансними, переважно частково дисонансними, тобто такими, де ініціальна та респонсивна стратегії представлені ходами, між якими наявні відносини перемикання. Дисонансність цих стратегій засвідчена зміною теми, тобто респонсивним ходом, дисонансність якого є лише частковою, оскільки зміна мікротеми відбувається у межах однієї макротеми, що зменшує ступінь непідтримування та забезпечує розвиток діалогічної інтеракції. Повністю дисонансні стратегії (респонсивна стратегія непідтримки, що скерована на переривання/гальмування діалогової взаємодії) зафіксовані в дискурсі американського слідства у незначній кількості, причому лише КЛІЄНТ продукує непідтримувальну реакцію.

3. Менш поширеними, але, тим не менш, типовими для дискурсу американського слідства є змішані діалогові стратегії, які демонструють можливості поєднання в діалоговій інтеракції обговорення інституційних та неінституційних тем. Змішані стратегії є частково дисонансними, оскільки, незважаючи на наявність відносин переривання та належності обговорюваних мікротем до різних (інституційних/неінституційних) змістових сегментів, діалоги зі змішаними стратегіями успішно розвиваються у дискурсі американського слідства. Це засвідчує, що характерною рисою цього дискурсу є переключення з інституційної тематики на неінституційну та навпаки. Змішані стратегії представлені типовими конфігураціями («питання-відповідь», «твердження-твердження»). Ці стратегії зафіксовані у взаємодії основних АГЕНТІВ дискурсу американського слідства; їхня реалізація обумовлена потребами АГЕНТІВ виявляти себе як особистості під час здійснення професійної діяльності.

4. Найменшу питому вагу в дискурсі американського слідства мають нетипові для цього дискурсу неінституційні діалогові стратегії, які кореспондують з обговоренням неінституційної тематики цього дискурсу. Неінституційні стратегії є унісонними, вони представлені конфігураціями, характерними для різних соціальних контекстів.

Основні положення цього розділу викладено в таких публікаціях автора [Фещенко 2016(б), 2016(а)].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Інтенсивний розвиток дискурсологічних студій сьогодні зумовлює увагу як до вивчення конкретних дискурсивних феноменів, так і до розв'язання більш загальних теоретичних проблем. Проведене дослідження поєднує обидва ці напрями дискурсологічного аналізу: у його фокусі перебуває інституційність як соціодискурсивна ознака та як сутнісна характеристика дискурсу американського слідства.

Увага до інституційності обумовлена тією обставиною, що, попри загальне визнання розподілу дискурсів на інституційні та неінституційні, ця позиція ґрунтується більшою мірою на здоровому глузді та інтуїції дослідника, ніж на чітко сформульованих наукових аргументах. Зокрема, якщо припустити, що інституційність дискурсу кореспондує із соціальними інститутами, слід визнати, що сімейний дискурс належить до інституційного, хоча наявні розвідки доводять протилежне. Також, не підкріпленими дослідницькою практикою, а відтак сумнівними, є твердження про наявність в інституційному дискурсі значних мовленнєвих обмежень, про його «трафаретний» характер тощо. Крім того, постулат про різний ступінь інституційності дискурсу дотепер не отримав свого розвитку, тобто не з'ясовано, як можна виміряти цей ступінь та які показники слід уважати такими, що характеризують дискурс високого/середнього/низького рівня інституційності.

Належність поняття інституційності до сфери соціології обумовило доцільність розгляду цього поняття в дискурсології з урахуванням соціологічного досвіду. Зокрема, важливим є те, що зазначене поняття в соціології припускає широке трактування (загальні принципи організації суспільного життя) та більш вузьке тлумачення – сукупність суспільних інститутів, які через свої установи реалізують свої функції від імені суспільства і задля суспільства. Очевидно, що саме останнє визначення може бути використане в дискурсологічному аналізі, тому що дозволяє схарактеризувати

інституційні дискурси як розумово-комунікативну взаємодію в установах, котрі представляють соціальні інститути. У цьому випадку до інституційних дискурсів слід зарахувати всі професійні та інші, де учасники мають різний фах, але працюють в одній установі (офісі політичної партії, парламенті тощо).

Таким чином, інституційність є ознакою дискурсу, котра пов'язує розумово-комунікативну взаємодію суб'єктів з діяльністю установ, що репрезентують інститути суспільства, а соціальна природа суспільних інститутів характеризує інституційність як соціодискурсивну ознаку. Саме за наявності/відсутності цієї ознаки можна аргументовано розподілити дискурси на інституційні та неінституційні, у той час як соціальна природа інституційності дозволяє вважати дослідження інституційних дискурсів соціодискурсивним напрямом лінгвістичних студій.

Для визначення того, якими є вияви інституційності в дискурсі, доцільним є опертя на такі доведені в наукових працях положення, як (1) представленість учасників інституційного дискурсу ролями АГЕНТІВ та КЛІЄНТІВ; (2) можливість актуалізації ролей учасників у дискурсі в номінативний та акціональний спосіб; (3) зв'язок параметру ролі з іншими конституювальними параметрами дискурсу – сферою та характером комунікації. Саме ці положення дозволили сформулювати гіпотезу нашої роботи, суть якої у тому, що виявами інституційності в дискурсі є актуалізація ролей АГЕНТІВ і КЛІЄНТІВ номінативно та акціонально, зокрема шляхом обговорення тематики, співвіднесеної зі сферою комунікації, та використання діалогових стратегій, скерований на розвиток цієї тематики.

Ці вияви інституційності можливо обчислити, а їхні кількісні показники вважати такими, що визначають ступінь інституційності дискурсу. Найнижчий ступінь вважаємо таким, що має перевищувати п'ятдесят відсотків, оскільки за менших процентних показників навряд чи можливо вважати дискурс інституційним. Діапазон відсоткових показників для низького та середнього ступеню інституційності визначаємо в розмірі двадцяти, а для високого

ступеню інституційності – десяти (високий ступінь інституційності – 100-90 %, середній – 89-70 %, низький – 69-51 %).

Перевірка гіпотези дослідження проведена шляхом аналізу виявів інституційності дискурсу американського слідства в якісному та кількісному аспектах.

Здійснення такого аналізу ґрунтується на виявленні основних конституювальних характеристик дискурсу американського слідства.

Цей дискурс становить розумово-комунікативну взаємодію в межах інституту слідства США, який належить до правозастосувної гілки загальної правової системи країни. Культурна специфіка інституту американського слідства визначена особливостями правових і процесуальних норм, специфікою системи та структури установ цього інституту в США. Ментальним підґрунтям дискурсу американського слідства є лінгвокультурний концепт CRIME, зокрема та його частина, яка постає як комунікативно-актуальне знання, визначене глобальною метою інституту слідства – розкриття злочину. Учасниками цього дискурсу є основні АГЕНТИ – співробітники слідчих установ, які виконують функціональні обов'язки, співвіднесені з метою інституту, мають владні повноваження та фахову підготовку для виконання своїх обов'язків; другорядні АГЕНТИ – співробітники контролюючих органів або інших правових інститутів (поліції, адвокатури тощо), діяльність яких дотична до інституту слідства, проте не скерована на досягнення його мети, ці АГЕНТИ, утім, можуть за своїми повноваженнями та фаховою підготовкою чинити певний вплив на діяльність слідчих установ; КЛІЄНТИ – широке коло осіб, які у певний час стикаються з роботою слідчих органів, але не мають ані владних повноважень, ані фахової підготовки. Хронотоп дискурсу американського слідства не має чітко визначених характеристик: співробітники слідчих органів працюють у різних місцях та в різний час. Досліджуваний дискурс має практично нульовий ступінь символізму.

Структура дискурсу американського слідства подана: (1) сукупністю групових практик у слідчих установах; (2) сукупністю типових комунікативних ситуацій (*огляд місця злочину, збір інформації та обробка даних, висунення версій, допит*), які різняться за складом учасників, хронотопом і конкретною метою взаємодії.

Дослідження інституційності дискурсу американського слідства методологічно ґрунтується на синергетичному принципі різноспрямованості дії аттрактора та репеллера, де перший спричиняє вияви інституційності, а другий – неінституційності; а також на принципах междисциплінарності (залучення соціологічного та правового досвіду) або експанціоналізму, пріоритету розумово-комунікативної діяльності соціального суб'єкта (антропоцентризм), трактування функції інституту слідства як провідної в організації спілкування у слідчих установах (функціоналізм), комплексного аналізу розумових, комунікативних та мовленнєвих складників взаємодії, вивченні проявів інституційності в якісному та кількісному аспектах, що забезпечує пояснювальний потенціал роботи (експланаторність).

Матеріалом аналізу стали зразки спілкування слідчих, змодельовані в серіалах *CSI: Miami, CSI: New York, NCIS, Criminal Minds, Castle, Law and Order*, які є автентичними, сучасними, популярними, присвяченими (окрім серіалу *Castle*) виключно професійній діяльності слідчих у США. Загальна вибірка, сформована методом суцільної вибірки, була розподілена на дві серійні вибірки, перша з яких охоплює спілкування АГЕНТІВ інституту слідства, які належать до різних трудових колективів – слідчих груп, чий діяльності присвячені опрацьовані серіали, а друга складається зі зразків взаємодії усіх учасників дискурсу американського слідства в його типових комунікативних ситуаціях. Аналіз проявів інституційності в якісному аспекті було здійснено на матеріалі загальної вибірки, у кількісному аспекті – переважно на матеріалі серійних вибірок.

Під час вивчення інституційності змісту дискурсу американського слідства одиницею аналізу стало тематизоване висловлення. Вербальні опори та контекстні чинники дозволили встановити референцію кожної з досліджених одиниць, а їхня подальша систематизація засвідчила, що комунікативно-актуальне для дискурсу американського слідства знання – складова концепту CRIME, тематизується, утворюючи два змістові сегменти: «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» та «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ». Ці макротемати визначено як інституційні, оскільки їхнє обговорення не лише кореспондує з базовим концептом дискурсу та являє собою актуалізацію інституційних ролей, але й сприяє реалізації функції інституту слідства.

Макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» має тривірневу ієрархічну будову: вона охоплює підтеми: «УЧАСНИКИ ПОДІЇ» (мікротемати «*статус учасника події*», «*персональні данні*», «*особисті характеристики*», «*наявність кримінального досвіду*»), «РЕЧОВІ ДОКАЗИ» (мікротемати «*фізичні докази*», «*сліди/відбитки*», «*відбитки пальців*», «*кров та речовини біологічного походження*», «*траєкторія плям крові*», «*аудіо- та відеоматеріали/носії*»), «ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ» (мікротемати «*час і місце злочину*», «*наявність/відсутність алібі*», «*допоміжні засоби*», «*мотив злочину*», «*результат злочину*», «*причина смерті*»), «ЗЛОЧИННА ДІЯ» (мікротемати «*правова кваліфікація злочинної дії*», «*обставини, що передували злочинній дії або йшли за нею*», «*подібні злочинні дії*», «*заподіяна шкода та стан жертви*»).

Макротема «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» має простішу організацію: вона охоплює мікротемати: «*розподіл обов'язків*», «*планування слідчих дій*», «*здійснення слідчих дій*», «*особливості здійснюваних слідчих дій*», «*правова основа здійснення слідчих дій*».

Макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» у порівнянні з макротемотою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» не лише охоплює значно більшу кількість змістових складників, але й зустрічається у дискурсі американського слідства майже вдвічі частіше.

Зміст дискурсу американського слідства також охоплює низку неінституційних мікротем, які розподіляються на дві групи за критерієм наявності / відсутності зв'язку з інституційною тематикою.

Частина інституційних мікротем опосередковано пов'язана з інституційними макротемами, оскільки репрезентований ними предметний зміст певною мірою стосується події злочину або процесу його розкриття. Проте, ці мікротеми не кореспондують ані з комунікативно-актуальним знанням, ані з функцією інституту слідства; вони утворюють периферію інституційних змістових сегментів. Зокрема, з макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ» кореспондують неінституційні мікротеми «*ставлення до злочину*», «*ставлення до учасника злочину*»; з макротемою «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНУ» – мікротеми «*ставлення до посадових обов'язків*», «*ставлення до слідчих дій*», «*відсторонення від роботи*», «*повернення до роботи*».

Інша частина неінституційних мікротем не демонструє жодного зв'язку з інституційними. Ці мікротеми репрезентують фатичне спілкування, спрямоване на підтримання дружніх взаємин у трудових колективах – слідчих групах; вони належать до особистісної сфери (мікротеми «*події особистого життя*», «*особисті вподобання/невподобання, захоплення*», «*особисті погляди, переконання*»), або ж взагалі є такими, предметний зміст яких не має суттєвого значення. Під час обговорення зазначених мікротем учасники дискурсу американського слідства діють не як носії інституційних ролей, а як особистості. Водночас їхня взаємодія обумовлена сумісною діяльністю та скерована на оптимізацію цієї діяльності шляхом створення позитивної атмосфери в колективі.

Аналіз змісту дискурсу американського слідства в кількісному аспекті засвідчив, що рівень інституційності цього дискурсу є середнім. Це підтверджено даними, отриманими в результаті кількісного аналізу та верифікованими статистичними обчисленнями. Згідно цих даних, питома вага інституційних тем у відсотках (підрахована на матеріалі загальної вибірки та

серійних вибірок окремо), складає приблизно 77 %; середня зважена частка дорівнює близько 0,77. Процентний показник інституційних тем для окремих слідчих груп є меншим (на 3-6,7 %) або більшим (до 9,2 %); у різних комунікативних ситуаціях дискурсу американського слідства цей показник є так само меншим (на 6,5 %) або більшим (на 0,1-7 %) від середнього; ці данні також верифіковані результатами статистичних обчислень. Коливання середнього показника/середньої зваженої частки, по-перше, демонструє вплив таких соціокомунікативних чинників як специфіка інституційних практик у різних трудових колективах, по-друге, засвідчує, що коливання не виходять за межі середнього рівня інституційності (вони відбуваються у межах 70-86,5 %).

Розвиток як інституційної, так і неінституційної тематики відбувається у взаємодії слідчих у соціальному контексті їхньої діяльності в межах інституту слідства. Як і будь-який інший, цей соціальний контекст обумовлює наявність певних моделей побудови інтеракції, які зафіксовані в пам'яті суб'єктів взаємодії та відтворюються у їхній дискурсивній практиці за допомогою діалогових стратегій, об'єктивованих у мовленнєвих ходах.

Інституційна природа дискурсу американського слідства визначає перевагу інституційних діалогових стратегій (у мовленнєвих ходах розвивається інституційна тематика). Більшість інституційних стратегій є унісонними: між ходами, що втілюють ініціальну та респонсивну стратегії, наявна узгодженість, респонсивний хід є підтримувальним. Інституційні унісонні стратегії є стандартними – такими, що характерні для розвитку діалогу в різних соціальних контекстах (ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення інформації; ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія згоди/незгоди тощо), хоча і стандартним стратегіям у дискурсі американського слідства властиві певні особливості. Інституційні унісонні стратегії також представлені специфічними, властивими саме спілкуванню слідчих. Ці стратегії обумовлені умовами та метою взаємодії у слідчих установах, зокрема потребою в обміні інформацією та думками в

групі. Як результат, виникають ланцюжки діалогових стратегій, які утворюють обміни, що значно перевищують стандартний обсяг.

Менша частина інституційних стратегій представлена частково дисонансними, у мовленнєвих ходах, що втілюють ці стратегії, розвивається інституційна тематика, проте респонсивний хід не є повністю підтримувальним, оскільки вводить іншу мікротему (дисонанс), яка, проте, належить тій самій макротемі, через що дисонансність є частковою.

Діалогові стратегії, окрім інституційних, охоплюють змішані, де ініціальна стратегія втілюється у ході, де обговорюється інституційна тематика, а респонсивна – у ході, де наявна неінституційна тематика чи навпаки. Змішані стратегії є також частково дисонансними, хоча їх конфігурації збіжні з кардинальною зміною теми (дисонанс), це, у взаємодії слідчих, не перешкоджає розвитку діалогу (слідчі легко переключаються з інституційної на неінституційну тематику та навпаки).

Найменш поширеними дискурсі американського слідства є неінституційні стратегії, які кореспондують з обговоренням неінституційних тем, є стандартними та унісонними.

Перевага інституційних діалогових стратегій засвідчує інституційну природу дискурсу американського слідства, наявність змішаних та неінституційних стратегій підтверджує середній рівень інституційності цього дискурсу.

Специфіку побудови діалогової інтеракції у соціальному контексті інституту американського слідства маніфестують певні особливості інституційних стандартних унісонних стратегій; наявність інституційних нестандартних унісонних стратегій, часткова дисонансність інституційних та змішаних діалогових стратегій; яка маніфестує, що наявність спільної діяльнісної мети є важливішою за змістові зв'язки для розвитку діалогу в інституційних умовах інституту слідства США.

Таким чином, проведене дослідження дозволило верифікувати гіпотезу роботи шляхом виявлення інституційних проявів у дискурсі американського слідства.

Перспективою роботи є застосування розроблених теоретичних положень і методик для аналізу інших англомовних інституційних дискурсів; порівняльні дослідження проявів інституційності цих дискурсів у якісному та кількісному аспектах, а також проведення аналогічних розвідок на матеріалі інституційного спілкування різними регіональними варіантами англійської мови.

СПИСОК НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : [підручник] / [за заг. ред. академіка НАПрН України О. М. Бандурки]. – Х. : Золотая миля, 2001. – 584 с.
2. Акимова О. В. Типология дискурса в профессиональной коммуникации / О. В. Акимова, М. И. Солнышкина // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. – СПб. : СПбГПУ, 2004. – С. 253–270.
3. Алексеева Л. М. Медицинский дискурс: теоретические основы и принципы анализа / Л. М. Алексеева, С. Л. Мишланова. – Пермь : Перм. ун-т, 2002. – 199 с.
4. Алефиренко Н. Ф. Проблемы вербализации концепта: теоретическое исследование / Н. Ф. Алефиренко. – Волгоград : Перемена, 2003. – 291 с.
5. Алефиренко Н. Ф. Спорные вопросы семантики : [монография] / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Гнозис, 2005. – 326 с.
6. Антонова Н. А. Педагогический дискурс: речевое поведение учителя на уроке : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Н. А. Антонова. – Саратов, 2007. – 25 с.
7. Атабетова А. А. Концепты национальной культуры в национальном сознании и проблемы их перевода / А. А. Атабетова // Речевая деятельность. Языковое сознание. Общающиеся личности : XV Междунар. симп. по психолингвистике и теории коммуникации, 2006 г. : тезисы докл. / [ред. Е. Ф. Тарасов]. – М. – 2006. – С. 19–20.
8. Аубакирова С. С. Прагмалингвистический и лингвокультурологический анализ дискурса прессы (на материале американской газеты “The New York Times”) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.22 «Языки народов зарубежных стран» / С. С. Аубакирова. – Алматы, 2010. – 24 с.
9. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка, их личностная и национальная специфика : автореф. дис. на соискание уч.

- степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика» / А. П. Бабушкин. – Воронеж, 1997. – 41 с.
10. Балацька О. Л. Дискурсивні властивості критики в англомовній науковій статті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Балацька. – Харків, 2013. – 20 с.
 11. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт ; [пер. с фр. Р. Барт ; сост., общ. ред., предисл. Г. К. Косиков]. – М. : Прогресс, 1989. – 615 с.
 12. Безлепкин Б. Т. Настольная книга следователя и дознавателя / Б. Т. Безлепкин. – [2-е изд.]. – М. : Проспект, 2013. – 368 с.
 13. Безрукова Т. А. Социолингвистика – синтез двух наук. Речь как объект социологии и лингвистики. Ролевая теория [Электронный ресурс] / Т. А. Безрукова. – 2005. – Режим доступа : <http://flatik.ru/sociolingvistika-sintez-dvuh-nauk-reche-kak-obekt-sociologii-i>.
 14. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : [монографія] / Л. Р. Безугла. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 332 с.
 15. Бейлинсон Л. С. Характеристики медико-педагогического дискурса: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Л. С. Бейлинсон. – Волгоград, 2001. – 18 с.
 16. Бейлинсон Л. С. Функции институционального дискурса / Л. С. Бейлинсон // Вестник ИГЛУ. Лингвистика дискурса. – 2009. – № 3 (7). – С. 142–147.
 17. Беликов В. И. Социолингвистика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 439 с.
 18. Белл Р. Т. Социолингвистика. Цели, методы, проблемы / Р. Т. Белл. – М. : Междунар. отн., 1980. – 318 с.
 19. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации : [монография] / А. Д. Белова. – К. : Киев. ун-т им. Тараса Шевченко, ИИА «Астрей», 1997. – 310 с.

20. Белова А. Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы / А. Д. Белова // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 29. – С. 17–23.
21. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А. Д. Белова // Іноземна філологія. – К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2002(а). – Вип. 32. – С. 11–14.
22. Белова А. Д. Лінгвістичні перспективи і прогнози у ХХІ столітті / А. Д. Белова // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / [НАН України Центр наук. дослідж. і викладання інозем. мов ; ред. кол.: В. В. Акуленко (голов. ред.) та ін.]. – К. : Логос, 2006. – № 1. – С. 22–31.
23. Бессонова Л. Е. Коммуникативные аспекты политического дискурса / Л. Е. Бессонова // Ученые записки ТНУ им. В. И. Вернадского. Филологические науки. – Симферополь, 2004. – Т. 16 (55), № 1. – С. 22–27.
24. Бехта І. А. Текст у парадигматичній системі наукових лінгвістичних концепцій кінця ХХ – початку ХХІ століття: актуальні та віртуальні стратегії розвитку / І. А. Бехта // Дискурс іноземномовної комунікації : [кол. монографія] / [К. Кусько, М. Полюжин, Т. Кияк, О. Д. Огуй ; ред. кол. С. Денисенко]. – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – С. 164–192.
25. Бирин Т. И. Диалог vs дискурс [Электронный ресурс] / Т. И. Бирин // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского: Сер. : Социальные науки. – Н. Новгород. – 2008. – № 3(11). – С. 94–98. – Режим доступа : [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik_soc/99990201_West_soc_2008_3\(11\)/16.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik_soc/99990201_West_soc_2008_3(11)/16.pdf).
26. Бігарі А. А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. А. Бігарі. – К., 2006. – 21 с.
27. Богатирьова Є. В. Прагмастилістичні характеристики англомовних передвиборчих політичних дебатів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

- канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Є. В. Богатирьова. – Запоріжжя, 2014. – 16 с.
28. Борзей А. Структура и действенность в организациях / А. Борзей // Организационная коммуникация ; [сост. А. П. Мюллер, А. Кизер ; пер. и науч. ред. А. А. Киселевой]. – Харьков : Гуманитарный Центр, 2005. – С. 100–128.
 29. Борисова И. Н. Русский разговорный диалог: структура и динамика / И. Н. Борисова. – М. : Ком. Книга, 2005. – 320 с.
 30. Боронин А. А. Персонажный субтекст и общение фикциональных субъектов: эколингвистические начала интерпретации / А. А. Боронин // Речевая деятельность. Языковое сознание. Общающиеся личности : XV Междунар. симп. по психолингвистике и теории коммуникации, 30 мая – 2 июня 2006 г. : тезисы докл. ; [ред. Е. Ф. Тарасов]. – М. – 2006. – С. 48–49.
 31. Брославська Л. Я. Об'єктивація американського лінгвокультурного концепту ВІЙНА в ідіодискурсі Ернеста Хемінгуея: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Я. Брославська. – Харків, 2016. – 20 с.
 32. Бурбело В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології / В. Б. Бурбело // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2002. – Вип. 32–33. – С. 79–84.
 33. Вебер А. К вопросу о социологии государства и культуры / А. Вебер // Культурология XX век. Антология. – М. : Юрист, 1995. – С. 497–539.
 34. Верхотурова Т. Л. Фактор наблюдателя в языке науки / Т. Л. Верхотурова. – Иркутск : ИГЛУ, 2008. – 290 с.
 35. Вессон К. Двойственная роль языка в организациях (модель Януса) / К. Вессон // Организационная коммуникация ; [сост. А. П. Мюллер, А. Кизер ; пер. и науч. ред. А. А. Киселевой]. – Харьков : Гуманитарный центр, 2005. – С. 28–69.
 36. Винник О. Особливості англомовного дискурсу програмування як виду професійного спілкування / О. Винник // IV міжвуз. конф. молодих вчених, 2006 р. : тези доп. / [Ред. колегія : В. Д. Каліущенко (відп. ред.), М. Г. Сенів,

- І. Г. Альошина, Л. М. Ягупова, Л. Б. Ніколаєва, М. Р. Басиров]. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – Т.1, Ч. 1 – С. 45–47.
37. Власихин В. А. Основные черты правовой системы США [Электронный ресурс] / В. А. Власихин // Россия и Америка в XXI веке : эл. научн. журнал. – 2007. – №3. – Режим доступа : www.rusus.ru/?act=read&id=62.
38. Воркачев С. Г. Концепт счастье в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа / С. Г. Воркачев. – Краснодар : Техн. ун-т КубГТУ, 2002. – 142 с.
39. Ворожбитова А. А. Теория текста: антропоцентрическое направление : [учебн. пос.] / А. А. Ворожбитова. – М. : Высшая школа, 2005. – 367 с.
40. Вострова С. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англomовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / С. В. Вострова. – К., 2003. – 16 с.
41. Вохрышева Е. В. Коммуникативные стратегии диалогического взаимодействия в новоанглийском языке : автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е. В. Вохрышева. – СПб. : РГПУ имени А.И. Герцена, 2001. – 41 с.
42. Гавра Д. П. Социальные институты [Электронный ресурс] / Д. П. Гавра. – Режим доступа : <http://www.xserver.ru/user/sozin/>.
43. Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Б. М. Гаспаров. – М. : Новое литературное обозрение, 1996. – 352 с.
44. Голик С. В. Науковий дискурс: основні напрями дослідження / С. В. Голик // Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2016. – Вип. 14. – С. 45–49.
45. Головин Б. Н. Язык и статистика / Б. Н. Головин. – М. : Высшая школа, 1970. – 190 с.

46. Грибок О. М. Об'єктивація лінгвокультурних стереотипів у німецькомовному побутовому дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. М. Грибок. – Харків, 2014. – 20 с.
47. Гридасова О. І. Особливості актуалізації стереотипних ролей в англomовному сімейному конфліктному дискурсі: дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Гридасова Олена Ігорівна. – Харків, 2010. – 215 с.
48. Грожан М. Коммуникация в группах: каким образом она раскрывает природу организационной культуры больниц / М. Грожан // Организационная коммуникация ; [сост. А. П. Мюллер, А. Кизер ; пер. и науч. ред. А. А. Киселевой]. – Харьков : Гуманитарный Центр, 2005. – С. 274–298.
49. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк ; [пер. с англ. ; сост. Петров В. В. ; под ред. Гарасимова]. – М. : Прогресс, 1989. – 310 с.
50. Дейк ван Т. А. Дискурс и власть: репрезентация доминирования в языке и коммуникации / Т. А. ван Дейк ; [пер. с англ.]. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 344 с.
51. Дейк Т. А. ван Понятие макроструктуры / Т. А. ван Дейк, В. Кинч // Язык. Познание. Коммуникация : [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 41–67.
52. Дементьев В. В. Варьирование коммуникативных концептов / В. В. Дементьев // Человек в коммуникации: концепт, жанр, дискурс : сб. науч. тр. – Волгоград : Парадигма, 2006. – С. 5–24.
53. Дискурс іноземномовної комунікації : [кол. монографія] / [К. Кусько, М. Полюжин, Т. Кияк, О. Д. Огуй ; ред. кол. С. Денисенко]. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2001. – 495 с.
54. Добросклонская Т. Г. Массмедийный дискурс: теория и методы изучения / Т. Г. Добросклонская // Дискурс современных масс-медиа в перспективе теории, социальной практики и образования : I Междунар. науч.-практ. конф., 1–4 апреля 2014 г. : сб. науч. работ / [Под ред. Е. А. Кожемякина, А. В. Полонского, А. Г. Ходеева]. – Белгород : КОНСТАНТА, 2014. – С. 48–56.

55. Дресслер В. Синтаксис текста / В. Дресслер // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. 8. – С. 111–137.
56. Дридзе Т. М. Социально-психологические аспекты порождения и интерпретации текстов в деятельности речевого общения / Т. М. Дридзе // Аспекты изучения текста : [сб. науч. тр]. – М. : Ун-т дружбы народов им. П. Лумумбы, 1981. – С. 129–136.
57. Дроздова Д. Р. Структура академического дискурса в учебном процессе / Д. Р. Дроздова // Вестник Адыгейского государственного университета. Сер. : Филология и искусствоведение. – Майкоп : АГУ, 2015. – Вып. 1(152). – С. 36–40.
58. Евтушок Ю. Г. Языковая репрезентация концепта CRIME (на материале американского варианта английского языка) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Ю. Г. Евтушок. – Иркутск, 2004. – 19 с.
59. Єременко Т. Є. лекційний дискурс: стратегії реалізації / Т. Є. Єременко // Наука і освіта. – 2012. – № 1. – С. 119–122.
60. Жаботинская С. А. Имя как текст: концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоций) / С. А. Жаботинская // Когниция. Коммуникация. Дискурс. – 2013. – № 6. – С. 47–76.
61. Зайцева М. А. Судебный дискурс: речевые стратегии и тактики, языковые средства выражения конфликта [Электронный ресурс] / М. А. Зайцева // Первый независимый научный вестник. – 2016. – №6-1(6). Языкознание. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/sudebnyy-diskurs-rechevye-strategii-i-taktiki-yazykovye-sredstva-vyrazheniya-konflikta>.
62. Зацний Ю. А. Зміни в повсякденному житті носіїв англійської мови й інноваційні процеси в словниковому складі / Ю. А. Зацний // Мова й дискурс: вимір і вимірювання : зб. наук. пр. – Суми : СумДУ, 2010. – С. 61–72.

63. Зацний Ю. А. Соціолінгвістичні аспекти вивчення словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний, Т. О. Пахомова, В. Ю. Зацна. – Запоріжжя : ЗДУ, 2004. – 284 с.
64. Зборовский Г. Е. Общая социология : [учебник] / Г. Е. Зборовский. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М. : Гардарики, 2004. – 592 с.
65. Зверева О. Г. Комунікативні стратегії сіблінгів в англомовному сімейному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Г. Зверева. – Харків, 2014. – 20 с.
66. Институциональная социология [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.examen.ru/add/School-Subjects/Social-Sciences/Sociology/9369/9384>.
67. Ільченко М. Л. Гендерна специфіка стратегій комунікативного домінування в американських передвиборчих теледебатах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / М. Л. Ільченко. – Харків, 2014. – 20 с.
68. Ільченко О. М. Етикет англомовного наукового дискурсу : [монографія] / О. М. Ільченко. – К. : ІВЦ «Політехніка», 2002. – 288 с.
69. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови» / О. М. Кагановська. – К., 2003. – 32 с.
70. Каліщук Д. М. Узагальнення (генералізація) як засіб сугестивного впливу в сучасному політичному дискурсі / Д. М. Каліщук // East European Journal of Psycholinguistics. – Lutsk : Lesya Ukrainka Eastern European National University. – Issue 1. – P. 51–58.
71. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований : [монография] / В. И. Карабан. – К. : Вища школа, 1989. – 131 с.
72. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.

73. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 333 с.
74. Карасик В. И. Языковые ключи / В. И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
75. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / [под ред. И.А. Стернина]. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 75–80.
76. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 263 с
77. Караулов Ю. Н. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса / Ю. Н. Караулов, В. В. Петров : [вступ. статья] // Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. – М. : Прогресс, 1989. – С. 5–11.
78. Кизер А. Значимость сюжета / А. Кизер, А. Мюлей // Организационная коммуникация ; [сост. А. П. Мюллер, А. Кизер ; пер. и науч. ред. А. А. Киселевой]. – Харьков : Гуманитарный Центр, 2005. – С. 178–204.
79. Ключев Ю. В. Дискурс в массовой коммуникации (междисциплинарные характеристики, концепции, подходы) [Электронный ресурс] / Ю. В. Ключев // Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер. 9. Филология. Востоковедение. Журналистика. – 2013. – №1. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/diskurs-v-massovoy-kommunikatsii-mezhdist-siplinarnye-harakteristiki-kontseptsii-podhody>.
80. Князева Е. Н. Случайность, которая творит мир. (Новые представления о самоорганизации в природе и обществе) / Е. Н. Князева // Философия и жизнь. – 1991. – № 7. – С. 3–31.
81. Князева Е. Н. Основания синергетики. Синергетическое мировидение / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – М. : Ком. Книга, 2005. – 240 с.
82. Кобзева О. О. Комунікативні ситуації американського судового дискурсу / О. О. Кобзева // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : XIV наук.

- конф. з міжнар. участю, 27 березня 2015 р. : тези доп. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 86–88.
83. Кобозева И. М. Проблемы коммуникативного анализа языковых коллективов / И. М. Кобозева // Методологические проблемы социальной лингвистики / [под ред. М. Д. Потаповой]. – М. : Моск. ун-т, 1986. – С. 78–92.
84. *Козлова В. В.* Реалізація виховного впливу в англomовному парентальному дискурсі: структурно-семантичний та прагматичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / *В. В. Козлова.* – Харків, 2012. – 20 с.
85. Колегаева И. М. Текстовая парадигма: МИКРО-, МАКРО-, МЕГА-, ГИПЕР- и просто ТЕКСТ / И. М. Колегаева // Записки з романо-германської філології. – Одеса: Фенікс, 2008. – Вип. 20. – С. 70–78.
86. Колейчик О. О. Тематизація як когнітивний механізм / О. О. Колейчик // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. ст. – К. : КНАУ, 2001. – Вип. 7. – С. 111–116.
87. Кон И. С. Социология личности / И.С. Кон. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.
88. Косоногова О. В. Юридический дискурс: лингвопрагматика имени собственного [Электронный ресурс] / О. В. Косоногова // Проблемы филологии, культурологии и искусствоведения. – 2008. – № 2. – С. 188–192. – Режим доступа : http://www.zpu-journal.ru/zpu/2008_2/Kosonogova.pdf.
89. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации : [курс лекций] / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2001. – 270 с.
90. Крысин Л. П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Наука, 1989. – 186 с.
91. Кубрякова Е. С. Ключевые понятия науки с когнитивной точки зрения / Е. С. Кубрякова, Т. В. Дроздова // Когнитивная лингвистика: новые проблемы познания : сб. науч. тр. – М., 2007. – № 5. – С. 8–13.
92. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е. С. Кубрякова. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1997. – 331 с.

93. Кудоярова О. В. Дискурсотворча роль теми у професійному конфліктному спілкуванні англомовних медиків (на матеріалі персонажного мовлення) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Кудоярова Ольга Вікторівна. – Харків, 2007. – 238 с.
94. Кусько К. Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики / К. Я. Кусько // Дискурс іноземномовної комунікації : [кол. монографія] / [К. Кусько, М. Полюжин, Т. Кияк, О. Д. Огуй ; ред. кол. С. Денисенко]. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2001. – С. 25–48.
95. Лагутин В. И. Проблемы анализа художественного диалога (к прагматической теории драмы) / В. И. Лагутин. – Кишинев : ШТИИИЦА, 1991. – 95 с.
96. Ларина Т. В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах : [монография] / Т. В. Ларина. – М. : РУДН, 2003. – 315 с.
97. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 216 с.
98. Лисицкая Е. П. Концепт «Преступление» в научной картине мира [Электронный ресурс] / Е. П. Лисицкая. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Ros_fil/2008_3-4/10.html.
99. Маджаева С. И. Структурно-семантические особенности медсестринской терминологии: на материале английского языка : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / С. И. Маджаева. – Волгоград, 2005. – 18 с.
100. Макаров М. Л. Интерпретативный анализ дискурса в малой группе / М. Л. Макаров. – Тверь : ТГУ, 1998. – 200 с.
101. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003(а). – 280 с.
102. Макаров М. Л. Иван дурак – последний бойскаут, или Еще раз о когнитивной устойчивости нарратива / М. Л. Макаров // Когнитивные исследования 2003 : сб. ст. ; [под ред. проф. О. А. Леонтович]. – Волгоград : Перемена, 2003. – С. 140–163.

103. Макаров М. Л. Исследования политического дискурса / М. Л. Макаров, А. А. Филинский // Междунар. конф., посвященная 60-летию ф-та иностр. яз, 8–9 октября 2003 г. : тезисы докл. – Тверь : ТвГУ, 2003. – Ч. 2. – С. 103–114.
104. Максименко Е. С. Национально-культурная специфика отраслевых терминосистем (на материале английской и американской юридической терминологии): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Максименко Елена Сергеевна. – Саратов, 2002. – 194 с.
105. Манжос Я. Ю. Семантичні та функціональні особливості англomовних юридичних термінів – назв злочинів проти людини: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Манжос Ярослава Юріївна. – Харків, 2011. – 328 с.
106. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі : [монографія] / А. П. Мартинюк. – Харків : Константа, 2004. – 292 с.
107. Мартинюк А. П. Концепт у дискурсивній парадигмі / А. П. Мартинюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2006. – № 725. – С. 9–12.
108. Матюхіна Ю. В. Розвиток системи фатичної метакомунікації в англійському дискурсі XVI–XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Ю. В. Матюхіна. – Харків, 2004. – 20 с.
109. Махов В. Н. Уголовный процесс США (досудебные стадии) : [учеб. пособие] / В. Н. Махов, М. А. Пешков. – М. : ЗАО «Бизнес-школа Интел-Синтез», 1998. – 208 с.
110. Метц К. Проблемы денотации в художественном фильме / К. Метц // Строение фильма. Некоторые проблемы анализа произведений экрана : [сб. ст.] / [пер. Н. Разлоговой ; сост. К. Разлогов]. – М. : Радуга, 1984. – С. 101–132.
111. Мецлер А. А. Прагматика коммуникативных единиц / А. А. Мецлер. – Кишинев : Штиинца, 1990. – 104 с.
112. Морозова Е. И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект : [монография] / Е. И. Морозова. – Харьков : Экограф, 2005. – 300 с.

113. Морозова О. І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. І. Морозова. – К., 2008. – 32 с.
114. Морозова О. І. Діяльнісний стиль мислення у лінгвістичних дослідженнях / О. І. Морозова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2008(б). – № 811. – С. 41–45.
115. Москальчук Г. Г. Структура текста как синергетический процесс / Г. Г. Москальчук. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 296 с.
116. Мусаева Р. Особливості актуалізації ролі друг-присмний співрозмовник у ситуації «Бесіда друзів» / Р. Мусаева // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2015. – Вип. 81. – С. 119–125.
117. Науменко Л. П. Вербализация коммуникативной стратегии аргументации в современном англоязычном бизнес-дискурсе / Л. П. Науменко // Филология и человек : науч. журнал. – Барнаул : Алтайского гос. ун-т, 2015. – С. 38–48
118. Наумук О. В. Компоненти комунікативної ситуації поради / О. В. Наумук // Вісник Житомирського державного університету. Сер. : Філологічні науки. – 2011. – Вип. 56. – С. 140–143.
119. Нерознак В. П. От концепта к слову: к проблеме филологического концептуализма / В. П. Нерознак // Вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков: межвуз. темат. сб. – Омск : Омский гос. пед. ун-т, 1998. – С. 80–85.
120. Николис Г. Познание сложного / Г. Николис, И. Пригожин. – М. : УРСС, 2003. – 344 с.
121. Ніколенко А. Г. Соціальні аспекти мовлення: навч. посібник [для студ. вищих закладів освіти] / А. Г. Ніколенко. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 256 с.
122. Новиков А. И. К вопросу о теме и денотате текста / А. И. Новиков, Г. Д. Чистякова // Изв. АН СССР. Сер. : Лит-ра и язык. – 1989. – Т. 40. – С. 48–56.

123. Овшиева Н. Л. К вопросу о различиях в понимании термина «дискурс» [Электронный ресурс] / Н. Л. Овшиева // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2004. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-razlichiyah-v-ponimanii-termina-diskurs>.
124. Олешков М. Ю. Основные параметры модели профессиональной коммуникации (на примере дидактического дискурса) / М. Ю. Олешков // Социокультурные проблемы в образовании : межвуз. сб. науч. трудов / [Под ред. А.А. Вербицкого, Н. В. Жуковой]. – М. : РИЦ МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2006(а). – С. 62–71.
125. Олешков М. Ю. Лингвоконцептуальный анализ дискурса (теоретический аспект) [Электронный ресурс] / М. Ю. Олешков // Дискурс, концепт, жанр : [колл. монография] / [Отв. ред. М. Ю. Олешков]. – Нижний Тагил : НТГСПА, 2009. – С. 68–85. – Режим доступа : http://www.pedlib.ru/Books/5/0281/5_0281-1.shtml.
126. Органы дознания и предварительного следствия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.strana-oz.ru/2003/2/organy-doznaniya-i-predvaritelnogo-sledstviya>.
127. Орлов О. М. Устные профессионально значимые жанры речи экономиста [Электронный ресурс] / О. М. Орлов. – Саратов, 2001. – 26 с. – Режим доступа : www.auditorium.ru.
128. Павенкова М. В. Институт и институциональность как социологические категории [Электронный ресурс] / М. В. Павенкова. – 2001. – Режим доступа : http://socioline.ru/_seminar/predmet/om/s_institutes.pdf.
129. Палашевская И. В. Жанровая организация юридического дискурса: социолингвистический подход / И. В. Палашевская // Вестник Удмуртского университета. – 2012. – Вып. 2. – С. 146–151.
130. Панченко І. М. Імпліцитна адресатна референція в німецькомовному дискурсі: структурно-семантичний і прагмадискурсивний аспекти: автореф. дис на

- здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. М. Панченко. – Харків, 2016. – 20 с.
131. Папина А. Ф. Текст: его единицы и глобальные категории / А. Ф. Папина. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 368 с.
132. Петренко А. Д. Социальная стратификация языка и проблемы социофонетической вариативности / А. Д. Петренко // Культура народов Причерноморья. – 2001. – № 19. – С. 44–51.
133. Пихтовникова Л. С. Лингвосинергетика: основы и очерк направлений : [монографія] / Л. С. Пихтовникова. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2012. – 180 с.
134. Піча В. М. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навч. Словник-довідник / В. М. Піча, Ю. В. Піча. – К. : Каравелла, Львів : Новий Світ – 2000, 2002. – 480 с.
135. Полюжин М. М. Дискурсивні стратегії та організуючі стереотипи висловлювання в англійській мові / М. М. Полюжин // Дискурс іноземномовної комунікації : [кол. монографія] / [К. Кусько, М. Полюжин, Т. Кияк, О. Д. Огуй ; ред. кол. С. Денисенко]. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2001. – С. 49–76.
136. Понікарьова А. Ю. Аргументативно-сугестивний потенціал складних синтаксичних структур англomовного політичного дискурсу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. Ю. Понікарьова. – Харків, 2016. – 20 с.
137. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс ; [пер. с англ. Ю. А. Данилова, под ред. В. И. Аршинова]. – [6-е изд-е]. – М. : Ком. книга, 2005. – 229 с.
138. Приходько А. Н. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-дискурсивной парадигмы / А. Н. Приходько // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2003. – № 609. – С. 84–89.

139. Прокопенко А. А. Президентський дискурс Барака Обама: когнітивно-комунікативні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. А. Прокопенко. – Харків, 2016. – 20 с.
140. Пшеничних А. М. Діяльнісний підхід до вивчення особливостей реперспективізації ситуації комунікантами / А. М. Пшеничних // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2010. – № 928. – С. 52–58.
141. Рибаківа О. В. Гендерна специфіка втілення стратегії незгоди в усній англійській неофіційній комунікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Рибаківа. – Харків, 2016. – 20 с.
142. Рыжова Л. П. Специфика языковой коммуникации в сфере производства / Л. П. Рыжова // Языковое общение: процессы и единицы : межвуз. сб. научн. тр. – Калинин : Калининский гос. ун-т., 1988. – С. 94–100.
143. Рябих Л. М. Лекція як жанр американського академічного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. М. Рябих. – Харків, 2014. – 20 с.
144. Сальтевська М. Ю. Метафоричне втілення концепту КРИЗА у сучасному англійському газетному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / М. Ю. Сальтевська. – Харків, 2011. – 20 с.
145. Самохіна В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США : [монографія] / В. О. Самохіна. – [вид. 2-е, перероб. і доп.]. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 360 с.
146. Самочорнова О. А. Аппозитивна конструкція як експлікаційна модель в американському газетному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. А. Самочорнова. – Харків, 2014. – 20 с.

147. Свон Р. Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России : [научн. издание] / Р. Д. Свон / [под. общ. ред. В. П. Сальникова]. – СПб. : Санкт-Петербургский университет МВД России; издательство «Алетейя», 2000. – 224 с.
148. Седов К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции / К. Ф. Седов. – М. : Лабиринт, 2004. – 320 с.
149. Семенюк І. С. Мовні засоби відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та публіцистиці : [монографія] / І. С. Семенюк. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 256 с.
150. Семьонкіна І. А. Специфіка англомовного законодавчого дискурсу в аспекті перекладу / І. А. Семьонкіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – Вип. 61, № 896. – С. 181–185.
151. Серажим К. С. Дискурс як соціальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність / К. С. Серажим. – К. : ВЦ «Київський університет», 2002. – 392 с.
152. Серякова И. И. Коммуникативный менеджмент конфликтного дискурса / И. И. Серякова // Science and Education a New Dimension – Budapest : Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2015. – Philology, III (9). – Issue 44. – P. 78–82
153. Сидоров Е. В. Онтология дискурса / Е. В. Сидоров. – М. : ЛКИ, 2008. – 232 с.
154. Силлинс Д. А. А. Связность как регуляция четырех коммуникативных процессов : интеграции, развития, выражения мнений и контекстуализации / Д. А. А. Силлинс // Организационная коммуникация ; [сост. А. П. Мюллер, А. Кизер ; пер. и науч. ред. А. А. Киселевой]. – Харьков : Гуманитарный центр, 2005. – С. 160–176.
155. Скакун О. Ф. Теория государства и права / О. Ф. Скакун. – Харьков : Консум, 2000. – 703 с.

156. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) / Е. Ф. Скороходько. – К. : Логос, 2006. – 99 с.
157. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты: дис. ... доктора филол. наук : 10.02.19 / Слышкин Геннадий Геннадиевич. – Волгоград, 2004(а). – 314 с.
158. Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование / Г. Г. Слышкин // Вестник ВГУ. Сер. : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004(б). – № 1. – С. 29–34.
159. Смирнова М. С. Проповідь у релігійному православному дискурсі ХХ століття: лінгвопрагматичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / М. С. Смирнова. – К., 2016. – 20 с.
160. Социо. Все об организации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.socio.ru/osnovnye-ponyatiya-sociolingvistiki.
161. Спранз-Фогаси Т. Что делает босс? Повседневная коммуникация высшего управленческого персонала / Т. Спранз-Фогаси // Организационная коммуникация ; [сост. А. П. Мюллер, А. Кизер ; пер. и науч. ред. А. А. Киселевой]. – Харьков : Гуманитарный Центр, 2005. – С. 322–352.
162. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца ХХ века. – М. : ИЯ РАН, 1995. – С. 35–73.
163. Степанов Ю. С. Язык и метод. К современной философии языка / Ю. С. Степанов. – М. : Язык русской культуры, 1998. – 784 с.
164. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие / И. А. Стернин. – Воронеж : АОЗТ «Полиграф», 2001. – 252 с.
165. Сухих С. А. Прагмалингвистическое моделирование коммуникативного процесса / С. А. Сухих, В. В. Зеленская. – Краснодар : Кубан. ун-т, 1998. – 96 с.

166. Сушкова Н. Усний англомовний академічний дискурс: структура, семантика та прагматика / Н. Сушкова // Humanities and social sciences. – Lviv. – 2009. – С. 97–98.
167. Тарасова И. П. Структура личности коммуниканта и речевое воздействие / И. П. Тарасова // Вопросы языкознания. – 1993. – № 5. – С. 70–82.
168. Тарасова Е. В. Когнитивные основания системной организации речи / Е. В. Тарасова // Вісник Харківського державного університету. – 1999. – Вип. 424. – С. 174–183.
169. Таценко Н. В. Теоретичні засади антропоцентризму мовних інновацій [Електронний ресурс] / Н. В. Таценко. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/8833/97>.
170. Теремко В. Г. Соціальні інститути і спільноти [Електронний ресурс] / В. Г. Теремко. – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/138/3894/html>.
171. Томахів М. В. Англомовний науковий дискурс: сучасний стан та перспективи подальших досліджень / М. В. Томахів // Одеський науковий вісник. – 2015. – Т. 2, № 5. – С. 154–157.
172. Торсуева И. Г. Контекст / И. Г. Торсуева // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 685.
173. Трейси К. Повседневный разговор. Строение и отражение идентичности ; [пер. с англ.] / К. Трейси, Дж. Роблз. – Х. : Гуманитарний центр, 2015. – 448 с.
174. Тюпа В. И. Аналитика художественного текста / В. И. Тюпа. – М. : Лабиринт : РГГУ, 2001. – 192 с.
175. Чрдилели Т. В. Вопросно-ответные единства в деловом диалогическом дискурсе / Т. В. Чрдилели // Наукові записки. – Сер. : Філологічні науки (Мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2014. – Вип. 130. – С. 204–208.
176. Уголовное право. Мотив и цель преступления [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bibliotekar.ru/ugolovnoe-pravo-1/31.htm>.

177. Ухванова И. Ф. Круглый стол как реалья академического дискурса: семиозис, генезис, деятельность / И. Ф. Ухванова // Академический дискурс и дискурсный подход в преподавании иностранных языков : междунар. круглый стол, 16–18 апреля 2015 г. : тезисы докл. / [под общ. ред. О. В. Луцинской, А. В. Поповой, Е. А. Тихомировой]. – Минск : БГУ, 2015. – С. 52-53.
178. Фещенко О. В. Мова професійного спілкування у світлі дискурсивної парадигми / О. В. Фещенко // Каразінські читання: людина, мова, комунікація : VIII Всеукр. наук. конф. 5 лютого 2009 р. : тези доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009(а). – С. 298–299.
179. Фещенко О. В. Інституціональність дискурсу як лінгвістична та перекладацька проблема / О. В. Фещенко // Методологічні проблеми сучасного перекладу : VIII Міжнар. наук.-метод. конф., 23-25 січня 2009 р. : тези доп. – Суми : СумДУ, 2009(б). – С. 125-126.
180. Фещенко О. В. Інституціональність аспекту комунікантів дискурсу слідчих / О. В. Фещенко // Сучасна англїстика: мова в контексті культури : третій міжн. наук. форум, 25 червня 2009 р. : тези доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009(в). – Ч. 2. – С. 66–68.
181. Фещенко О. В. Інституційність як дискурсологічна проблема / О. В. Фещенко // Германїстика у ХХІ столїтті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика : наук. конф. германїстів, 10 квітня 2010 р. : тези доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010(а). – С. 95–96.
182. Фещенко О. В. Інституційність дискурсу як проблема лінгвістики та методики викладання іноземних мов / О. В. Фещенко // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : III Всеукр. наук.-метод. конф., 23 листопада 2010 р. : тези доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010(б). – С. 180–181.
183. Фещенко О. В. Комунікативні ситуації як складники дискурсу американських слідчих / О. В. Фещенко // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2011. – Вип. 55. – С. 187–190.

184. Фещенко О. В. Одиниці аналізу дискурсу американських слідчих / О. В. Фещенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2012. – Вип. 69, № 1002. – С. 39–43.
185. Фещенко Е. В. Тема «Совершение преступления» в общении представителей американского института следствия / Е. В. Фещенко // Проблемы лингвистики и лингводидактики : междунар. сборник науч. ст. / [под ред. С. А. Мосеевой, Л. Г. Петровой]. – Белгород : ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2013(а). – Вып. 1. – С. 315–321.
186. Фещенко О. В. Співвідношення поняття інституційності з конституювальними параметрами дискурсу / О. В. Фещенко // Каразінські читання: людина, мова, комунікація : XII наук. конф. з міжнар. участю, 1 лютого 2013 р. : тези доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013(б). – С. 309–311.
187. Фещенко О. В. Фрагменти кінодискурсу як матеріал аналізу інституційності дискурсу американського слідства / О. В. Фещенко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015(а). – №80. – С. 221–226.
188. Фещенко О. В. Реалізація теми «Розкриття злочину» як вияв інституційності дискурсу американського слідства / О. В. Фещенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2015(б). – № 81.– С. 171–176.
189. Фещенко О. В. Нелабільність теми як показник інституційності дискурсу американського слідства / О. В. Фещенко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: XIV наук. конф. з міжнар. участю, 27 березня 2015 р. : тези доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015(в). – С. 235–237.
190. Фещенко О. В. Алгоритм аналізу інституційності дискурсу американського слідства / О. В. Фещенко // Сучасний стан та перспективи лінгвістичних досліджень та проблем перекладу : Всеукр. наук. конференції пам'яті д.ф.н., проф. Д. І. Квеселевича, 15 травня 2015 р. : тези доп. – Житомир: Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка, 2015(г). – С. 87–89.

191. Фещенко О. В. Інституційні унісонні діалогові стратегії в дискурсі американського слідства / О. В. Фещенко // *Science and Education a New Dimension. Philology.* – IV (25), Issue: 105. – Budapest, 2016(a). – P. 7–10.
192. Фещенко О. В. Продуктивність реалізації тем і діалогових стратегій як показник ступеню інституційності дискурсу американського слідства / О. В. Фещенко // *Сучасна іноземна філологія: дослідницький потенціал: VII міжн. наук. форум, 23 листопада 2016 р. : тези доп.* – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016(б). – Ч. 2. – С. 84–86.
193. Филиппов К. А. Лингвистика текста : [курс лекций] / К. А. Филиппов. – СПб. : СПбУ, 2003. – 336 с.
194. Филлипс Л. Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л. Дж. Филлипс, М. В. Йоргенсен ; [пер. с англ.]. – Харьков : Гуманитарный Центр, 2004. – 336 с.
195. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі : [монографія] / І. Є. Фролова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
196. Фролова І. Є. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англомовному дискурсі: дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Фролова Ірина Євгенівна. – Харків, 2015. – 508 с.
197. Фролова І. Є. Структури комунікативно-актуального знання в дискурсі / І. Є. Фролова // *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи.* – К. : Логос, 2016. – С. 137–147.
198. Фуко М. Археология знаний : [пер. с фр.] / М. Фуко. – К. : Ника-Центр, 1996. – 208 с.
199. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие : [пер. с нем. под ред. Д. В. Скляднева] / Ю. Хабермас. – СПб. : Наука, 2000. – 380 с.
200. Хамула П. І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Хамула Павло Іванович. – Харків, 2015. – 235 с.
201. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.
202. Хундснуршер Ф. Основы, развитие и перспективы анализа диалога /

Ф. Хундснуршер // Вопросы языкознания. – 1998. – № 2. – С. 38–50.

203. Чарльз М. Т. Профессиональная подготовка сотрудников полиции (милиции) США и России : [научн. издание] / М. Т. Чарльз / [под. общ. ред. В. П. Сальникова]. – СПб. : Санкт-Петербургский университет МВД России; издательство «Алетейя», 2000. – 224 с.
204. Чернявская В. Е. Дискурс как фантомный объект: от текста к дискурсу и обратно? [Электронный ресурс] / В. Е. Чернявская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2011. – № 3. – С. 86–95. – Режим доступа : <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-no3-2011/cernavskaa-v-e>.
205. Четвертак Є. О. Вербалізація національної ідентичності США в англомовному політичному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Є. О. Четвертак. – Запоріжжя, 2016. – 20 с.
206. Чорновол-Ткаченко О. О. Вербалізація концепту ВЛАДА у сучасному британському газетному дискурсі»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. О. Чорновол-Ткаченко. – Харків, 2007. – 20 с.
207. Шаніна О. С. Медичний дискурс: комунікативно-прагматичний і сугестивний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. С. Шаніна. – Одеса, 2015. – 19 с.
208. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / [під загальн. ред. І.С. Шевченко : кол. монографія]. – Харків : Константа, 2005(в). – С. 105–118.
209. Шевченко И. С. Дискурс как мыслекоммуникативное образование / И. С. Шевченко, Е. И. Морозова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Харків : Константа, 2003. – № 586. – С. 33–38.
210. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326 с.

211. Шендельс Е. И. Внутренняя организация текста / Е. И. Шендельс // Иностранные языки в школе. – 1987. – № 4. – С. 9–12.
212. Шепітько С. Компоненти наукового дискурсу / С. Шепітько // Наукові записки. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – Вип. 89 (5). – С. 164–167
213. Ширяева Т. А. Когнитивная модель делового дискурса : [монография] / Т. А. Ширяева. – Пятигорск : Пятигорский гос. лингв. ун-т, 2006. – 256 с.
214. Шмелева Т. В. Модель речевого жанра / Т. В. Шмелева // Жанры речи. – Саратов, 1997. – С. 88–99.
215. Шпак О. В. Реалізація комунікативної категорії КОНТАКТ у сучасному англомовному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Шпак. – Харків, 2015. – 20 с.
216. Шпенюк І. Є. Адресантно-адресатний аспект американського науково-академічного дискурсу / І. Є. Шпенюк // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – К. : Логос, 2014. – С. 205–214.
217. Штерн А. С. Перцептивный аспект речевой деятельности (экспериментальное исследование) / А. С. Штерн. – СПб. : СПбГУ, 1992. – 286 с.
218. Шурафина Л. С. Медицинский дискурс как тип институционального дискурса / Л. С. Шурафина // Вестник Челябинского государственного университета. – 2013. – Вып. 86, № 37(328).. Филология. Языкознание. – С. 65–67.
219. Шутак Л. Б. Медичний дискурс як невід’ємна частина української дискурсології / Л. Б. Шутак // Наукові записки національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. – 2014. – Вип. 48. – С. 256–260.
220. Юшкевич В. І. Тематичні моделі англомовного ділового дискурсу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. І. Юшкевич. – Харків, 2015. – 20 с.
221. Яхонтова Т. В. Лінгвогенологія сучасної науки (на матеріалі англомовних текстів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. В. Яхонтова. – К., 2014. – 36 с.

222. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генеалогія наукової комунікації : [монографія] / Тетяна Вадимівна Яхонтова. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с.
223. Alvarez-Pereyre M. Using film as a linguistic specimen: Theoretical and practical issues / M. Alvarez-Pereyre // *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television* / [ed. by R. Piazza, M. Bednarek, F. Rossi]. – Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 2011. – P. 47–67.
224. Apel K.-O. Auseinandersetzungen in Erprobung des transzendentalpragmatischen Ansatzes / K.-O. Apel. – Frankfurt/M. : Suhrkamp, 1998. – 866 S.
225. Atkinson J. M. Displaying neutrality: formal aspects of informal court proceedings / J. M. Atkinson // *Talk at Work* / [Ed. P. Drew, J. Heritage]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – P. 199–211.
226. Bardovi-Harlig K. *Interlanguage Pragmatics: Exploring Institutional Talk* / Kathleen Bardovi-Harlig, Beverly S. Hartford. – London : Lawrence Erlbaum Associates. Publishers, 2005. – 230 p.
227. Bloor M. J. Conflict and conflict resolution in doctor-patient interactions / M. J. Bloor, G. Horobin // *A Sociology of Medical Practice* / [Ed. C. Cox, A. Mead]. – London : Collier Macmillan, 1975. – P. 85–271.
228. Bredmar M. Reconfirming normality: the constitution of reassurance in talks between midwives and expectant mothers / M. Bredmar, P. Linell // *Talk, Work and Institutional Order: Discourse in Medical, Mediation and Management Settings*. – Berlin : Mouton DeGruyter. – 1999. – P. 70–237.
229. Butler J. *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left* / J. Butler, E. Laclau, S. Zizek. – London : Verso, 2000. – 329 p.
230. *Chaos and Order: Complex Dynamics in Literature and Science* / [ed. by N. Kathe]. – Chicago : University of Chicago Press, 1991. – 308 p.
231. Charon R. Multi-dimensional interaction analysis: a collaborative approach to the study of medical discourse / R. Charon, M. J. Greene, R. D. Adelman // *Social Science and Medicine*. – 1994. – P. 65–955.

232. Clayman S. E. Defining moments, presidential debates and the dynamics of quotability / S. E. Clayman // *Journal of Communication*. – 1995. – #45(3). – P. 46–118.
233. Contemporary business law / [Reitzel J. D., Lyden D. P., Roberts N. J., Severance G. B.]. – New York etc. : McGraw-Hill, 1990. – 1225 p.
234. Drew P. Contested evidence in courtroom cross-examination: The case of a trial for rape / P. Drew // *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings* / [Drew P., Heritage J. (eds.)]. – Cambridge : CUP, 1992. – P. 470–520.
235. Dutelle A. W. An Introduction to Crime Scene Investigation / A.W. Dutelle. – USA : Jones and Bartlett Publishers, LLC, 2011. – 532 p.
236. Eckert P. Communities of practice: where language, gender and power all live / P. Eckert, S. McConnell-Ginet // *Language and Gender* / [A Reader. Ed. J. Coates]. – Oxford : Blackwell, 1998. – P. 484–494.
237. Edmondson W. Spoken Discourse: A Model for Analysis / W. Edmondson. – London : Longman, 1981. – 317 p.
238. Ehrlich S. “I think that`s not an assumption you ought to make”: challenging presupposition in inquiry testimony / S. Ehrlich, J. Sidnell // *Language in Society*. – 2006. – #35. – P. 76–655.
239. Espin Sl. A Time as a catalyst for tension in nurse-surgeon communication [Electronic resource] / Sl. Espin, L. Lingard. – Access : <http://www.ncbi.nlm.nih>.
240. Emanuel E. J. Four models of the physician-patient relationship / E. J. Emanuel, L. L. Emanuel // *Journal of the American Medical Association*. – 1992. – Vol. 267. – P. 7–2221.
241. Heath C. The delivery and reception of diagnosis and assessment in the general practice consultation / C. Heath // *Talk at Work* / [Ed. P. Drew, J. Heritage]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – P. 67–235.
242. Heisterkamp B. L. Conversational display of mediator neutrality in a court-based program / B. L. Heisterkamp // *Journal of Pragmatics*. – 2006. – Vol. 38(12). – P. 64–2051.

243. Heritage J. Negotiating the legitimacy of medical problems: a multi-face concern for patients and physicians / J. Heritage // *Communicating to Manage Health and Illness* / [Ed. D. Brasher, D. Goldsmith]. – New York : Routledge, 2009. – P. 64–147.
244. Fairclough N. *Language and Power* / N. Fairclough. – London : Longman, 1989. – 259 p.
245. Fauconnier G. *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language* / G. Fauconnier. – Cambridge (Mass) : MIT Press, 1985. – 185 p.
246. Fisher B. A. J. *Techniques of Crime Scene Investigation* / Barry A. J. Fisher, David R. Fisher. – CRC Press Taylor and Francis Group, LLC, 2012. – 504 p.
247. Forrester A. M. *How to do conversation analysis: a brief guide* / Michael A. Forrester. – Canterbury : University of Kent, 2002. – 28 p.
248. Freed A. Communities of practice and pregnant women: is there a connection? / A. Freed // *Language in society*. – 1999. – № 28/2. – P. 257–271.
249. *From Simplicity to Complexity. Part II. Information – Interaction – Emergence* / [Ed. by K. Mainzer, A. Müller, W.G. Saltzer]. – Braunschweig, Weisbaden : Vieweg, 1998. – 233 p.
250. Garfinkel H. *Remarks on Ethnomethodology* / H. Garfinkel // *The Ethnography of Communication. Direction in Sociolinguistics* / [Ed. J. J. Gumperz, D. Hymes]. – New York : Holt, Rinehart, Winston, 1972. – P. 301–324.
251. Goffman E. *Forms of Talk* / E. Goffman. – Oxford : Oxford University Press, 1981. – 344 p.
252. Goodwin C. *Conversational Organization* / C. Goodwin. – New York : Academic Press, 1981. – 195 p.
253. Gotti M. *Insights into Medical Discourse: Diachronic and Synchronic Perspectives* [Electronic resource] / M. Gotti. – 2015. – Access : https://www.esptodayjournal.org/pdf/current_issue/2015/1.%20MAURIZIO%20GOTTI%20-%20full%20text.pdf.

254. Gunter N. C. Domestic division of labor among working couples: Does androgyny make difference? / N. C. Gunter, B. G. Gunter // *Psychology of Women Quarterly*. – 1990. – Vol. 14. – P. 355–370.
255. Harris S. Being politically impolite: extending politeness theory to adversarial political discourse / S. Harris // *Discourse and Society*. – 2001. – № 12. – P. 451–472.
256. Harvey O. J. Conceptual system and personality organization / O. J. Harvey, D. E. Hunt, H. M. Schroder. – N.Y. : John Wiley & Sons, 1961. – 375 p.
257. Henne H. Einführung in die Gesprächsanalyse / H. Henne, H. Rehbock. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1982. – 330 S.
258. Holmes J. The community of practice: Theories and methodologies in language and gender research / J. Holmes, M. Meyerhoff // *Language in Society*. – 1999. – № 28. – P. 173–183.
259. How Crime Scene Investigation Works [Electronic resource]. – Access : <http://science.howstuffworks.com/csi.htm>.
260. Husserl E. Die Idee der Phänomenologie / E. Husserl. – The Hague : Mouton, 1950. – 327 S.
261. Janney R. Pragmatics and Cinematic Discourse / R. Janney // *Lodz Papers in Pragmatics*. – 2012. – Vol. 8, No. 1. – P. 85–113.
262. Koffka K. Perception: an introduction to the gestalt-theorie / K. Koffka // *Psychological Bulletin*. – 1992. – № 19. – P. 531–585.
263. Kushell E. Gender, leadership style, and subordinate satisfaction: An experiment / E. Kushell, R. Newton // *Sex Roles*. – 1986. – V. 14. – P. 121-129.
264. Langacker R. W. Discourse in cognitive grammar / R. W. Langacker // *Cognitive Linguistics*. – 2001. – Vol. 12. – № 2. – P. 143–188.
265. Leary M. The relationship of instrumentality and expressiveness to sexual behavior in males and females / M. Leary, W. Snell // *Sex Roles*. – 1988. – V. 18. – P. 509–522.
266. Lewin K. A Dynamic Theory of Personality : Selected Papers / K. Lewin ; [trans. by D. K. Adams, K. E. Zener]. – New York, London : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1935. – 286 p.

267. Linell P. Approaching Dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives / P. Linell. – Amsterdam : John Benjamins, 1998. – 347 p.
268. Lombardo J. P. Sex role and parental behaviors / J. P. Lombardo, T. R. Kemper // *Journal of Genetic Psychology*. – 1992. – № 1. – P. 103–113.
269. Lötscher A. Text und Thema. Studien zur thematischen Konstituenz von Texten / A. Lötscher. – Tübingen : Niemeyer, 1987. – 309 S.
270. Malinowski B. Phatic communion / B. Malinowski // *Communication in face-to-face interaction*. – Harmondsworth. – 1972. – P. 146–152.
271. Manstead A. S. Sex-role stereotyping in British television advertisements / A. S. Manstead, C. McCulloch // *British Journal of Sociological Psychology* – 1981. – V. 20, № 3. – P. 171–180.
272. Metz C. The Imaginary Signifier: Psychoanalysis and the Cinema / C Metz ; [translation by C. Britton, A. Williams, B. Brewster, & A. Guzzetti]. – Bloomington, IN : Indiana University Press, 1982. – 334 p.
273. Mertz E. Recontextualisation as socialization: text and pragmatics in the law school classroom / E. Mertz // *Natural Histories of Discourse* ; [Ed. M. Silverstein, G. Urban]. – Chicago : The University of Chicago Press, 1996. – P. 229–249.
274. Meyerhoff M. Sorry in the Pacific: defining communities, defining practices / M. Meyerhoff // *Language in Society*. – 1999. – № 28/2. – P. 225–239.
275. Mills C. W. The Sociological Imagination / C. Wright Mills. – New York : Oxford University Press, 1967. – 240 p.
276. Mills S. Rethinking Politeness, Impoliteness and Gender Identity [Electronic resource] / S. Mills. – 2002. – Access : <http://www.lboro.ac.uk/departments/ea/politeness/GenderandPoliteness.htm>.
277. Mishler E. G. Studies in Dialogue and Discourse: an Exponential Law of Successive Questioning / E. G. Mishler // *Language in Society*. – 1975. – № 4. – P. 31–51.
278. Morand D. Language and power: an empirical analysis of linguistic strategies used in superior – subordinate communication / D. Morand // *Journal of Organizational Behaviour*. – May, 2000. – 21,3. – P. 235–248.

279. Müller F. Review of Paolo Leonardi and Maurizio Viaro, 1990: *Conversazione e terapia. L'intervista circolare* / F. Müller // *Journal of Pragmatics*. – 1997. – № 28. – P. 383–412.
280. Mullany L. “I don't think you want to get a word in edgeways do you John?” Re-assessing (im)politeness, language and gender in political broadcast interviews [Electronic resource] / Mullany L. – Access : <http://extra.shu.ac.uk/wpw/politeness/mullany.htm>.
281. O'Brien M. Gender identity and sex roles / M. O'Brien // *Handbook of social development: A lifespan perspective* / [V. B. Van Hasselt, M. Hersen (eds.)]. – N.Y. : Plenum, 1992. – P. 325–345.
282. Owen M. *Apologies and Remedial Interchanges: A Study of Language Use in Social Interaction* / M. Owen. – Berlin, New York, Amsterdam : Mouton de Gruyter, 1983. – 192 p.
283. Pepper I. *Crime Scene Investigation: Methods and Procedures* / I. Pepper. – Open University Press, 2000. – 226 p.
284. Pettigrew A. M. *The Politics of Organisational Decision-making* / A. M. Pettigrew. – Tavistock, 1973. – 302 p.
285. Rojahn K. The social identities of female leaders in different cultural contexts / K. Rojahn, A. H. Fischer, T. M. Willemsen // *Feminism and Psychology* – 1997. – V. 7, № 3. – P. 183–207.
286. Rossi F. Discourse analysis of film dialogues: Italian comedy between linguistic realism and pragmatic non-realism / F. Rossi // *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television* / [ed. by R. Piazza, M. Bednarek, F. Rossi]. – Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 2011. – P. 21–46.
287. Schegloff E. Notes on a conversational practice: Formulating place / E. Schegloff // *Studies in Social Interaction* / [Sudnow D. (ed.)]. – New York : Free Press, 1972. – P. 75–119.
288. Schegloff E. Opening up closing / E. Schegloff, H. Sacks // *Semiotica*. – Amsterdam etc., 1973. – Vol. 8, № 7/4. – P. 289–327.

289. Schegloff E. Issues of relevance for discourse analysis: Contingency in action, interaction and co-participant context / E. Schegloff // *Computational and Conversational Discourse: Burning Issues – An Interdisciplinary Account*. – Heidelberg : Springer Verlag, 1996. – P. 3–38.
290. Schegloff E. *Sequence Organization in Interaction* / E. Schegloff. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 300 p.
291. Schegloff E. Opening up closing / E. Schegloff, H. Sacks // *Semiotica*. – 1973. – Vol. 8, № 7/4. – P. 289–327.
292. Schiffrin D. *Approaches to Discourse* / D. Schiffrin. – Oxford : Blackwell, 1994. – 470 p.
293. Sinclair J. M. *Towards an Analysis of Discourse* / J. M. Sinclair, M. Coulthard. – London : OUP, 1975. – 163 p.
294. Stangor C. Development of gender role knowledge and gender consistency / C. Stangor, D. N. Ruble // *New Directions for Child Development*. – 1987. – V. 38. – P. 5–22.
295. Stenstroem A. *An Introduction to Spoken Interaction* / A. Stenstroem. – London : Longman Publishing Group, 1994. – 238 p.
296. Stivers T. Treatment decisions: negotiations between doctors and patients in acute care encounters / T. Stivers // *Communication in Medical Care: Interactions between Primary Care Physicians and Patients* / [Ed. J. Heritage, D. Maynard]. – Cambridge : Cambridge University Press. – 2006. – P. 279–312.
297. Stubbs M. *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language* / M. Stubbs. – Oxford : Blackwell, 1983. – 272 p.
298. Svennevig J. *Getting Acquainted in Conversation: a study of initial interactions* / J. Svennevig. – Philadelphia : John Benjamins, 1999. – 384 p.
299. Tannen D. *Analyzing Discourse: Text and Talk* / D. Tannen. – Washington : Georgetown University Press, 1982. – 400 p.
300. Tannen D. *Gender and Discourse* / D. Tannen. – New York, Oxford : OUP, 1994. – 203 p.

301. Team communication in the operating room: talk patterns, sites of tension, and implications for novices [Electronic resource] / [Lingard L., Reznick R., Espin S., Regehr G., DeVito D.]. – Access : <http://www.ncbi.nlm.nih>.
302. The Criminal Justice System [Electronic resource]. – Access : <https://victimsofcrime.org/help-for-crime-victims/get-help-bulletins-for-crime-victims/the-criminal-justice-system>.
303. Toolan M. What makes you think you sexist? A speech move schematic and its application to Pinter's *The Birthday Party* / M. Toolan // *Journal of Pragmatics*. – 2000. – № 32. – P. 117–201.
304. Tsui A. *English Conversation* / A. Tsui. – Oxford : Oxford University Press, 1994. – 298 p.
305. Tsui A. *English Conversation* / A. Tsui. – Oxford : OUP, 1995. – 298 p.
306. Valdez R. L. Family roles: A help or hindrance for working women? / R. L. Valdez, B. A. Gutek // *Women's career development* / [B. A. Gutek, L. Larwood (eds.)]. – Beverly Hills : Sage, 1987. – P. 157–169.
307. Watson R. *Ethnomethodology and textual analysis* / R. Watson // *Qualitative Research Theory, Method and Practice* ; [D. Silverman (ed.)]. – London, etc. : Sage Publ., 1997. – P. 80–98.
308. Wertheimer M. *Laws of organization in perceptual forms* / M. Wertheimer // *A Source Book of Gestalt Psychology* / [ed. by W. Ellis]. – London : Routledge & Kegan Paul, 1938. – P. 71–88.
309. Wilce M. J. *Medical Discourse* [Electronic resource] / M. James Wilce. – Access : http://jan.ucc.nau.edu/jmw22/research_pubs/WilceArticles_PDFs/Wilce2009MedicalDiscourseAnnualReview.pdf.
310. Wodak R. *Disorders of Discourse* / R. Wodak. – L., N.Y. : Longman, 1996. – 315 p.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

311. Библиотека Гумер. Социология [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Soc_Nauk/09.php.
312. Большой словарь по социологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://voluntary.ru/dictionary/662/word/%C8%CD%D1%D2%C8% D2% D3%D2/>.
313. Большой толковый социологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://voluntary.ru/dictionary/567/word/% C8%CD%D1%D2% C8%D2%D3%D2>.
314. Енциклопедія постмодернізму / [за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора ; перекл. з англ. В. Шовкун ; наук. ред. перекл. О. Шевченко]. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 503 с.
315. Індукція і дедукція, як методи наукового пізнання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studies.in.ua/shpora-philosophy>.
316. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 196 с.
317. Научно-популярная онлайн-энциклопедия Кругосвет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.krugosvet.ru/>.
318. Предмет і метод статистики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.referatu.net.ua/referats/22/31610/?page=10>.
319. Профайлер (Верификатор) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.profguide.ru/professions/profiler.ntml.
320. Российская социологическая энциклопедия. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://voluntary.ru/dictionary/619/word/% C8%CD%D1%D2% C8%D2%D3%D2>.
321. Русский язык. Энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия, 1979. – 564 с.
322. Синергетика. Народження порядку з хаосу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mobile.pidruchniki.com/1728092437727/filosofia>.

323. Синтез та аналіз як методи наукового пізнання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studies.in.ua/shpora-philosophy/633-42-analz-sintez-yak-metodi-naukovogo-pznannya.html>.
324. Словарь ключевых социологических терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://christsocio.info/content/view/598/101/>.
325. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / [укл. О. Селіванова]. – Полтава : Довкілля – К, 2010. – 716 с.
326. Encyclopedia “Wikipedia” [Electronic resource]. – Access : <http://en.wikipedia.org>.
327. Merriam Webster’s Dictionary / [Electronic resource]. – Access : <http://www.merriam-webster.com/thesaurus/institution>.
328. Glossary Commander. Служба тематических толковых словарей. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RRu.ogr;t:l!otxyoyzy.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

329. Castle, Cuffed [Electronic resource]. – Access : <http://seriesmonitor.com/castle/transcripts/season4/10.html>.
330. Castle, Demon [Electronic resource]. – Access : <http://seriesmonitor.com/castle/transcripts/season4/21.html>.
331. Castle, Headhunters [Electronic resource]. – Access : <http://seriesmonitor.com/castle/transcripts/season4/21.html>.
332. Castle, Scared To Death [Electronic resource]. – Access : <http://seriesmonitor.com/castle/transcripts/season5/16.html#sthash.o7B0xGAn.dpuf>.
333. Castle, Significant Others [Electronic resource]. – Access : <http://seriesmonitor.com/castle/transcripts/season5/10.html>.
334. Castle, Target [Electronic resource]. – Access : <http://seriesmonitor.com/castle/transcripts/season5/15.html>.

335. Castle, The Limey [Electronic resource]. – Access : <http://seriesmonitor.com/castle/transcripts/season4/20.html>.
336. Criminal Minds, A Real Rain [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=12826>.
337. Criminal Minds, Awake [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=23870>.
338. Criminal Minds, Compromising Positions [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=13088>.
339. Criminal Minds, Doubt [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=12867>.
340. Criminal Minds, Empty Planet [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=12839>.
341. Criminal Minds, Mr. and Mrs. Anderson [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=13171&sid=df7b5ddb9a44fb9113493cf5cfa50202>.
342. Criminal Minds, Open Season [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=12864>.
343. Criminal Minds, The Popular Kids [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=12819>.
344. Criminal Minds, The Silencer [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=13133>.
345. Criminal Minds, The Tribe [Electronic resource]. – Access : <http://transcripts.foreverdreaming.org/viewtopic.php?f=31&t=12825>.
346. CSI: Miami, A Horrible Mind [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s01e10.
347. CSI: Miami, Bang, Bang, Your Debt [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s06e04.

348. CSI: Miami, Blood Brothers [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s02e01.
349. CSI: Miami, Chain Reaction [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s06e07.
350. CSI: Miami, Forced Entry [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s01e14.
351. CSI: Miami, Golden Parachute [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s01e01.
352. CSI: Miami, Kill Zone [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s01e09.
353. CSI: Miami, Losing Face [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s01e02.
354. CSI: Miami, MIA/NYC – NonStop [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s02e23.
355. CSI: Miami, My Nanny [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s06e10.
356. CSI: Miami, Permanent Vacation [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s06e08.

357. CSI: Miami, Slaughterhouse [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s01e08.
358. CSI: Miami, To Kill a Predator. [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s06e17.
359. CSI: Miami, Tunnel Vision [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s06e18.
360. CSI: One Night Stand [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-miami&episode=s03e14.
361. Law and Order, Ghost [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s06e16.
362. Law and Order, Hooked [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s06e15.
363. Law and Order, Identity [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s06e12.
364. Law and Order, Loss [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s05e04.
365. Law and Order, Manic [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s05e02.

366. Law and Order, Scavenger [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s06e04.
367. Law and Order, Tragedy [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s05e01.
368. Law and Order, Waste [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=law-and-order-special-victims-unit&episode=s04e08.
369. NCIS, Caught On Tape [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E15-randonnee-mortelle-15000.html>.
370. NCIS, Doppelgaenger [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E12-alter-ego-14997.html>.
371. NCIS, Driven [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S04E11-otto-15043.html>.
372. NCIS, Escaped [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S04E02-le-fugitif-15034.html>.
373. NCIS, Faking It [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S04E04-l-appat-15036.html>.
374. NCIS, Forced Entry [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E09-l-intrusion-14994.html>.
375. NCIS, Friends and Lovers [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S04E15-amis-et-amants-15047.html>.
376. NCIS, Honor Code [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S03E07-code-d-honneur-15015.html>.
377. NCIS, Lt. Jane Doe [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E04-jane-doe-14989.html>.
378. NCIS, Pop Life [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E16-bull-dog-15001.html>.

379. NCIS, Split Decision [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/les-episodes/saison-1/121/script-vo.25.265/>.
380. NCIS, Stakeout [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S05E12-etrote-surveillance-15068.html>.
381. NCIS, Switch [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S03E05-mr-et-mrs-smith-15013.html>.
382. NCIS, Terminal Leave [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E06-dommages-collateraux-14991.html>.
383. NCIS, The Bone Yard [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E05-terrain-mine-14990.html>.
384. NCIS, The Meat Puzzle [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S02E13-vengeance-d-outre-tombe-14998.html>.
385. NCIS, The Voyeur`s Web [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S03E06-meurtre-en-direct-15014.html>.
386. NCIS, Under Covers [Electronic resource]. – Access : <https://www.hypnoseries.tv/ncis/episode.25.2/S03E08-sous-couverture-15016.html>.
387. SCI: NY, American Dreamers [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s01e03.
388. SCI: NY, Blink [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s01e01.
389. SCI: NY, Boo [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s04e06.
390. SCI: NY, Buzzkill [Electronic resource]. – Access : http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s04e08.

391. SCI: NY, Can You Hear Me Now [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s04e01.
392. SCI: NY, Child`s Play [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s04e11.
393. SCI: NY, Creatures of the Night [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s01e02.
394. SCI: NY, Officer Blue [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s01e09.
395. SCI: NY, Rain [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s01e07.
396. SCI: NY, Tanglewood [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s01e13.
397. SCI: NY, The Thing About Heroes [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s04e10.
398. SCI: NY, Unspoken [Electronic resource]. – Access :
http://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=csi-ny&episode=s09e04.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А

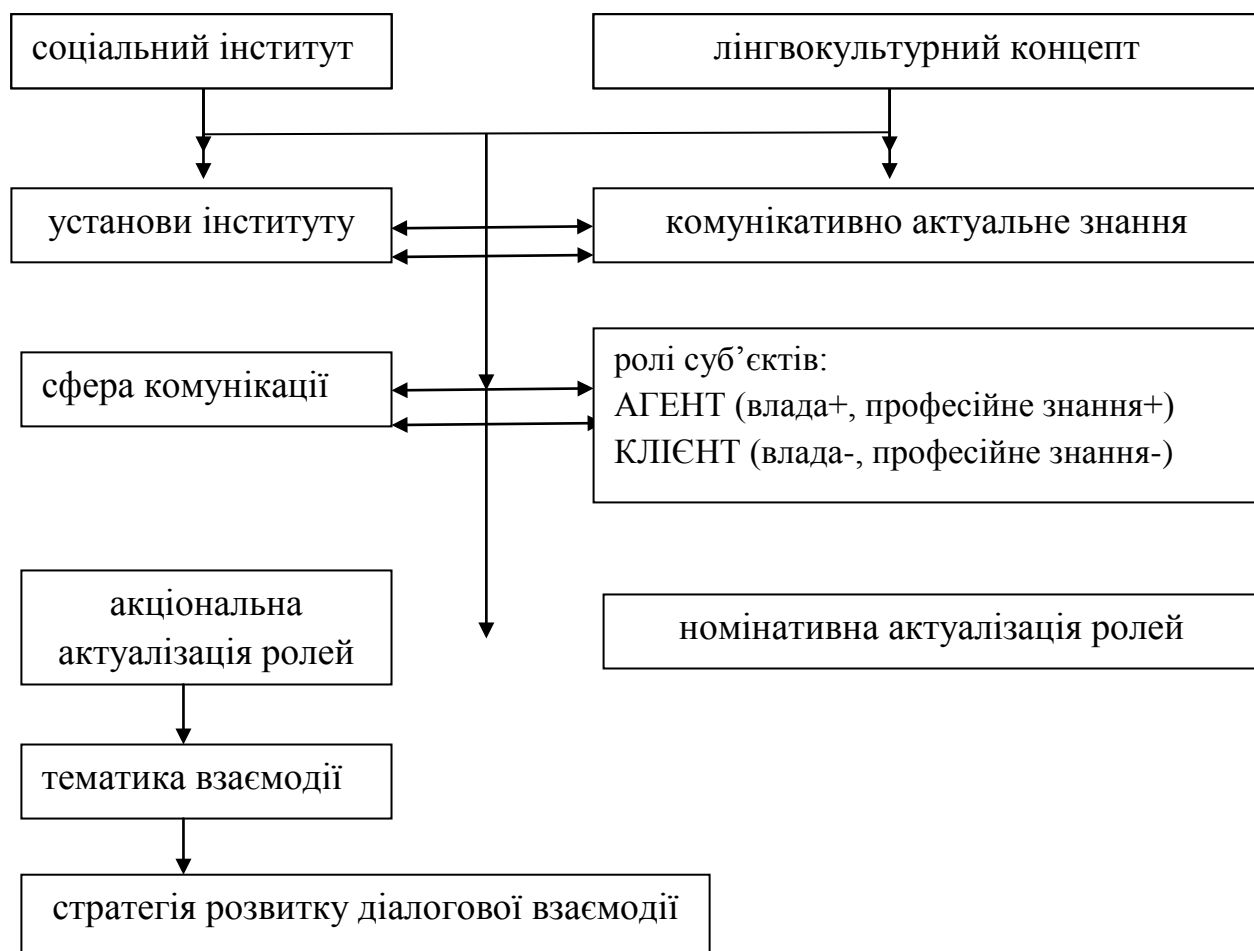

Рис. 1.1. Поняттєва схема інституційності як соціодискурсивної ознаки

ДОДАТОК Б

Рис. Б.1. Модель дискурсу американського слідства

Рис. Б.2. Сценарна структура дискурсу американського слідства

ДОДАТОК В

Таблиця В.1.

Структура змісту дискурсу американського слідства

Інституційна тематика		Неінституційна тематика	
Макротема «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ»	Макротема «РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНУ»	Мікротеми опосередковано пов'язані з інституційними	Мікротеми не пов'язані з інституційними
<p>Підтема «УЧАСНИКИ ПОДІЇ» Мікротеми: «статус учасника події»; «персональні дані»; «особистісні характеристики»; «наявність кримінального досвіду»</p>	<p>Мікротеми «розподіл обов'язків», «планування слідчих дій», «здійснення слідчих дій», «особливості здійснюваних слідчих дій», «правова основа здійснення слідчих дій»</p>	<p>Мікротеми опосередковано пов'язані з макротемою «ПОДІЯ ЗЛОЧИНУ»: «ставлення до злочину», «ставлення до учасника події»...</p>	<p>«події особистого життя», «особисті вподобання/невподобання/ захоплення», «особисті погляди, переконання»</p>
<p>Підтема «РЕЧОВІ ДОКАЗИ» Мікротеми: «фізичні сліди», «сліди/відбитки», «відбитки пальців», «кров та речовини біологічного походження», «траєкторія плям крові», «аудіо- та відеоматеріали/носії»</p>		<p>Мікротеми опосередковано пов'язані з макротемою «РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНУ»: «ставлення до посадових обов'язків», «ставлення до слідчих дій», «відсторонення від роботи», «повернення до роботи»</p>	<p>висловлення, спрямовані на регуляцію міжособистісних взаємин</p>
<p>Підтема «ОБСТАВИНИ ЗЛОЧИНУ» Мікротеми: «час і місце злочину», «наявність/ відсутність алібі», «допоміжні засоби», «мотив злочину», «результат злочину», «причина смерті»</p>			
<p>Підтема «ЗЛОЧИННІ ДІЇ» Мікротеми: «правова кваліфікація злочинної дії», «обставини, що передували злочинній дії або йшли за нею», «подібні злочинні дії», «заподіяна шкода та стан жертви»</p>			

Таблиця В.2.

Сценарії діалогової взаємодії та діалогові стратегії дискурсу американського слідства

Інституційні стратегії		Змішані стратегії	Неінституційні стратегії
Унісонні	дисонансні	дисонансні	Унісонні
<p>стандартні:</p> <p>$t_i \rightarrow t_i$</p> <ul style="list-style-type: none"> • ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення (позитивної / негативної; неповної/ повної/ розширеної; прямої / непрямої) інформації; • ініціальна стратегія спонукання – респонсивна стратегія згоди; • ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія згоди/незгоди; • ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія твердження (відносини генералізації, конкретизації, підтримування, модифікації, завершення, додавання) <p>$t_i \rightarrow t_i \rightarrow t_i$</p> <ul style="list-style-type: none"> • ініціальна стратегія запиту інформації – відтермінувальна стратегія – респонсивна стратегія повідомлення інформації; • ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення інформації – післямова; • ініціальна стратегія твердження – відтермінувальна стратегія уточнення – респонсивна стратегія твердження <p>$t_i \rightarrow t_i \rightarrow t_i \rightarrow t_i$</p> <ul style="list-style-type: none"> • ініціальна стратегія запиту інформації – відтермінувальна стратегія – респонсивна стратегія повідомлення інформації – післямова. <p>нестандартні:</p> <p>$t_i \rightarrow t_i \rightarrow t_i \dots t_i$</p> <p>ланцюжки повідомлень/тверджень</p>	<p>частково дисонансні</p> <p>$t_{ix} \rightarrow t_{iy}$</p> <ul style="list-style-type: none"> • ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія твердження (відносини перемикання) <p>повністю дисонансні</p> <p>$t_i \rightarrow$ непідтримка</p>	<p>частково дисонансні</p> <p>$t_i \rightarrow t_n$ $t_n \rightarrow t_i$</p> <ul style="list-style-type: none"> • ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення інформації; • ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія твердження (відносини перемикання) 	<p>$t_n \rightarrow t_n$</p> <ul style="list-style-type: none"> • ініціальна стратегія запиту інформації – респонсивна стратегія повідомлення інформації; • ініціальна стратегія твердження – респонсивна стратегія твердження

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.1

Співвідношення інституційних і неінституційних тем
у взаємодії слідчих груп

Слідча група	Кількість одиниць аналізу/проценти		Інституційні теми		Неінституційні теми	
			одиниці	%	одиниці	%
CSI: Miami	249	100%	185	74.3%	64	25.7%
CSI: New York	196	100%	145	74%	51	26%
NCIS	348	100%	247	71%	101	29%
Criminal Minds	144	100%	121	84%	23	16%
Castle	141	100%	122	86.5%	19	13.5%
Law and Order	151	100%	130	86.1%	21	13.9%
Усього:	1229	100%	950	77.3% Середній показник інституційних тем (%)	279	22.7%

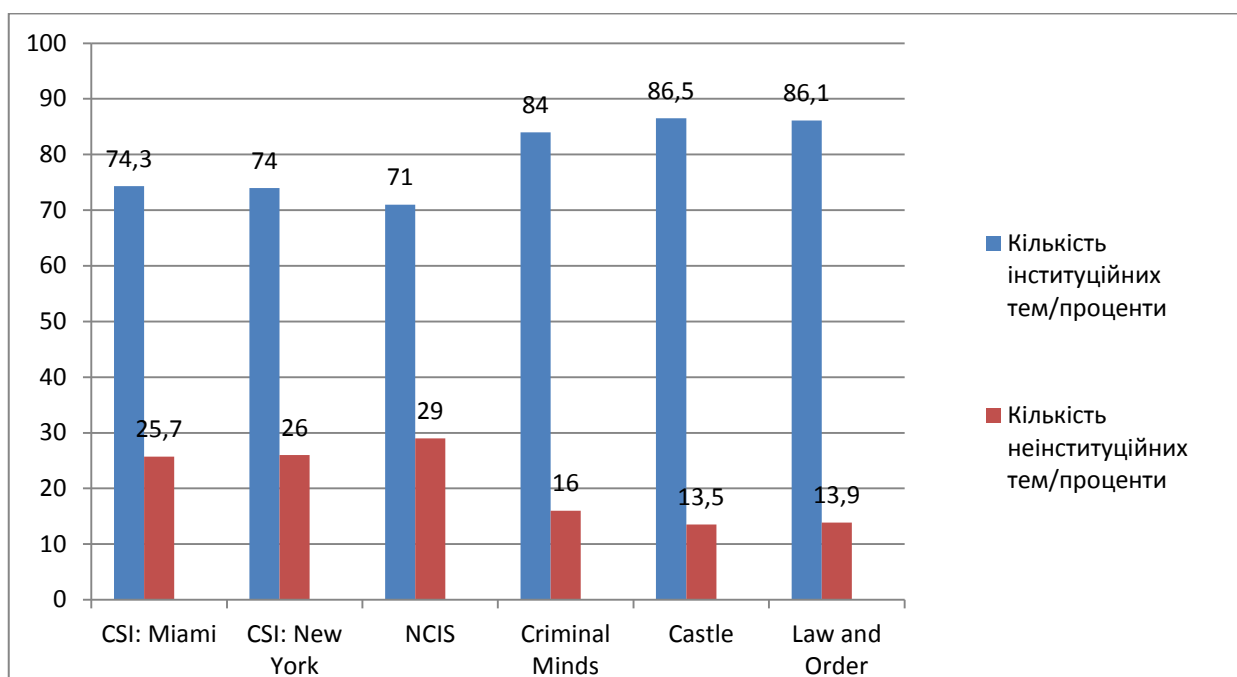

Рис. Д.1. Співвідношення інституційних та неінституційних тем у спілкуванні різних слідчих груп

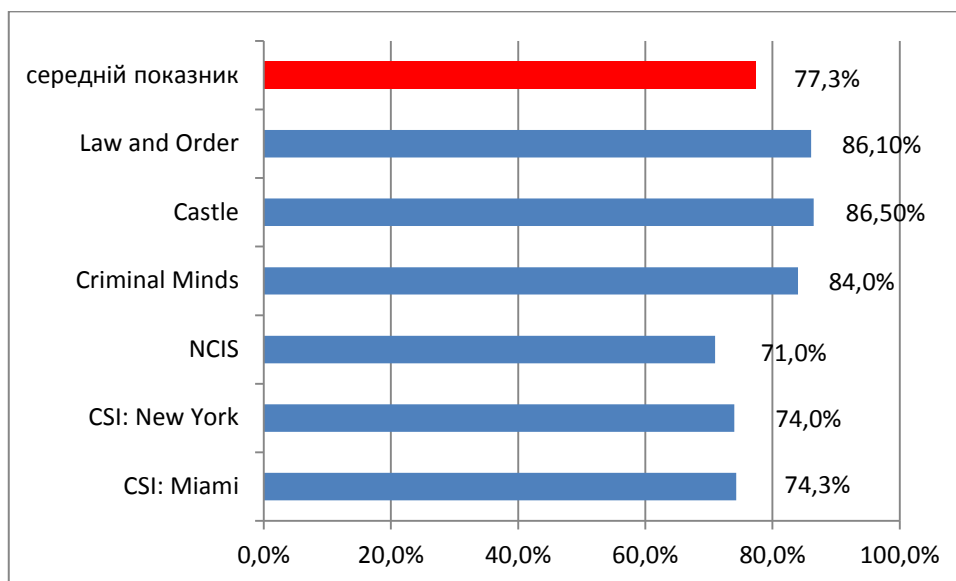

Рис. Д.2. Відхилення від середнього показника інституційних тем у спілкуванні слідчих груп

Таблиця Д.2.

Співвідношення інституційних і неінституційних тем у комунікативних ситуаціях дискурсу американського слідства

Комунікативна ситуація	Кількість одиниць аналізу/проценти		Інституційні теми		Неінституційні теми	
			одиниці	%	одиниці	%
Огляд місця злочину	418	100%	320	76.6%	98	23.4%
Збір інформації та обробка даних	536	100%	377	70%	159	30%
Висунуння версій	254	100%	208	81.9%	46	18.1%
Допит	267	100%	223	83.5%	44	16.5%
Усього:	1475	100%	1128	76.5%	347	23.5%
				Середній показник інституційних тем (%)		

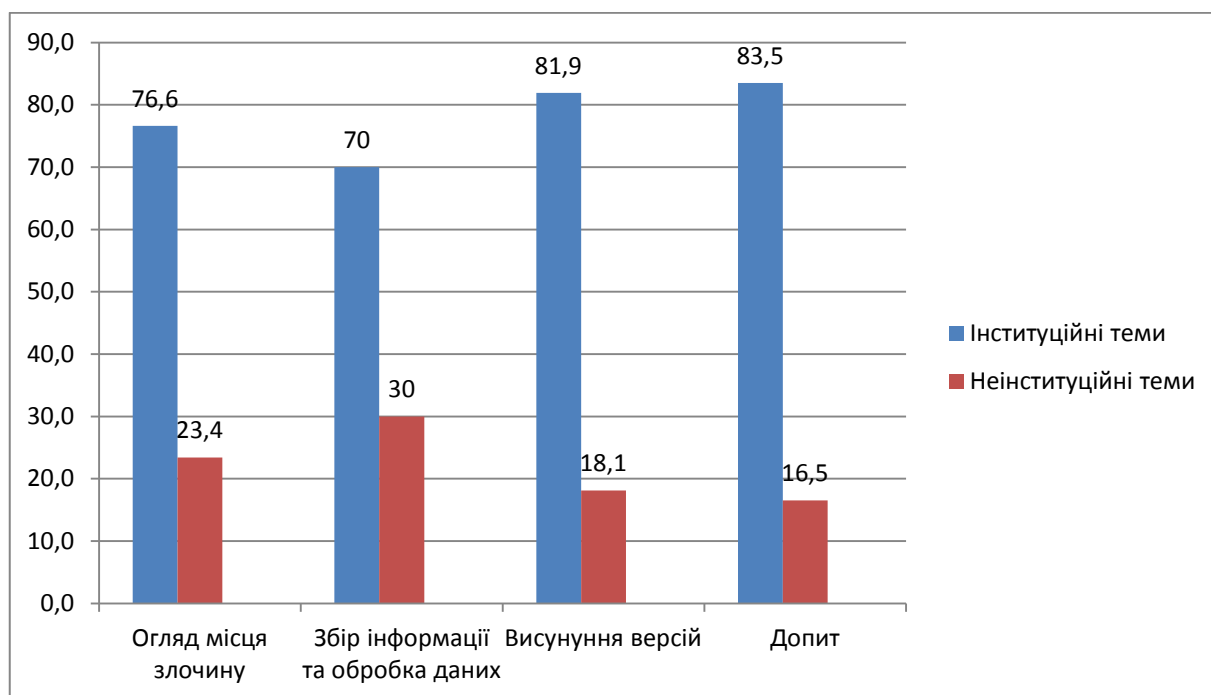

Рис. Д.3. Співвідношення інституційних та неінституційних тем у комунікативних ситуаціях дискурсу американського слідства

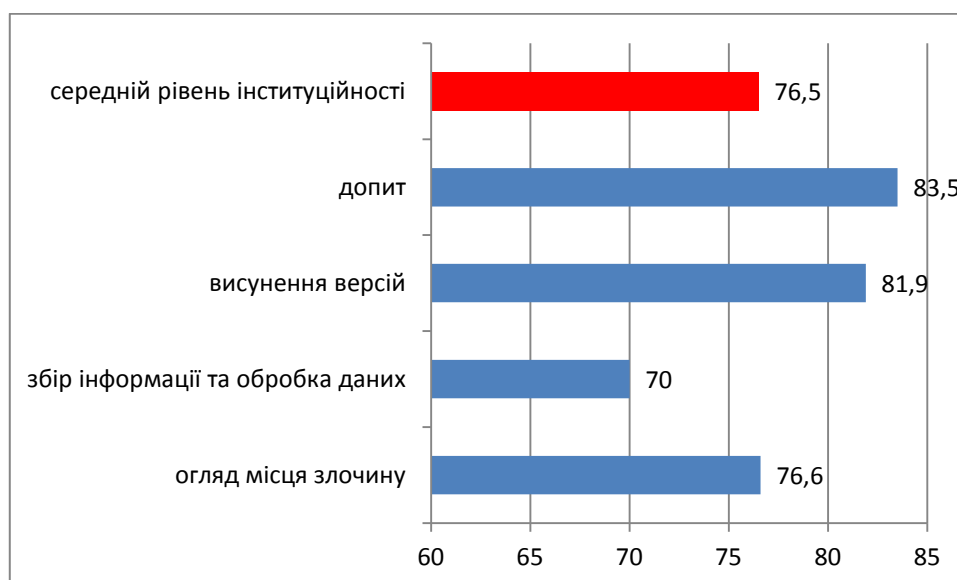

Рис. Д.4. Відхилення від середнього показника інституційних тем у комунікативних ситуаціях дискурсу американського слідства

ДОДАТОК Е

**Розрахунки квадратичного відхилення
від середньої зваженої у різних слідчих групах**

Розрахунок середньої зваженої:

$$\bar{p} = \frac{n_1 p_1 + n_2 p_2 + n_3 p_3 + n_4 p_4 + n_5 p_5 + n_6 p_6}{n_1 + n_2 + n_3 + n_4 + n_5 + n_6} =$$

$$\frac{185 \cdot 0.743 + 145 \cdot 0.74 + 247 \cdot 0.71 + 121 \cdot 0.84 + 122 \cdot 0.865 + 130 \cdot 0.861}{185 + 145 + 247 + 121 + 122 + 130} = \frac{739.225}{950} = 0.778$$

$$\bar{q} = 1 - \bar{p} = 0.222$$

Формула розрахунку квадратичного відхилення:

$$\varepsilon = \sqrt{\bar{p}\bar{q} \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}$$

Розрахунки квадратичного відхилення:

$$\text{CSI: Miami: } \varepsilon = \sqrt{0.778 * 0.222 \left(\frac{1}{185} + \frac{1}{64} \right)} = 0.06$$

$$\text{CSI: NY: } \varepsilon = \sqrt{0.778 * 0.222 \left(\frac{1}{145} + \frac{1}{51} \right)} = 0.068$$

$$\text{NCIS: } \varepsilon = \sqrt{0.778 * 0.222 \left(\frac{1}{247} + \frac{1}{101} \right)} = 0.049$$

$$\text{Criminal Minds: } \varepsilon = \sqrt{0.778 * 0.222 \left(\frac{1}{121} + \frac{1}{23} \right)} = 0.095$$

$$\text{Castle: } \varepsilon = \sqrt{0.778 * 0.222 \left(\frac{1}{122} + \frac{1}{19} \right)} = 0.102$$

$$\text{Law and Order: } \varepsilon = \sqrt{0.778 * 0.222 \left(\frac{1}{130} + \frac{1}{21} \right)} = 0.098$$

**Розрахунки квадратичного відхилення
від середньої зваженої у різних комунікативних ситуаціях:**

Розрахунок середньої зваженої:

$$\begin{aligned} \bar{p} &= \frac{n_1 p_1 + n_2 p_2 + n_3 p_3 + n_4 p_4}{n_1 + n_2 + n_3 + n_4} \\ &= \frac{320 * 0,76 + 377 * 0,7 + 208 * 0,819 + 223 * 0,935}{320 + 377 + 208 + 223} = \frac{865,577}{1128} \\ &= 0.767 \end{aligned}$$

$$\bar{q} = 1 - \bar{p} = 0.233$$

Формула розрахунку квадратичного відхилення:

$$\varepsilon = \sqrt{\bar{p}\bar{q} \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}$$

Розрахунки квадратичного відхилення:

$$\text{Огляд місця злочину } \varepsilon = \sqrt{0.767 * 0.233 \left(\frac{1}{320} + \frac{1}{98} \right)} = 0,049$$

$$\text{Збір інформації та обробка даних } \varepsilon = \sqrt{0.767 * 0.233 \left(\frac{1}{377} + \frac{1}{159} \right)} = 0,04$$

$$\text{Висунуння версій } \varepsilon = \sqrt{0.767 * 0.233 \left(\frac{1}{208} + \frac{1}{46} \right)} = 0,07$$

$$\text{Допит } \varepsilon = \sqrt{0.767 * 0.233 \left(\frac{1}{223} + \frac{1}{44} \right)} = 0,07$$